

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ
(1950-1960)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLYAS EYUL

DANIŞMAN

DOÇ. DR. FATİH TUĞLUOĞLU

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ
(1950-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLYAS EYUL

DANIŞMAN

DOÇ. DR. FATİH TUĞLUOĞLU

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : İlyas

Soyadı : Eyul

Bölümü : Tarih

İmza :

Teslim tarihi : 07. 01. 2019

TEZİN

Türkçe Adı: Türkiye-Mısır İlişkileri (1950-1960)

İngilizce Adı: Turkey-Egypt Relations (1950-1960)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: İlyas EYUL

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

İlyas EYUL tarafından hazırlanan “Türkiye Mısır İlişkileri (1950-1960)” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: Doç.Dr. Fatih TUĞLUOĞLU

Aksaray Üniversitesi Tarih ABD

Üye: Doç.Dr. Cihat YILDIRIM

Aksaray Üniversitesi Tarih ABD

Üye: Dr.Öğr.Üyesi Hüseyin Kalemli

Nevşehir HBV Üniv. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ABD

F. Tuğluoğlu

C. Yıldırım

H. Kalemli

Tez Savunma Tarihi: 03/01/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 17/01/2019 tarih ve 2019/03-2 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrencinin

Adı Soyadı

İmza

İlyas EYUL
İ. EYUL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza
Sevilay Uslu Divanoğlu

ÖNSÖZ

Türkiye, Arap devletleri üzerindeki egemenlik hakkından vaz geçtiği bir dönemde bölgede İngiliz sömürgeciliği başlamış bu olay üzerine Mısır, giriştiği uzun uğraşlar sonucu 1936 yılında bağımsız olmuştu. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü, Mısır ile münasebetlerde mesafeli bir politika sergilemiş bu durum 1950 yılında Demokrat Partinin ülkeyi yönetme hakkı kazanmasıyla değişmişti. 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelen Demokrat Parti 27 Mayıs 1960 yılına kadar ülkeyi idare etmiş bu zaman zarfında dış politikada oldukça hareketli yıllar yaşamıştı. Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinde etkin olmak istediği bu dönemde Mısır ile münasebetleri oldukça önem arz etmekteydi.

Türkiye'nin Ortadoğu politikası genel olarak bölgedeki bütün Arap devletlerini kapsamaktaydı. Biz de konuyu bölgede önemli bir güç olan ve Türkiye ile rekabet eden Mısır ile sınırlandırdık. Bu çerçevede Türkiye-Mısır ilişkilerinin sadece Ortadoğu'da büyük hayallerle kurulan Bağdat Paktından ibaret olmadığını çalışmamızda göstermeye gayret ettik. Bu amaçla Türkiye-Mısır arasındaki olayları; elçilik hadisesi, Türkiye'nin Mısır'a gönderdiği heyet, Nasır'ın Türkiye hakkında kaleme aldığı yazısı, Bandung Konferansı, Eisenhower Doktrini, Kıbrıs meselesindeki tutum ve 1957 Ortadoğu olayları gibi bütün münasebetleri araştırıp tezimizde gösterdik.

İki devletin karşı karşıya geldiği 1950-1960 yılları tarih biliminde kullanılan yöntem ve teknikler doğrultusunda yazılmaya çalışıldı. Büyük bir titizlikle kaynak taraması yapıldıktan sonra ikinci aşama olan sınıflandırmanın ardından sırasıyla tahlil, tenkit ve son olarak sentez yani yazım aşamasına geçildi.

Cumhuriyet tarihi ve günümüz Türkiye-Mısır ilişkileri dış politika açısından önem arz etmektedir. Çalışmamız, bu iki devletin ilişkilerini Demokrat Parti'nin on yıllık dönemi içerisinde araştırıp gün yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır. Böylece, Türkiye-Mısır

ilişkilerinin geçmişini bilmek günümüz Ortadoğu münasebetlerinin anlaşılmasında bize yol gösterici olacaktır.

Çalışmamda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve yazım aşamasında bana rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Fatih Tuğluoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma yaptığım dönem aralığında gerek maddi gerekse manevi yardımlarını esirgemeyen aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ
(1950-1960)

Yüksek Lisans Tezi

İlyas Eyul, Aksaray 2019

ÖZET

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra Türkiye’de Adnan Menderes, Hür Subaylar hareketi sonrasında ise Mısır’da Cemal Abdülnasır’ın yönetiminde şekillenen Orta Doğu politikası iki devletin birbiriyle münasebetlerinde olumsuz bir hava estirmişti. Türkiye Mısır ilişkileri Demokrat Parti iktidarında istenilen seviyeye ulaşamamıştı. Orta Doğuda Mısır’ın liderlik pozisyonuna bürünmesi Türkiye’nin de bölgede etkin olmak istemesi iki ülke arasındaki ilişkileri bozarak Demokrat Parti hükümetinin Orta Doğu politikasına zarar vermiş, Türkiye ile Mısır arasında eskiden beri süregelen ilişkiler bu dönemde Türkiye’nin Orta Doğuya yönelik ilk açılımı ve Batı yanlısı politikalardan dolayı mesafeli olmuştu. Bu girişimler doğrultusunda Bağdat Paktı fikri İngiltere tarafından ortaya atılmış, 24 Şubat 1955’de Türkiye ile Irak arasında yapılan antlaşma ile hayata geçmişti. İngiltere Ortadoğu ve Akdeniz’e daha uzun süre hakim olmak amacıyla düşündüğü bu projeyi sosyalizmin Akdeniz’e ve Ortadoğu’ya yayılmasına mani olmak için kurduğunu iddia etmişti. Türkiye, İngiltere’nin öncülük yaptığı Ortadoğu ittifakını hayata geçirilmesinde önemli bir görev üstlenmişti. Pakta katılması beklenen Mısır, başından beri bu projeye karşı çıkmış ve pakta, emperyalistlerin yeni bir oyunu olarak değerlendirmişti. Mısır’ın Ortadoğu’da estirdiği antiemperyalist rüzgar nedeniyle Türkiye İngiltere’nin yanında ve sömürgecilerle işbirliği yapan ülke pozisyonuna düşmüş ve diğer Arap ülkeleri nezdinde itibarı zarar görmüştü.

Bilim Kodu : 118101

Anahtar Kelimeler : Bağdat Paktı, NATO, Cemal Abdülnasır, Adnan Menderes, Orta Doğu, Süveyş Buhranı.

Sayfa Adedi : 114

Danışman : Doç. Dr. Fatih Tuğluoğlu

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
TURKEY-EGYPT RELATIONS (1950-1960)

Master of Science Thesis

İlyas Eyul, Aksaray 2019

ABSTRACT

Middle-East policy shaped by Adnan Menderes after Democrat Party came in power on Turkey and by Gamal Abdul Nasser after the Free Officers Movement in Egypt created a negative atmosphere in the relations of these two countries. Under the Democrat Party power, Turkey-Egypt relations did not measure up. Egypt's leader position in Middle-East and Turkey's demand to be active in the region endamaged the relations of Turkey and Egypt. It also damaged the Middle-East policy of Democrat Party. Turkey-Egypt longlasting relations became distant due to Turkey's first initiative and its western-oriented policy. In line with Turkey's attempts, Baghdad Pact suggested by England was signed between Turkey and Iraq on 24 February 1955. England suggested the project to dominate Middle-East and Mediterranean Region for a longer time. English government claimed that the pact was signed in order to prevent Socialism to expand through Mediterranean and Middle-East region. Turkey played an important role to accomplish the alliance. Expected to join the pact, Egypt objected the project from the beginning and considered the pact as a new game of Imperialist powers. In view of Egypt's expansionist attitude in Middle-East, Turkey became a country cooperated with England and the Colonists. Turkey's reputation was damaged before other Arab countries.

Science Code : 118101

Key Words : Baghdad Pact, NATO, Cemal Abdülnasır, Adnan Menderes, Middle East, The Suez Crisis

Page Number : 114

Supervisor : Assos. Dr. Fatih Tuğluoğlu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. Atatürk Döneminde Türkiye'nin Ortadoğu Politikası	2
2. Atatürk Dönemi Türkiye Mısır İlişkileri	5
3. Filistin Meselesi ve Türkiye.....	6
4. Türkiye'nin Batı ve ABD'ye Yaklaşması.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM	10
DEMOKRAT PARTİ'NİN 1950-1952 DÖNEMİNDE ORTADOĞU POLİTİKASI	10
1.1. Demokrat Parti İktidarı ve Dış Politikası	10
1.2. Demokrat Parti'nin Ortadoğu'ya Yönelmesi ve Mısır İlişkileri.....	12
1.2.1. Türkiye'nin NATO'ya Üye Oluşu ve Ortadoğu'ya Yönelmesi	14
1.2.2. Ortadoğu Komutanlığı ve Mısır'ın Tepkisi	15
1.2.3. Ortadoğu Savunma Sistemi ve Türkiye-Mısır İlişkileri	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	20
BAĞDAT PAKTİNİN KURULUŞUNA KADAR TÜRKİYE MİSİR İLİŞKİLERİ	20
2.1. Mısır'da Monarşinin Yıkılması (23 Temmuz 1952 Darbesi).....	20
2.2. Elçilik (Tugay) Olayı	23

2.3. İngiltere'nin Süveyş Kanalı'nı Boşaltması ve Türkiye	30
2.4. Ankara Valisi Kemal Aygün'ün Mısır'ı Ziyareti	31
2.5. Cemal Abdülnasır'ın Türkiye-Mısır İlişkileri Hakkındaki Yazısı ve Türk Gazetecilerinin Mısır'ı Ziyareti.....	32
2.6. Ortadoğu Elçileri Konferansı ve Mısır Hakkındaki Düşünceler	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	35
ORTADOĞU'DA YENİ BİR SİSTEM BAĞDAT PAKTI.....	35
3.1. John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi	35
3.2. Kuzey Kuşağı Projesi ve Karaçi Anlaşması.....	36
3.3. Türkiye-Irak Görüşmeleri ve Bağdat Paktı	37
3.4. Bağdat Paktı Çerçevesinde Türkiye-Mısır İlişkileri	39
3.5. Pakt'ın Sonuçları	42
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	44
SÜVEYŞ BUHRANI ve TÜRKİYE.....	44
4.1. Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı Millileştirmesi ve Kriz	44
4.2. Londra Konferansları	45
4.3. Londra Konferansları ve Türkiye'nin Tutumu	47
4.4. Süveyş Savaşı	48
4.5. Süveyş Savaşı ve Türkiye'nin Tutumu	49
4.6. Süveyş Buhranı Çerçevesinde Türkiye-Mısır Münasebetleri	51
4.6.1. Tahran Toplantısı	51
4.6.2. Türkiye'nin İsrail'deki Büyükelçisini Geri Çekmesi	52
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	54
TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNDE GÖRÜŞ AYRILIKLARI	54
5.1. Bandung Konferansı ve Türkiye-Mısır Münasebetleri	54
5.2. Eisenhower Doktrini	55

5.3. Kıbrıs Meselesinde Mısır'ın Yunanistan Tarafını Tutması.....	57
ALTINCI BÖLÜM	60
1957 ORTA DOĞU OLAYLARI'NIN TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNE ETKİSİ.....	60
6.1. 1957 Suriye Buhranı	60
6.2. Birleşik Arap Cumhuriyetinin Kurulması	62
6.3. Irak İhtilali	65
6.4. Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yakınlaşma	66
6.5. Lübnan Krizi.....	67
6.6. Ürdün Krizi.....	68
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	75
EKLER	82

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
agy.	Adı geçen yayın
agz.	Adı geçen zabıt
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CENTO	Merkezi Anlaşma Teşkilatı
Çev.	Çeviri
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
ODK	Ortadoğu Komutanlığı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

İngiltere’den bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Ortadoğu’nun lideri olmaya çalışan Mısır, Demokrat Parti iktidarında dış politikada Arap coğrafyasına yönelmeye başlayan Türkiye ile rekabet etmiştir. Bu rekabet 1950-1960 döneminde Ortadoğu’da meydana gelen hemen her olayda kendini hissettirmiş böylece Türkiye ve Mısır karşı saflarda yer almıştır.

Orhan Koloğlu’nun ifade ettiği gibi “İslam dünyasında, kararlı bir Türk dostu olanla, kararlı bir Türk düşmanı olan arasında Osmanlı Devletine ve Türk’e daha objektif, kendi çıkarı yönünde bakanlar da vardı. Bunların başında Mısırlılar gelir.”¹ Çalışma yapacağımız 1950-1960 yılları aralığında Mısır’ın Ortadoğu’da sürdürdüğü politika neticesinde Türkiye’ye karşı ilişkilerinde çıkar amaçlı bir tutum sergilediği görülmektedir.

Önceki dönemlere göre birçok dış politika sorunuyla karşı karşıya kalan Demokrat Parti iktidarı, uzun yıllar ihmal edildiğini düşündüğü Ortadoğu’ya yönelmeyi amaçlamış ve Arap ülkelerini kendi siyaseti lehine kazanmaya çalışmıştı. Türkiye’nin Ortadoğu siyasetine en büyük tepkinin Mısır’dan geldiği bilinmektedir. Bu nedenle Türkiye-Mısır ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktayız.

Araştırma yaptığımız dönem Cumhuriyet tarihinde Türkiye’nin Ortadoğu ilişkilerinde özelde ise Mısır münasebetlerinde en hareketli dönem olduğu için önem arz etmektedir. Özellikle Türkiye’nin batıya yaklaşması ve Bağdat Paktı üyeliği Mısır nezdinde iyi karşılanmamıştı. Bunun için Demokrat Partinin Ortadoğu siyasetindeki yol haritasını ve güttüğü politikaları Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri, TBMM Tutanak Dergileri gerek gazeteler gerekse kitaplar dahilinde ortaya çıkarmayı amaçlamaktayız.

---

¹ Orhan Koloğlu, **Gazi’nin Çağında İslam Dünyası (1919-1922)**, Kitap 1, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1994, s.120.

Konumuzu 1950-1960 yılları arasında sınırlamamızın amacı bu on yıllık süre zarfında geçen olayları daha ayrıntılı bir şekilde aktarmaktır. Türkiye-Mısır ilişkileri kapsamında yaptığımız çalışma neticesinde Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Aksaray Üniversitesi Kütüphanesi, Aksaray İl Halk Kütüphanesi, Aksaray Kültür Merkezi Kütüphanesi, Bitlis Eren Üniversitesi Kütüphanesi, Bitlis İl Halk Kütüphanesinde kaynak taraması yapıldıktan sonra çalışmamızı belgeler dahilinde anlatmaya çalıştık. TBMM Tutanak Dergileri konumuz açısından birinci el kaynak bakımından oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin 1950-1960 yılları arasındaki Mısır politikası istenilen düzeyde olmadığı hatta bazı dönemlerde krize varacak kadar gergin olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın giriş kısmında Türkiye-Mısır ilişkilerini Cumhuriyet Halk Partisi dönemi olaylar zincirinde ifade ettikten sonra konumuz olan Demokrat Parti iktidarındaki Orta Doğu politikasını ayrıntılarıyla aktarmayı hedeflemekteyiz.

1. Atatürk Döneminde Türkiye'nin Ortadoğu Politikası

Birinci Dünya Savaşında İtilaf devletlerinin etkisinde kalan, özgürlük vaadiyle Osmanlı Devleti'nin aleyhine tahrik edilen ve isyana yönlendirilen Araplar, savaşın bitiminde söylemlerin yerine getirilmediği gibi tam tersine Türkiye yerine topraklarının Hristiyan ve Yahudi idaresine verildiğinin farkına varmışlardı.² Böylece Arap milliyetçileri, bağımsızlıklarını elde etmek için geçmişte yardımlarını aldığı İngiltere ve Fransa'ya karşı mücadele etmeye başlamış neticede de bağımsızlıklarını almışlardı.³

Milli Mücadele döneminden itibaren Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilişkileri Misak-ı Milli ilkeleri çerçevesinde oluşmuştu. Misak-ı Milli'nin asıl amacı Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu yerlerde Türk Devletini kurmaktı. Bu ilkeler sonucunda Türkiye Arap ülkeleri üzerindeki yönetim hakkından vazgeçmişti.⁴

---

² Türel Yılmaz, **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s.17.

³ Ömer Kürkçüoğlu, **Türkiye'nin Arap Orta Doğusu'na Karşı Politikası (1945-1970)**, Barış Kitap Basım ve Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ., Ankara, s.5.

⁴ Mehmet Gönübol, Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s.87.

Arap dünyasında oluşan bağımsızlık hareketleri neticesinde Atatürk'ün “ Artık Araplar konusunu konuşmak istemem. Türk yönetiminin Araplar üzerindeki devamında ısrar etmek bizim gücümüzün zayıflamasının temellerinden biridir.”⁵ Sözü Araplar hakkında nasıl tutum sergilediğini ortaya koymaktaydı. Bu dönemde Ortadoğu politikası genel olarak “ilgisizlik ya da Arapları kendi hallerine bırakma” şeklinde oluşmuştu. Arap ülkelerine karşı düşmanca düşünceler beslenmemiş bununla birlikte Arap milletlerinin dostluğunu kazanmak için bir girişimde de bulunulmamıştı. Aslında Atatürk'ün düşüncelerinin temelini oluşturan ana etken Türkiye'nin Doğu kültüründen sıyrılıp Batı uygarlığına geçmek olmuştu. Atatürk “Doğu'dan Türkiye'ye hayır beklemiyordu.”⁶

1 Kasım 1922'de TBMM'nin saltanatı kaldırması ile birlikte halifenin yetkileri kısıtlanmış bu durum Ortadoğu ülkelerinin tepkisine neden olmuştu. Atatürk'ün desteğiyle TBMM tarafından Cumhuriyet'in ilanından sonra 3 Mart 1924 tarihinde halifelik kaldırılmıştı. Halifelik makamının ilga edilmesi Ortadoğu ülkeleri nezdinde hoşnutsuzluğa neden olmuştu.⁷

Halifelik makamı kaldırıldıktan sonra Ortadoğu ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerde değişiklik olmamıştı. Türkiye 1 Mart 1921'de Afganistan ile dostluk antlaşması imzalamış ve iki devlet arasında iş birliği yapılmıştı. 1928'de Afganistan Kralı Amanullah Ankara'yı ziyaret etmiş bunun sonucunda 25 Mayıs 1928'de Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştı.⁸

Atatürk döneminde Türkiye'nin İran ile olan münasebetleri, halifeliğin kaldırılması ile birlikte bir müddet gecikmeye neden olmuştu. Musul uyuşmazlığı sonucu Türkiye ile İran arasında yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle sınır meselesi ortaya çıkmıştı. Tahran'da sınır meselelerinin çözümü ve dostane ilişkilerin oluşması için 22 Nisan 1926 tarihinde Güvenlik ve Dostluk Antlaşması imzalanmıştı. Sınır meselelerinin çözümü için Tahran'da 15 Haziran 1928'de ve 23 Ocak 1932'de “Türk-İran Sınır Hattının Tayini ve Uzlaşma, Adli Tesviye ve Hakemlik” meselelerinde iki antlaşmanın yapılması neticesinde sınır meseleleri çözülmüştü.

---

⁵ Orhan Koloğlu **age**, s.132.

⁶ Mahmut Dikerdem, **Ortadoğu'da Devrim Yılları**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1977, s.10.

⁷ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, **age**, s. 88.

⁸ **Age**, s. 89.

5 Kasım 1932 yılında Ankara’da Türkiye ile İran arasında 22 Nisan 1926 tarihindeki Dostluk ve Güvenlik Antlaşmasının yerine geçen yeni bir antlaşma yapılmıştı.⁹

Birinci Dünya Savaşından sonra Arap ülkelerini yöneten İngiltere ve Fransa işgallerin; kolaylaştırmak için Arap halkının öfkesini başka yönlere çekmek istemişler böylece buralarda Türk düşmanlığını ateşlemişlerdi.¹⁰

İngiltere’nin 30 Haziran 1930’da Irak’a özerklik vermesi ile 1931 yılında Kral Faysal ardında da Irak Başkanı Nuri Said Paşa’nın Ankara’yı ziyaret etmesi ilişkilerin olumlu yönde seyrine katkıda bulunmuştu.¹¹

1921 yılında Türkiye-Fransa arasında yapılan Ankara İtilafnamesi ile Hatay Sancağı özel bir statü olarak Suriye sınırları içinde kalmıştı. Suriye 1936 yılında Fransa’dan bağımsızlığını alınca Hatay meselesi tekrar ortaya çıkmıştı. İngiltere’nin olaya dahil olmasıyla Hatay, Türkiye-Fransa arasında yapılan antlaşmayla “Ayrı bir varlık” statüsü almıştı. Sonuçta Hatay 1939 yılında Türkiye’ye katılma kararı alırken Suriye ise, Türkiye ile İngiltere-Fransa arasında yapılan anlaşmayla Hatay Sancağını kaybetmeyi kabullenmemişti.¹²

Türkiye’nin önderliğinde Irak, İran ve Afganistan’ın da katılımıyla 1937 yılında Sadabat Paktı imzalanmıştı. Yukarıda da değindiğimiz gibi Irak Kralı Faysal 1931 Haziran da Türkiye’yi ziyaret etmişti. Olumlu süren ilişkiler doğrultusunda 8 Temmuz 1937 tarihinde Tahran’da Sadabat Sarayında imzalanmış olan saldırmazlık paktı Atatürk’ün dış ilişkilerde hedefi olan barışçı politikasının bir sonucuydu. Sadabat Paktı, Mısır tarafından da İslam ülkelerinin birlikteliği şeklinde yorumlanmıştı. Pakt TBMM’de 14 Ocak 1938 tarihinde onaylanmış 25 Haziran 1938 tarihinde yürürlüğe girmişti. Sadabat Paktı yerini İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyet Rusya’ya karşı Ortadoğu’da 1955 yılında kurulan Bağdat Paktına bırakmıştı.¹³

---

⁹ Age, s.89,90.

¹⁰ Mahmut Dikerdem, age, s.11.

¹¹ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, age, s. 91

¹² Ömer Kürkçüoğlu, age, s.7.

¹³ İsmail Sosyal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.582,583.

2. Atatürk Dönemi Türkiye Mısır İlişkileri

1922 yılından beri İngiltere'nin denetiminde olan Mısır yarı bağımsız bir durumdaydı. Mısır bağımsızlığına İngiltere ile 26 Ağustos 1936 tarihinde yapılan anlaşma ile kavuşmuştu.¹⁴

Türkiye'nin Yunanistan'a karşı kazandığı askeri başarı Mısır halkı tarafından sevinçle karşılanmıştı.¹⁵ Mısırlılar Atatürk'ün zaferini kutlarken evlerine Türk bayrakları asmıştı.¹⁶

1924 yılında halifeliğin kaldırılması ile Mısır'ın, Atatürk dönemi Türkiye'sine karşı olumlu olan görüşleri değişmeye başlamıştı. Mısırlılar, halifelik konusundaki eleştirilerinin yanı sıra Osmanlı Devletine kaptırdıkları bu kurumu tekrar geri alma fırsatı yakaladıklarını düşünmüşlerdi. Mısır Kralı Fuat, halifelik kurumundan faydalanmak istemiş hatta İslam Halifesi olarak çeşitli isimlerin öne çıktığı sırada onun ismi de anılmıştı. 25 Mart 1924 yılında Kahire'de yapılan toplantı sonucunda halifeliğin geleceği ile ilgili bir risale yayınlamıştı. "Mısır Ülkesi Büyük Heyet-i İlmiye-i Diniye-i İslamiyesinin Halifelik Hakkında Verdikleri Karardır" başlıklı bildiride Abdülmecid Efendinin halifeliği tanınmamış ancak yapılan toplantılar sonucunda yeni bir halife de seçilmemişti.¹⁷ Netice itibariyle halifeliğin kaldırılması Mısır'daki dini çevrelerce eleştirilmiş buna karşılık batı yanlısı kişiler tarafından da olumlu karşılanmıştı.¹⁸

Türkiye ile Mısır Krallığı arasında diplomasi alanında ilk ilişkiler 1925 yılında kurulmuştu. Bunun sonucunda ilk Mısır Elçisi Heddeya Paşa Mohammed 8 Mayıs 1925 yılında Ankara'ya güven mektubunu sunduktan sonra görevine başlamıştı. Türkiye'nin Elçisi Muhittin Paşa da 16 Mart 1926 yılında güven mektubunu Kahire'ye sunduktan sonra görevinin başına geçmişti. Yapılan Dostluk Antlaşmasında, iki ülke arasında dostane ilişkilerin sürekliliği ve diplomasi, konsolosluk temsilcilerinin karşılıklı olmak şartı ile ayrıcalıklardan yararlanması ilgili koşullar yer almıştı.¹⁹

---

¹⁴ İsmail Sosyal, **age**, s.528.

¹⁵ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, **age**, s.91.

¹⁶ Orhan Koloğlu, **age**, s. 231.

¹⁷ Mehmet Ö. Alkan, "Türkiye'de Hilafetin İlgası ve Mısır Ulemasının Tepkisi", **Toplumsal Tarih**, S.207, Mart 2011, s. 33,34,35.

¹⁸ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, **age**, s.91.

¹⁹ İsmail Sosyal, **age**, s. 528.

Türkiye ile Mısır arasında Ankara’da 7 Nisan 1937 yılında Dostluk Antlaşması imzalanmıştı. Anlaşma için Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Mısır Krallığı adına da Ankara elçisi ve olağanüstü yetkili temsilcisi Mohammed El-Mofti El-Gazaerli Bey görevlendirilmişti. Yapılan antlaşma neticesinde iki ülke arasında sürekli iyi ilişkiler ve barış olması kararlaştırılmıştı.²⁰

Türkiye-Mısır ilişkileri her iki ülkenin Filistin meselesinde takip ettikleri politikalardan etkilenmişti. Bu nedenle Türkiye’nin, Filistin konusunu dünya gündemine geldiğinde kabul ettiği politikanın nasıl şekillendiğini incelemeliyiz.

3. Filistin Meselesi ve Türkiye

Filistin bölgesinde Yahudi devleti kurmayı amaçlayan Siyonizm hareketi 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştı. Kurucusu olan Theodore Herzl’in ölümünden sonra liderliği Chaim Weizmann üstlenmişti.²¹

Siyonizm hareketinde etkili bir kişiliğe sahip olan Chaim Weizmann Filistin’de bir Yahudi yurdu kurulması fikrini ortaya atmıştı. Rusya’da doğan Weizmann 1910 yılında İngiltere vatandaşlığına girmişti. Weizmann’ın patlayıcı maddelerin imalinde kullanılan sentetik asetonu bulması İngiltere’de saygın bir kişiliğe sahip olmasına neden olmuştu. Bütün bunlar Weizmann’ın Filistin’de bir Yahudi yurdu kurulması fikrini İngiltere’ye kabul ettirmesine yardımcı olmuştu. Neticede ABD Cumhurbaşkanı Thomas Woodrow Wilson’un onayı da alındıktan sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour 2 Kasım 1917’de İngiltere Siyonist Dernekleri Federasyonu Başkanı Lord Rostchild’a yazdığı mektupla Balfour Deklarasyonu yayınlanmıştı. Balfour mektupta, İngiltere hükümetinin Filistin’de bir Yahudi yurdu kurulması fikrini destekleyeceğini yazmıştı.²²

1920 tarihinde yapılan San Remo Konferansı ile Filistin, İngiliz mandasına girmişti. İkinci Dünya Savaşından sonra Yahudiler bölgede terör hareketine başlamışlardı. İngiltere Filistin’deki Arap-Yahudi çatışmasını engelleyememiş²³ neticede 1947 yılında İngiltere

---

²⁰ İsmail Sosyal, **age**, s.529.

²¹ M. Lütfullah Karaman, “Siyonizm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 37, 2009, s.329.

²² Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, s.32.

²³ Türel Yılmaz, **age**, s.40,51.

ortaya çıkan fikir ayrılıkları sonucunda meseleyi Birleşmiş Milletlere taşımaya karar vermişti.²⁴ Birleşmiş Milletler'in Filistin meselesi ile meşgul olduğu bu süreçte Türkiye de tavrını ortaya koyma gereğini duymuştu. Filistin'de taksim yapılacağı fikri Araplar nezdinde kabul edilmediği için Türkiye açısından da olumsuz karşılanmıştı.²⁵ Türkiye Filistin'de “acilen üniter, demokratik ve bağımsız bir devlet kurulması” fikrini benimsemişti.²⁶ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 29 Kasım 1947'de Filistin'in taksimini oylama sonucunda kabul etmiş böylece Filistin'in ikiye bölünmesi ve Kudüs'e uluslararası statü verilmesi kararlaştırılmıştı.²⁷ Türkiye taksim planı karşıtı oy kullanmış ama toplamda 13 aleyhte oy kararın alınma aşamasında bir etkisi olmamış böylece Filistin'in ikiye bölünmesi kararlaştırılmıştı.²⁸ Türkiye'nin taksim karşıtı oy kullanması Araplar nezdinde olumlu karşılanmıştı.²⁹

Sonuçta 14 Mayıs 1948'de Yahudi Milli Konseyi, İsrail Devleti'nin kurulduğunu açıklamıştı. İsrail Devleti'ni kuruluşundan 11 dakika³⁰ sonra tanıyan ilk devlet ABD olmuştu. 17 Mayısta da Sovyetler Birliği İsrail'i tanımıştı.³¹

Türkiye 28 Mart 1949 tarihinde İsrail Devleti'ni tanımıştı. Genel olarak Türkiye'nin İsrail'i tanımada etkili olan etkenler; İsrail'in Sovyet Rusya güdümünde olmadığına fark edilmesi, ABD'nin İsrail kurulduktan hemen sonra tanınması sonucunda oluşan güven, İsrail Devleti'nin kuruluşun kaçınılmaz olduğunun anlaşılması ve Türkiye'deki Yahudiler ile geçmişte oluşan iyi ilişkilerin etkisi olarak gösterilebilir.³²

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 1 Kasım 1949 tarihindeki TBMM'nin açış söylevinde: “Yeni doğan İsrail Devleti ile siyasi münasebetler açılmıştır. Bu devletin Yakın Doğu'da bir barış

---

²⁴ Peter Mansfield, **Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası**, Türkçesi: Nuran Ülken, Sander Yayınları, İstanbul, 1975, s. 137.

²⁵ Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983, s.344.

²⁶ Erhan Yazar, **Tarihsel Dönüşüm Filistin Sorunu Temelinde Türk Dış Politikası ve İsrail Devletini Tanıma Süreci**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s.204.

²⁷ Şule Kut, “Filistin Sorunu ve Türkiye”, Haluk Ülman (Ed.), **Ortadoğu Sorunları ve Türkiye**, içinde, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1991, s.12.

²⁸ Kamuran Gürün, **age**, s. 344.

²⁹ Erhan Yazar, **age**, s. 205.

³⁰ Şule Kut makalesinde 16 Dakika olarak belirtmiştir, s. 14.

³¹ Türel Yılmaz, **age**, s. 58.

³² Şule Kut, **age**, s. 14.

ve istikrar unsuru olacağını ümit ediyoruz.”³³ Beyanatı ile kurulan devletin Türkiye nezdinde oluşan beklentilerini ortaya koymaktaydı.

Tarih göstermiştir ki Türkiye’nin İsrail’i tanınması sonucunda Arap dünyası ve konumuz olan Mısır ile ilişkilerinde olumsuz sonuçlara neden olmuş ve bu mesele Mısır lideri Cemal Abdülnasır önderliğinde Demokrat Parti’ye karşı bir argüman olarak kullanılmıştır.

Sonuç itibarıyla Türkiye, 29 Kasım 1947 yılında sınırları belirlenmiş olan İsrail’i tanımıştı. Ancak İsrail’in 1948 savaşında aldığı yerleri Türkiye tanımamıştı. Bununla birlikte Türkiye, Filistin’de yaşayan Arap halkının kendilerine ait bir devlet kurma hakkına sahip olduğu fikrini her zaman desteklemişti.³⁴

4. Türkiye’nin Batı ve ABD’ye Yaklaşması

Türkiye’nin ABD ile Batı taraftarı tutum sergilemesinin nedenleri arasında: Atatürk döneminde başlatılan batılılaşma hareketleri, İkinci Dünya Savaşının ardından Sovyet tehlikesi ve ekonomik yönden güçlenmek için ihtiyaç duyulan dış yardım gibi etkenler gösterilebilir.³⁵

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan Yalta Konferansı’nın ardından Sovyet Rusya’nın 19 Mart 1945 yılında Türkiye’ye verdiği notayla 1925 yılında yapılan Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını yenilemek istemediğini belirtmesi Ankara üzerinde derin endişelere neden olmuştu.³⁶ 7 Haziran 1945 yılında Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov’un Türkiye’nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper’le yaptığı görüşmede, Kars, Ardahan illerini ve Boğazlardan üs isteği üzerine Türkiye artık Rusya’nın emellerini anlamış ve Batı bloğuna yaklaşmıştı.³⁷

---

³³ TBMM Tutanak Dergisi, 1.11.1949, Cilt: 21, Dönem: VIII, Toplantı: 4, s.8.

³⁴ Kamuran Gürün, *age*, s.345.

³⁵ Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, 1966, s.147.

³⁶ Faruk Sönmezoglu, *II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s.33.

³⁷ Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, *agm*, s.151.

Durum böyleyken 1946 yılında Türkiye'nin ABD'de bulunan Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesinin Missouri zırhlısıyla İstanbul'a getirilmesi ABD'nin Sovyet Rusya'ya karşı Türkiye'ye destek vereceğinin belirtisi olmuştu.³⁸

ABD Başkanı Harry Truman 1947 yılında açıkladığı Doktrin ile Türkiye'nin savunma gücünü arttırmak için yardımda bulunmuştu. Truman Doktrininin ardından, ABD Dışışleri Bakanı George Marshall ise kendi ismiyle anılacak olan plan ile Türkiye'yi savunma ve ekonomik alanda desteklemişti.³⁹

1949 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü kurulduktan sonra Türkiye bu teşkilata ilk başvuru 11 Mayıs 1950 tarihinde yapmıştı. Yapılan başvuru kabul edilmemiş geçen süre zarfında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle NATO üyeliği tekrar gündeme gelmişti.⁴⁰

---

³⁸ Faruk Sönmezoğlu, **age**, s. 36.

³⁹ Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, **agm**, s. 154,155.

⁴⁰ Faruk Sönmezoğlu, **age**, s. 30.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ’NİN 1950-1952 DÖNEMİNDE ORTADOĞU POLİTİKASI

1.1. Demokrat Parti İktidarı ve Dış Politikası

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye’nin Batıya gün geçtikçe yaklaşması, Birleşmiş Milletlere üye oluşu gibi etkenler Türkiye’nin daha çok liberal ve demokratik bir ülke olmasını gerektirmişti.⁴¹ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü TBMM’de yaptığı 1 Kasım 1945 tarihindeki söylevinde “Bizim tek eksikimiz, Hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır.” Sözüyle demokrasi adına yeni adımların atılacağını sinyallerini vermişti. İsmet İnönü 1947 yılında yapılacak olan seçimlerin tek dereceli olacağını da söylemişti.⁴²

TBMM’de 21 Mayıs 1945 tarihinde yapılan bütçe görüşmeleri sırasında muhalefet ortaya çıkmıştı. Hükümeti eleştirenler arasında, Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak gibi konuşmacılar bulunmaktaydı. Ardından 14 Mayıs 1945 yılında Toprak Kanunu Tasarısına Adnan Menderes ve Refik Koraltan karşı çıkmışlardı.⁴³

Çiftçiye Topraklandırma Kanunu TBMM’den çıktığı zaman Dörtlü Takrir olarak adlandırılan önerge Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü’nün imzaları ile meclise sunulmuştu. Önergede, kanun ve parti tüzüğündeki antidemokratik maddelerin değiştirilmesi, meclisin hükümeti tam anlamıyla denetlemesi ve seçimlerin serbest bir şekilde yapılması istenilmekteydi. Dörtlü Takrir Cumhuriyet Halk Partisi tarafından reddedilmiş bu gelişmeler üzerine Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Vatan gazetesinde Cumhuriyet Halk Partisine karşı yazılar yazmaya başlamıştı. Yapılan beyanatlar

---

⁴¹ Hüseyin Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2007, s.129.

⁴² **TBMM Tutanak Dergisi**, 01.11.1945 Cilt 20, Dönem VII, Toplantı 3, s. 7,9.

⁴³ Cem Eroğlu, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 25,26.

neticesinde 21 Eylül'de Adnan Menderes ve Fuat Köprülü partiden ihraç edilmiş buna karşı çıkan Refik Koraltan da aynı akıbete uğramıştı. Bu olaylar üzerine Celal Bayar 1945 yılının Eylül ayı sonlarına doğru milletvekilliğinden istifa etmişti. Netice itibariyle Celal Bayar, İsmet İnönü ile görüşüp onayını aldıktan sonra kurucu üyelerle birlikte 7 Ocak 1946'da Demokrat Partiyi kurmuştu.⁴⁴

Normalde 1947 yılında yapılacak olan seçimleri Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Partinin itirazlarına rağmen 21 Temmuz 1946' ya almıştı. Seçim sonuçları açıklandığında Demokrat Partiden 62 Milletvekilinin seçildiği anlaşılmıştı.⁴⁵

14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlerde ise Demokrat Parti büyük bir zaferle meclisteki 487 üyelikten 408'ini kazanmıştı.⁴⁶ TBMM 22 Mayıs 1950 yılında toplanmış, artık Demokrat Parti iktidar, Cumhuriyet Halk Partisi de muhalefet partisi olmuştu.⁴⁷ Refik Koraltan Meclis başkanı, Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan olmuş ve parti hükümeti kurmakla görevlendirilmişti.⁴⁸

14 Mayıs 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti, ABD ve Batı yanlısı bir dış politika felsefesi benimsemişti. Bu dönemde dış politikada ana hedef ABD ve Batı öncülüğünde kurulan uluslararası organizasyonlara katılma olmuştu. Sovyet Rusya'nın komünizm tehlikesine karşı Demokrat Parti komşu ülkelerini ve Ortadoğu alemini uyarmayı kendisine amaç edinmişti.

Dış politikada önemli adımlar atmak isteyen Demokrat Parti, NATO'ya üye olmak istemiş böylece Avrupa ile ilişkilerde bulunacak ve bunu yaparken de Doğu ile çatışmaya neden olacak durumlara sebebiyet vermeyecekti. Bu plan doğrultusunda hareket edecek dış politikanın temelini atan Demokrat Parti ve Adnan Menderes hükümeti olmuştu.⁴⁹

---

⁴⁴ Age, s. 27,28,29.

⁴⁵ Age, s. 35,36.

⁴⁶ Age, s. 83.

⁴⁷ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954**, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 24.

⁴⁸ Cem Eroğlu, **age**, s. 84.

⁴⁹ Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes Marmara'da Bir Ada**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 115,116.

1.2. Demokrat Parti'nin Ortadoğu'ya Yönelmesi ve Mısır İlişkileri

28 Mayıs 1950 yılında Demokrat Parti Meclis Gurubu Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu başkanlığında toplanmıştı. Kapalı yapılan oturumda Başbakan Adnan Menderes Hükümet programını okuduktan sonra milletvekillerine söz verildiği esnada bazı mebuslar batı aleyhtarı açıklama yapmış Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, Ortadoğu devletleri ile ilgilenilmesi ve işbirliği yapılmasını istemişti. 18 milyon nüfuslu Türkiye'nin Batı'ya bağlı olduğunu ve yardımları olursa kalkınacağı bir duruma geldiğini dile getirmişti.⁵⁰

Burhanettin Onat Doğu ülkeleri ile ilgili konuşmasına şöyle devam etmişti: “en yakınımızda bir Arap alemi görüyoruz. Bir Arap alemi ki zekidir, asildir, neciptir, çöldeki eşkıyası bile alicenaptır.” Ama birlik konusunda eksikleri olduğunu belirtmekteydi.⁵¹ Konuşmasına devam eden Burhanettin Onat Mısır ile ilgili şu bilgileri vermişti: “... O Arap alemine bakıyorsunuz, ellerini, kollarını Türkiye'ye açmışlardır. Mısır'da orta tabakadan, esrarkeş kahvehanelerine kadar asılmış Türk bayraklarını görüyorsunuz. Mustafa Kemal'in resimlerini görüyorsunuz. Altında El-vatan-ül İslam yazıyor.”⁵²

Konuşmasının sonlarına doğru Burhanettin Onat asıl hedefini şu şekilde izah etmişti:

Geniş bir şark ittifadının başına geçip, hiç şüphesiz yine garp demokrasileriyle beraber dünyayı tehdit eden büyük tehlikeye karşı omuz omuza, el ele aynı kuvvet ve aynı söze sahip olarak gitmek varken, böyle bir coğrafi vaziyet üzerinde yalnız 18 milyona dayanan bir rolle, onlara muhtaç bir kütle olarak kalmağa gönlüm razı olmuyor. Onun için sayın Adnan Menderes'in Şark komşularımızla daha yakın ve sıkı münasebet tesisi hususundaki ifadelerini biraz muğlak ve biraz gayrikafi buluyorum demişti.⁵³

Burhanettin Onat “ordular bir elden ve bir sisteme tabi olarak idare edilmelidir” demiş ve “müşterek şark devletleri parlamentosu” toplanması ve dış politikanın bir elden yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştı. Bunun üzerine oturum başkanı Burhanettin Onat'a söylediklerinin Anayasaya aykırı olduğunu söylemişti. Burhanettin Onat konuşmasına Batı'da nasıl organizasyonlar oluşturulmuşsa buna benzer bir “Şark Birliği” oluşturulması taraftarı olduğunu belirtmişti.⁵⁴

---

⁵⁰ Demokrat Parti Meclis Gurubu Müzakere Zabıtları, 28 Mayıs 1950, Cilt 1, s.23.

⁵¹ Agz, s. 23.

⁵² Agz, s. 24.

⁵³ Agz, s. 25.

⁵⁴ Agz, s. 26.

29 Mayıs 1950 tarihinde Adnan Menderes TBMM’de yaptığı konuşmada yakın doğu ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek ve dayanışma içerisinde oluşumunun gerekliliğini vurgulamaktaydı.⁵⁵

Türkiye-Mısır ilişkilerinin bu dönemde nasıl bir hava içerisinde olduğunu Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin ile Mısır’ın ABD Büyükelçisi Kamil Abdürrahim arasındaki aşağıda aktarılan konuşma ışık tutmaktadır. Washington Büyükelçisi Kamil Abdürrahim, Feridun Cemal Erkin’e Türkiye’nin İsrail ile olan münasebetlerinin Mısır’ı olumsuz etkilediğini söylemişti. Konuşmasının devamında Kamil Abdürrahim yanında bulundurduğu “Christian Science Monitor” gazetesini göstererek Türkiye’nin İsrail ile olan ilişkilerinden bahseden yazıyı göstermişti. Gazete yazısında Türkiye-İsrail yakınlaşması, General Moshe Dayan’ın Türkiye’yi ziyareti askeri bir ittifak yapılacağına dayandırılmıştı. Ekonomik duruma da değinen makale İsrail mallarının Türkiye’de imal edildiğini ve Arap ülkelerine sevk edildiğini iddia etmişti. Yapılan konuşmayı Feridun Cemal Erkin Türkiye’ye iletmişti. Türkiye Dışişleri Bakanlığı bu söylemler üzerine cevap olarak Orta Doğu’daki dış politika felsefesi hakkında şu bilgilere yer vermişti. Türkiye’nin Orta Doğuda izlediği yakınlaşma politikasının sadece Arap devletleri ile değil bölgede istikrarın sağlanması için diğer bölge devletleri ile de yapılmak istendiği ifade edilmişti. Ankara hükümeti, Arap devletlerinin Türkiye’nin İsrail ile olan ilişkilerini kendilerine karşı yapılmış bir işbirliği şeklinde yorumladığını aktarmıştı. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından Feridun Cemal Erkin’e gönderilen yazıda Türkiye’nin Arap ülkeleri ile de ekonomik işbirliği yapmaya hazır olduğu ifade edilmiş ve İsrail mallarının Türk malı gibi gösterilip satıldığı yönündeki haberlerin gerçek dışı olduğu da belirtilmişti. Bunun yanı sıra General Dayan’ın ziyaretinin de anlaşma yönünde bir işaret olmadığı da ifade edilmişti. Arap-İsrail anlaşmazlığının çözümü için çalıştığını söyleyen Türkiye, Arap birliğine karşı İsrail ile işbirliği yapıldığı iddiasının gerçek olmadığını belirtmişti. Yukarıda belirttiğimiz bu açıklamaları Kamil Abdürrahim’e aktaran Erkin, Büyükelçinin bu beyanat üzerine “çok memnun olduğunu” ifade etmişti.⁵⁶

Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin 17 Ocak 1951 tarihli Kudüs’teki bir İsrail radyosunda geçen “Türkiye ve Komşuları” başlıklı bir konuşmayı şöyle aktarmıştı:

---

⁵⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, 29.05.1950, Dönem IX, Cilt 1, Toplantı: Olağan, s. 31.

⁵⁶ Feridun Cemal Erkin, **Dışişlerinde 34 Yıl (Vaşington Büyükelçiliği)** II. Cilt, 1. Kısım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.221,222, 223.

Bu bölgede Türkiye ile hiçbir zaman normal ilişkileri olmamış tek devlet Mısır'dır. Ara sıra bu iki memleket bir birlerine güvendiklerini iddia etmekte iseler de hiçbir zaman konuşacak ortak bir dil bulamamaktadırlar. Türkiye, batılılaşma yolunda ciddi çabalar sarf etmiş, Mısır ise Doğu geriliğinin simgesi olarak kalmıştır. Mısır, Süveyş'in İngiliz kıtaları tarafından tahliyesini istemekte, Türkiye bu tedbire karşı çıkmaktadır.

Feridun Cemal Erkin'e göre Türkiye ve Arap ülkeleri arasındaki ilişkileri bozmak pahasına da olsa İsrail ile Türkiye yakınlaşması amaçlanabilirdi. Ancak bu dostluk girişimi Türkiye açısından yararlı görülmediği için ilişkilerin hassasiyetine göre davranmak daha uygun olacaktı. Ayrıca Erkin, İngiliz birliklerinin Süveyş Kanalı'nda kalıp kalmaması ile ilgili Türkiye basının olaya müdahale etmemesi konusunda da görüşlerini ifade etmişti.⁵⁷

1.2.1. Türkiye'nin NATO'ya Üye Oluşu ve Ortadoğu'ya Yönelmesi

NATO, Sovyet Rusya'nın Avrupa'da komünizm faaliyetlerine karşı 4 Nisan 1949 yılında kurulmuştu.⁵⁸ Bu gelişmeler üzerine Türkiye de komünizme karşı duyduğu endişelerden dolayı yukarı da değindiğimiz gibi NATO'ya ilk başvurusunu Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında yapmıştı.

Türkiye, NATO kurulduktan sonra bu kuruluşa üye olmaya çalışmış bunun yanında Avrupa'daki gibi Ortadoğu'da da güvenlik sistemlerinin oluşturulmasını beklemişti.⁵⁹ 1949 yılında Türkiye, ABD'nin desteğini alarak Doğu Akdeniz Savunma Paktı gibi bölgesel bir pakt kurmayı düşünmüş fakat bu görüşü desteklenmemiştir.⁶⁰

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra NATO üyeliği konusunda yeni adımlar atmaya başlamıştı. Demokrat Parti 1950 yılının Haziran ayında ortaya çıkan Kore Savaşına asker gönderme kararı almış ve 4500 kişilik bir birlik göndermişti.⁶¹ Bundan sonra Demokrat Parti Hükümeti 1 Ağustos 1950 tarihinde NATO üyeliği için ikinci defa başvuru yapmıştı. Yapılan başvuru kabul edilmemiş ancak NATO tarafından Türkiye Yunanistan'la birlikte Doğu Akdeniz Savunmasına davet edilmişti.⁶²

---

⁵⁷ Feridun Cemal Erkin, *age*, s. 299.

⁵⁸ Haluk Ülman, "Nato ve Türkiye" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı 4, 1967, s.143.

⁵⁹ Ömer Küküoğlu, *age*, s. 38.

⁶⁰ Ayşegül Sever, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1997, s.60.

⁶¹ *Age*, s. 64.

⁶² Faruk Sönmezoglu, *age*, s. 45.

ABD olası bir Sovyet saldırısına karşılık verebilmek için bu ülkeye yakın olan Türkiye'den üs kiralamak istemişti. Türkiye NATO üyeliği gerçekleşirse ABD'nin hava üsleri isteğini kabul edeceğini belirtmişti.⁶³ ABD 15 Mayıs 1951 yılında Türkiye'nin NATO üyeliğini İngiltere ve Fransa'ya önerdiği zaman İngiltere'nin itirazına neden olmuştu. Çünkü İngiltere'nin Ortadoğu'da durumunu ikame edebilmesi için Türkiye'ye ihtiyacı vardı ve bu yüzden Türkiye'nin NATO'ya değil de Ortadoğu Komutanlığına katılması taraftarıydı. Türkiye, NATO'ya kabulü neticesinde İngiltere'ye Ortadoğu'da oluşturulması düşünülen savunma planına katılma teminatı vermişti.⁶⁴

Böylece Türkiye, NATO üyeleri tarafından 16-20 Eylül 1951 yılında Ottawa'da yapılan toplantıyla bu kuruluşa davet edilmiş⁶⁵ ve 18 Şubat 1952 yılında da Pakta üye olmuştu.⁶⁶

1.2.2. Ortadoğu Komutanlığı ve Mısır'ın Tepkisi

İkinci Dünya Savaşından sonra Ortadoğu'da tutunamayacağını anlayan İngiltere bu amaçla çözüm yolları aramaya başlamıştı. İşte Ortadoğu Komutanlığı fikri bu sorunun hali için ortaya atılmıştı. İngiltere Süveyş Kanalı'ndan çıkmak istemediği gibi buradaki üslerini de korumak istemişti. Mısır ise 1936 Antlaşmasıyla İngiltere'ye kaptırdığı Süveyş üslerini almak ve İngiltere'yi bu bölgeden çıkartmak istemişti. İngiltere buna çözüm olarak Ortadoğu'da birleşik bir komutanlık kurma fikrini benimsemişti.⁶⁷

1951 yılının Haziran ayında yapılanmaya başlayan komutanlık tasarısı⁶⁸ İngiltere, ABD ve Fransa'nın Türkiye'yi de yanlarına almalarıyla hayata geçmiş olacaktı. Türkiye'nin bu devletler için ayrı bir önemi vardı. Coğrafi konum itibarıyla, Ortadoğu ülkesi ve Müslüman bir devlet olan ayrıca Batı taraftarı olması nedeniyle Türkiye de Ortadoğu Komutanlığı projesine alınmıştı.⁶⁹

---

⁶³ Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.548.

⁶⁴ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 44,45.

⁶⁵ **Age**, s.46.

⁶⁶ Faruk Sönmezoglu, **age**, s. 47.

⁶⁷ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 33,34.

⁶⁸ Fahir Armaoğlu, "(Amerikan Belgeleri İle) Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına 1951-1955", **Belleten**, Cilt: LIX, Sayı: 224, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 193.

⁶⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 34,35.

ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye, Mısır'ı 13 Ekim 1951 yılında Ortadoğu Komutanlığı projesine davet etmişti.⁷⁰ Bu dört devletin Mısır'a verdiği notada amaçlarının Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün de belirttiği gibi olası bir saldırıya karşı savunmasız olan bölgeyi korumak olduğunu belirtmiş projeye bütün Ortadoğu devletlerinin katılması gerektiğini söylemişti. Köprülü Mısır'a gönderilen belgede, İngiltere ile aralarında sorun olan 1936 Antlaşmasının bu proje sayesinde çözüme kavuşabileceğini söylemişti.⁷¹ Ayrıca “ Mısır, gerekli stratejik savunma kolaylıklarını, yani kara ve hava üsleri ulaşım sistemleri ile limanlarını O.D.K. emrine verecekti.” Mısır, bu sisteme girmeyi kabul ederse Süveyş Kanalı resmen Mısır'a ait olacak⁷² ve Komutanlık yönetimindeki kuvvetler haricinde İngiltere Mısır'da bulunan askerlerini geri çekecekti.⁷³

Bu tasarıdan anlaşılıyor ki İngiltere yine Süveyş'te kuvvetlerini bulundurma imkanı elde edecek ve hatta bölgede kendisinden başka üç devleti daha barındırma fırsatı verecekti. Haliyle Mısır'ın bu tasarıyı kabul etmesi beklenilecek bir tutum değildi. Ama işin asıl yönü Türkiye'nin bu sistemde yer alması ve Batı ile birlikte hareket etmesi Mısır ve Ortadoğu ülkelerince hiç de olumlu karşılanmamış, tepkilere neden olmuştu.

Mısır, bölgede İngiliz askerleri olduğu sürece böyle bir tasarıya ilgi göstermeyeceğini ayrıca 1936 Antlaşmasını da feshettiğini açıklamıştı.⁷⁴

Mısır ile İngiltere arasındaki çekişmeler gün geçtikçe artmakta bu olaylar diğer doğu devletlerini de etkilemekteydi. Bu durum İngiltere ile birlikte hareket eden devletleri de olumsuz etkilemiş ve Ortadoğu Komutanlığını kurmak söz konusu bile olmamıştı.⁷⁵ Halbuki Başbakan Adnan Menderes, Canadian Association of Broadcasters muhabirine verdiği beyanatta ABD, İngiltere, Fransa ile birlikte Ortadoğu Komutanlığı üzerine çalıştıklarını ve ümitli olduğunu belirtmişti⁷⁶. Ama durumun seyrine baktığımızda bölge devletlerinin özelde

---

⁷⁰ Fahir Armaoğlu, **Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına**, s. 194.

⁷¹ “Büyük Millet Meclisinin 19 Aralık 1951 Tarihindeki Toplantısında Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü'nün Beyanatı”, **Ayın Tarihi**, Aralık 1951, Sayı 217, s.82.

⁷² Fahir Armaoğlu, **Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına**, s.194.

⁷³ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s.36.

⁷⁴ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 36.

⁷⁵ Ahmet Şükrü Esmer, “İngiltere Mısır”, 3 Aralık 1951 Tarihli Ulus'tan. **Ayın Tarihi**, Aralık 1951, Sayı 217, s. 218

⁷⁶ “Başbakan Adnan Menderes'in Canadian Association of Broadcasters Muhabirine Beyanatı”, **Ayın Tarihi**, Aralık 1951, Sayı 217, s. 97,

ise Mısır'ın İngiltere ve batı ülkelerine karşı tutumu hesaba katılmamıştı. Kaldı ki bütün bunlar hesaba katılmışsa da NATO ya kabul edilme esnasında Türkiye'nin İngiltere'ye verdiği söz nedeniyle Ortadoğu'ya müdahil olması artık kaçınılmaz olmuştu. Artık Türkiye ister NATO'ya kabulü sonucu Ortadoğu'ya ilgilenmeye başlamış denilsin isterse kendi güvenliği ve konumu itibarıyla yakınlaştığı söylensin bizce bu iki etken de etkili olmuştur. İlerde anlatacağımız gibi Mısır ile ilişkiler, Bağdat Paktı'nın da kurulması ve Cemal Abdülnasır faktörünün de eklenmesi sonucu Ortadoğu ile daha da ilgilenmeye başlayan Demokrat Parti Hükümeti ile gerginlik evresine girmişti.

1.2.3. Ortadoğu Savunma Sistemi ve Türkiye-Mısır İlişkileri

Ortadoğu'da varlığını sürdürmek için İngiltere'nin ortaya attığı Ortadoğu Komutanlığı projesi başarısız olmuştu. Bunun üzerine İngiltere, Ortadoğu Savunma Sistemi üzerine yoğunlaşmış bu düşüncesini ABD'ye sunmuş ve onayını almıştı. Böylece Ortadoğu Savunma Organizasyonu daha geniş bir çerçeveye sahip olmuştu.⁷⁷

Mısır'da 1952 yılında vuku bulan ihtilal patlak vermeden önce ABD'li bir yetkili Mısır gezisi sonucu bir rapor hazırlamıştı. Raporda, İngiltere, Fransa, ABD ve bu devletlerle hareket eden Türkiye'nin bölgedeki prestijinin sarsıldığı ayrıca Türkiye'nin Ortadoğu devletlerinin aksine Batıyla birlikte hareket ettiği belirtilmekteydi.⁷⁸

8 Ağustos 1952 tarihinde İngiltere Türkiye'ye muhtıra göndermiş ve Ortadoğu Savunma Organizasyonunun gerçekleşmesi için Arapları kazanmak amacıyla nasıl bir tutum sergileneceğini sormuştu. Türkiye İngiltere'nin muhtırasını 24 Eylül 1952 tarihinde cevaplamış ve genel çerçevede aynı görüşleri benimsediğini ifade etmişti.⁷⁹ Anlaşılan o ki İngiltere bir an evvel bu organizasyonun kurulmasını arzulamaktaydı.

Türkiye'nin Ortadoğu Savunma Organizasyonu konusunda olumlu tutum sergilemesinde etkili olan neden ise Adnan Menderes ile Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'nün İngiltere'ye yaptığı ziyaret olmuştu. Söz konusu ziyaret 1952 yılında 16-18 Ekim günlerinde yapılmıştı. Londra ziyaretinde, Ortadoğu Savunma Organizasyonu'na Arapların katılması istenilmekte

---

⁷⁷ Fahir Armaoğlu, **Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına**, s. 201.

⁷⁸ **Agm**, s. 201.

⁷⁹ Ayşegül Sever, **age**, s. 101,102.

ancak bu gerçekleşmese de bu sistemin hayata geçmesi karar alınmıştı. Türkiye, Irak ile görüşmelere başlamış böylece Irak'tan alınacak olumlu bir neticeden sonra bu sisteme Ürdün'ün katılacağı tahmin edilmişti. Sonrasında Suudi Arabistan ve Lübnan ile de görüşmeler başlatılacaktı. Adnan Menderes'e göre Mısır'ın bu organizasyona katılması konusunda şimdilik ısrar edilmemeli bu girişimler İngiltere-Mısır görüşmelerinin sonrasına bırakılmalıydı.⁸⁰

Ortadoğu Savunma Organizasyonu hakkında İngiltere ve ABD farklı görüşlere sahiplerdi. İki ülke bu sistemin kurulması konusunda hemfikir olmasına karşın kuruluş yönünden İngiltere öncelikli olarak Ortadoğu Savunma Organizasyonunu kurduktan sonra Arap ülkelerini davet etmek istemişti. ABD'nin görüşü ise aksine önce Arap ülkelerini bu sisteme davet etmek sonrasında bu organizasyonu kurmak şeklinde olmuştu.⁸¹

Türkiye Ortadoğu bölgesinde kurulması düşünülen bu organizasyona Mısır'ın katılması için girişimlerde bulunmuştu. Fuad Köprülü, ABD'nin Türkiye'deki Büyükelçisi Mc Ghee'ye bu girişimlerden bahsetmişti: Mısır'daki Türkiye Büyükelçisi Hulusi Fuat Tugay, Mısır Dışişleri Bakanı Mahmud Fevzi ile 19 Ekim 1952 tarihinde görüşmüştü. Mahmud Fevzi, İngiltere, Süveyş'ten çekilmedikçe böyle bir sisteme katılmanın söz konusu olmayacağını dile getirmişti. Tugay, General Muhammed Necib ile de temasa geçmişti. Mısır'ın ihtilalden sonraki lideri General Necib, Mahmut Fevzi gibi Süveyş Kanalı meselesini dile getirmiş ve İngiltere ile anlaşma konusunda çaba harcayacaklarını ancak bunun umut vaatmediğini belirtmişti.⁸²

ABD, Mısır'dan yoksun böyle bir sistemin amacına ulaşmayacağı düşüncesindeydi. Bu durumu kabullenen İngiltere ABD'nin Mısır'a yaptığı yardımları Ortadoğu Savunma Organizasyonu çerçevesinde verilmesini istemişti.⁸³ Aslında İngiltere bu yardımlar sayesinde Mısır'ın belki de bu sisteme girmeyi kabul edeceğini düşünmekteydi. Bu şartı da o yüzden öne sürmüştü.

---

⁸⁰ Fahir Armaoğlu, **Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına**, s.204,205.

⁸¹ Ayşegül Sever, **age**, s. 102.

⁸² Fahir Armaoğlu, **Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına**, s. 205,206.

⁸³ **Agm**, s. 206.

Mısır, Mayıs 1953 tarihinde bu organizasyona katılmayacağını kesin olarak bildirmişti.⁸⁴ Mısır'daki devrimden sonra yeni yöneticiler General Muhammed Necib, Albay Cemal Abdülnasır, Batı ve emperyalizm karşıtı tutumları da düşünüldüğünde Süveyş'teki anlaşmazlık ve İngiltere'nin tutumu da eklenince bu çabaları başarısız olmaya mahkumdu.

ABD Dışışleri Bakanı John Foster Dulles'in, 9 Mayıs 1953 yılında Ortadoğu bölgesine yaptığı ziyaret neticesinde İngiltere'nin Orta Doğu Savunma Organizasyonu planından vazgeçilmeye başlanılmıştı. Eisenhower yönetimindeki ABD Ortadoğu'da Sovyet tehlikesini engellemek için “Kollektif bir güvenlik sistemi” uzun vadeli bir savunma sistemi kurulmasını istemişti.⁸⁵ Bütün bunların bir sonucu olarak ilerleyen bölümlerde anlatacağımız yine Mısır'ın katılmadığı bir kuruluş olan Bağdat Paktı kurulacaktı.

---

⁸⁴ **Agm**, s. 206.

⁸⁵ Hüseyin Bağcı, **age**, s. 48.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞDAT PAKTININ KURULUŞUNA KADAR TÜRKİYE MISIR İLİŞKİLERİ

2.1. Mısır'da Monarşinin Yıkılması (23 Temmuz 1952 Darbesi)

Mısır, 1917 yılında Kral Fuad tarafından yönetiliyordu. Mısır'da etkin olan diğer güçler arasında Vafd Partisi ve İngiltere yer alıyordu. Sırasıyla Saad Zaglul Paşa ve Nahas Paşa tarafından idare edilen Vafd Partisi, 1952 yılına kadar varlığını hissettirmiş partinin en önemli amacı bölgeden İngilizleri atmak ve işgallere son vermektir. 1936-1952 yılları arasında Mısır'ın son kralı olan Faruk monarşinin son bulması ile yerini Hür Subaylar hareketinin kurduğu cumhuriyet rejimine bıraktı.⁸⁶

Yüz elli yıllık Mehmet Ali Paşa hanedanlığına dayanan monarşi yönetiminin son bulmasının⁸⁷ temelleri 1948-1949 Filistin savaşı sonrasında orduda gizli bir örgütün kurulmasıyla atılmıştı. Hür Subaylar (Zubbatül Ahrar) olarak bilinen bu gizli örgüt, Kral Faruk'u tahttan indiren ve Mısır'da yeni bir devir açan komitenin adıydı.⁸⁸

Fahir Armaoğlu'na göre, Mısır'da monarşinin son bulmasında etkili olan iki önemli sebep vardı. Bunlar: Mısır'ı yöneten Kral Faruk'un yaşam biçimi ve çevresindeki bazı kişilerin ülkeyi sömürmesi. Ayrıca Arap-İsrail savaşı neticesinde alınan yenilgi sonrasında Kral Faruk karşıtı düşmanların çoğalmasına neden olmuştu.⁸⁹ Durum böyleyken 1948 yılında

---

⁸⁶ Peter Mansfield, **Mısır İhtilali ve Nasır**, Çeviren Ergün Tuncalı, Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, İstanbul, 1967, s.19,20.

⁸⁷ Peter Mansfield, **Mısır İhtilali ve Nasır**, s.36.

⁸⁸ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 38.

⁸⁹ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s.121,122.

Albay Ahmed Abdülaziz'in "Gerçek savaşın Mısır'da olduğunu unutmayınız."⁹⁰ Sözü yeni dönemde hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını işaretini vermişti.

Savaşta başarıları ile öne çıkan Yarbay Cemal Abdülnasır arkadaşları ile birlikte Hür Subaylar Komitesini kurmuştu.⁹¹ Komitenin başkanlığına Ocak 1952 yılında Abdül Hakim Amr aracılığıyla General Muhammed Necib seçilmişti. General Necib'in Komite başkanı seçilmesinde, üst rütbeli subay oluşu ve 1948-1949 Savaşındaki kahramanlıkları, saygınlığı gibi etkenler neden olmuştu.⁹² Hür Subayların amaçları, krallık yönetimine son vererek demokratik bir sistem oluşturmak ve İngiliz'leri Mısır'dan özellikle Süveyş bölgesinden çıkartmaktı.⁹³

Süveyş Kanalındaki İngiliz varlığı nedeniyle 25-26 Ocak 1952 tarihinde başlayan İngiliz-Mısır çatışmaları esnasında Mısır halkının İngilizlere ait mağazalara saldırımları ve oluşan maddi tahribattan Vafd Partisi sorumlu tutulmuştu. Vafd Partisinin işin arkasında olduğu anlaşılınca Kral Faruk, Nahas Paşa Kabinesini dağıtmış Kral yeni kabineyi kurmak için Ali Mahir Paşa'yı görevlendirmişti.⁹⁴ Kral Faruk artık Vafd Partisini etkisiz hale getirdiğini düşünmüş bundan sonraki olaylar zinciri paşaların başkanlığa getirilmesi, istifası, kabine değişikliği şeklinde olmuştu.⁹⁵ Ali Mahir Paşa Vafd Partisine karşı güç yetiremeyeceğini anlayınca 1 Mart 1952 yılında istifa etmişti.⁹⁶ Bundan sonra Kral, Ahmed Necib Hilali Paşa'yı kabineyi kurmakla görevlendirmişti. Hilali Paşa'da aynı akıbete uğramış ve azledilmişti. Hüseyin Sırrı Paşa yeni kabineyi kurmak için görev aldığı Hür Subaylar adlı bir komiteden de haberdardı. Bunun için Sırrı Paşa, Kral'a General Necib'in Savunma Bakanlığına getirilmesi gerektiğini söylemişti. Böylece ordu bu durumdan memnun olacaktı. Kral Faruk bu komiteden haberdardı⁹⁷ ve Ordu Subay Kulübü Yönetim Kulübü⁹⁸ başkanlığını General Necib'in kazandığını öğrenince bu kulübü kapatmıştı. Buna karşılık

---

⁹⁰ Peter Mansfield, **Mısır İhtilali ve Nasır**, s.31.

⁹¹ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 122.

⁹² Peter Mansfield, **Mısır İhtilali ve Nasır**, s. 32.

⁹³ Peter Mansfield, **Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası**, s.142.

⁹⁴ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 123.

⁹⁵ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 42.

⁹⁶ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları**, s. 123.

⁹⁷ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 43.

⁹⁸ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 124.

Hüseyin Sırrı Paşa da 20 Temmuzda istifa etmişti. Bundan sonra Kral yeniden Ahmed Necib Hilali Paşa'yı hükümeti kurmakla görevlendirmişti⁹⁹ ancak Kral Faruk aleyhine işleyen bu olaylar darbe sürecini hızlandırmıştı. Artık Hür Subaylar harekete geçmişti.

23 Temmuz 1952 tarihinde General Necib öncülüğündeki askerler Kahire'de yönetimi ele geçirmişlerdi.¹⁰⁰ Diplomat ve Büyükelçi Mahmut Dikerdem 23 Temmuz darbesini anlatırken “sade ve kolay” olduğunu, iki askerin öldüğünü yedi kişinin de yaralandığını belirtmişti. “ Sanki bir fiske ile devrilen iskambil kâğıdı destesi gibi Faruk'un taç ve tahtı üzerine yıkılıvermiş, kimse onu savunmak için parmağını oynatmamıştır.”¹⁰¹

Bu gelişmeler üzerine Kral, ABD ve İngiltere'den müdahale amaçlı yardım beklemeye başlamışsa da iki devlet de bu duruma karışmamıştı.¹⁰² Böylece Kral Faruk, General Necib'in baskısı sonucu istifa etmek zorunda kalmış ve kendisine, oğlu Fuat lehine tahttan feragat etme emri verilmişti.¹⁰³ Sonuçta Kral Faruk Mısır'dan Mahrusa adlı yatıyla ayrılmış¹⁰⁴ ve darbe nihai hedefine ulaşmıştı.

General Necib Başbakan olmuş, askeri yönetim ülkeyi idare etmeye başlamıştı. Müslüman Kardeşler, dinin devlet yönetiminde etkin olması için baskılara başlamıştı. Cunta, Müslüman Kardeşlerin baskılarına karşı General Necib'e altı ay süreyle olağanüstü yetkiler vermişti.¹⁰⁵

10 Şubat 1953 yılında geçici bir anayasa kabul edilmiş bunun sonucunda 13 kişilik bir Devrim Konseyi kurulmuştu. Bu Konsey Mısır'da 18 Haziran 1953 tarihinde Cumhuriyeti ilan etmişti. General Necib Cumhurbaşkanı ve Başbakan olmuş, Cemal Abdülnasır da Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı olmuştu. Bütün bunlar yaşanırken cunta içinde anlaşmazlıklar baş göstermeye başlamıştı. Albay Nasır ile General Necib çekişmesi Necib'in istifası ile sonuçlanmışsa da oluşan itirazlar sonrasında General Necib tekrar görevinin başına gelmişti. Fakat bu uzun sürmemiş 17 Nisan 1954 yılında bu sefer dönmek üzere

---

⁹⁹ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 43.

¹⁰⁰ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 124.

¹⁰¹ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 45.

¹⁰² Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s.125.

¹⁰³ **Zafer**, 27 Temmuz 1952, s. 1,3.

¹⁰⁴ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 46.

¹⁰⁵ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 126.

General Necib istifa etmişti.¹⁰⁶ Böylece Ordu gücünü arkasına alan Nasır, General Necib'in yerine geçmiş ve Arap Milliyetçiliğini körükleyen kişi olarak tarih sahnesinde yerini almıştı.

2.2. Elçilik (Tugay) Olayı

Demokrat Parti iktidara geldiği dönemde Dışişleri Bakanı olarak Fuat Köprülü görevlendirilmişti. Bu sırada Türkiye'nin Mısır'daki Büyükelçisi Şevket Fuat Keçeci'di. Tugay hadisesine geçmeden önce Şevket Fuat Keçeci'nin görevden alınması ve yerine Hulusi Fuat Tugay'ın geçmesine neden olacak olayları anlatmakta fayda vardır. Kahire'nin Opera Meydanında İbrahim Paşa¹⁰⁷'nin heykelinin çevresine Nizip Savaşında Osmanlı ordusunu yendiği için çeşitli figürler, kabartmalar konulmak istenmişti. Bu durumu öğrenen Büyükelçi Şevket Fuat Keçeci hemen Ankara'ya bildirmiş ve bu küçük düşürücü durumun düzeltilmesi için Kral Faruk ile görüşmek ve girişimlerde bulunmak için izin istemişti. Bu hadisenin yaşandığı dönemde Dışişleri Bakanı olan Necmeddin Sadak duruma hakim olduğunu düşündüğü için Şevket Fuat Keçeci'nin isteğini onaylamış fakat bu diplomatik girişim başarısız olmuştu. Ama bu durum büyükelçinin görevden alınmasına sebebiyet vermemişti. Aslında Şevket Fuat Keçeci'nin görevden alınmasına neden olan sebep Demokrat Parti iktidara geldiği dönemde olmuştu. Büyükelçinin Cumhuriyet Halk Partisi taraftarı olması ve Demokrat Parti'nin Türkiye'yi yönetecek durumda olmadığını açıkça belirtmesi ve bunu o sıralarda Kahire'ye gelen iki Milletvekiline de aktarması görevden alınmasına neden olmuştu.¹⁰⁸ Gazetelerde, Şevket Fuat Keçeci'nin henüz bilinmeyen bir sebepten dolayı¹⁰⁹ Kahire elçiliğinden, Bakanlık emrine alındığı¹¹⁰ yazılmıştı.

Hulusi Fuat Tugay'ı, Mısır Büyükelçisi olarak görevlendiren kişi Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü olmuştu. Köprülü, aslında Tugay'a bu görevi vermesinde hem başarılı bir

---

¹⁰⁶ Age, s. 127.

¹⁰⁷ Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu olan İbrahim Paşa 1840 Nizip savaşında Osmanlı ordusunu mağlup etmişti. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s.221,222.

¹⁰⁸ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 15,16.

¹⁰⁹ **Ulus**, 28 Ağustos 1950.

¹¹⁰ **Akşam**, 28 Ağustos 1950.

kariyerinin olması hem de eşinin Kral Faruk ile akraba olması etkili olmuştu. Hulusi Fuat Tugay, Kral Fuad'ın kız kardeşi Prenses Nimet'in kızı Prenses Emine ile evliydi.¹¹¹

Bütün bunları göz önüne alındığında ilk başta yerinde bir karar olduğu söylenebilir. Fakat Mısır'da monarşinin yıkılması ve yeni yönetimin başa geçmesi, krallık rejimine karşı takınılan tavır, Nasır'ın Türkiye'ye karşı tutumu aslında ilişkileri olumlu bir havaya sokmak bir yana daha da gerginleştirmesine sebebiyet vermişti. Bunları aktardıktan sonra tarihimizde Tugay Olayı olarak geçen bu hadisenin oluşum aşamalarını şöyle sıralıya biliriz:

Tugay olayının ilk kıvılcımlarını Kahire'de büyük bir miting yapıldığı sırada konuşan Mısır Propaganda Bakanı Salah Salim'in sözleri perçinlemişti. Salah Salim “yabancı bir devletin yardımıyla ihtilal hükümetine karşı cephe kuranların eylemlerine dair önemli bir belge ele geçirdiğini” söylemişti. Sonra adı geçen belgeyi okuyan Salim, “ yabancı bir devletin Mısır'daki rejim muhaliflerine yardımda bulunmayı kabul ettiği ve bu devletin Kahire'deki başka bir Sefaret aracılığıyla komplocularla teması sağladığı” şeklindeydi. Bu konuşmadan sonra adı geçen devletin İngiltere, yardım eden devletin ise Türkiye Büyükelçiliği olduğu yorumları yapılmaya başlanmıştı.¹¹²

Hulusi Fuat Tugay aleyhine El Tahrir Dergisinde “ esrarengiz diplomat Mısır'ı askeri anlaşma imzalamaya ve özellikle Ortadoğu Savunma Paktına katılmaya teşvik eden çevreye mensup bir kimse”¹¹³ olduğu yazılmaktaydı. Zaten gözler Tugay üzerindeyken bu gibi olayların vuku bulması durumu daha da karışık hale getirmişti.

Olayların Ankara'ya aktarılması sonucu Fuat Köprülü, Hulusi Fuat Tugay'ı Londra Büyükelçiliğine atanmasını istemişse de bu durum gerçekleşmemişti. Olaylar böyle gelişirken Mısır Hükümetinin 9 Kasım 1953 yılında çıkardığı Müsadere Kanunu ile kral ve aile üyelerinin mal varlıklarına el konulmuştu. Daha öncede belirtildiği gibi Hulusi Fuat Tugay'ın eşi de Kral Faruk'un akrabasıydı ve Müsadere Kanunu Bayan Tugay'a karşı da uygulanmıştı.¹¹⁴

22 Kasım 1953 yılında Cemal Abdülnasır'a yakın olan Hasaneyn Heykel'in, Ahbar El Yovm Gazetesinde yazdığı “Bu Sefir gitmelidir.” adlı yazıda artık açıkça Hulusi Fuat Tugay'ın

---

¹¹¹ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 18,19.

¹¹² Mahmut Dikerdem, **age**, s.72.

¹¹³ **Age**, s. 73.

¹¹⁴ **Age**, s. 73,74.

ismi verilmişti. Yazıda ayrıca Tugay'ın Mısır'ın içişlerine karıştığı ifade edilmişti. Bu olaylar yaşandığı sırada Türkiye'de olan Tugay bunun üzerine 26 Kasım günü Mısır'a dönüş yapmıştı. Mısır'a geldikten sonra Tugay, Dışişleri Bakanı Mahmud Fevzi'den randevu istemişti. Randevu günü “ Kral Faruk'la onun ünlü dalkavuşu Kerim Tabet'in ve Madam Suarez adında kralın gözdelelerinden birinin eski fotoğrafları çıkmış” bu fotoğrafın altında da “ Mısır'ı bunlar idare ediyordu” şeklinde bir yazı aktarılmıştı. İşin Tugay'ı ilgilendiren yönü ise resimde Madam Suarez ismi yerine Madam Tugay yazılmıştı. Bu duruma oldukça öfkelenen Hulusi Fuat Tugay, Dışişleri Bakanı Mahmud Fevzi'nin yanına gitmiş ve bu yazıların “alçakça” olduğunu belirtmişti.¹¹⁵

Elçilik olayının oluşum safhalarını böylece anlattıktan sonra hadisenin son aşamasını kısaca şöyle aktarabiliriz; Olay 2 Ocak 1954 yılında Kahire Operasında Hulusi Fuat Tugay ve Cemal Abdülnasır'ın konuşmaları neticesinde vuku bulmuştu. Tugay Kahire Operasındaki meydana gelen konuşmayı Ankara'ya iletirken Nasır'ın yanına gelerek hatırını sorduğunu açıklamış ve ardından oluşan havayı şu şekilde izah etmişti: “basını aleyhimize tahrik suretiyle yaptığınız hareket centilmenlik değildir. Biz Mısırlıları dost biliyorduk.” Nasır'da buna karşılık “dost olduğumuzu sanıyorum” demişti. Tugay'da buna cevaben “...hareketlerinizle dost değil düşman olduğunuzu gösterdiniz, böyle dostluğu ben kabul etmiyorum” şeklinde yanıt vermişti. Hulusi Fuat Tugay olayın böyle olduğunu Ankara'ya bildirmişti. Fakat Mısır tarafı bu konuşmayı benzerlikler olmakla birlikte biraz daha farklı anlatmıştı. Nasır, Tugay'a merhaba dedikten sonra elini uzatmış ama bu hareketine karşılık almamış, Tugay işaret parmağını Nasır'a uzatarak şöyle konuşmuştu: “basındaki saldırınızla bir centilmen gibi davranmadınız.” Demiş Nasır'da öfkelenerek olay yerinden uzaklaşmıştı. Bunun üzerine Kahire'de Devrim Konseyi toplanmış hadise ile ilgili Mısır Hariciye Müsteşarı, Türkiye Büyükelçiliğine nota gönderilmişti.¹¹⁶ Böylece Türkiye'nin Kahire büyükelçisinden Mısır'ı 24 saatte terki istenilmişti.¹¹⁷ Nota şu şekildeydi: “ Mısır Dışişleri Bakanlığı Türkiye Büyükelçiliğine saygılarını sunar ve Mısır hükümetinin Ekselans Hulusi Fuat Tugay'ı Türkiye'nin Mısır'daki Büyükelçisi sıfatıyla tanınmamaya ve kendisini 24 saat zarfında Mısır topraklarını terke davet etmeye karar verdiğini bildirmekten şeref duyar.”¹¹⁸

---

¹¹⁵ Mahmut Dikerdem, *age*, s. 74,75,76.

¹¹⁶ *Age*, s. 77,78,79.

¹¹⁷ *Vatan*, 5 Ocak 1954.

¹¹⁸ Mahmut Dikerdem, *age*, s. 79,80.

Türkiye'nin Kahire Büyükelçiliği Müsteşarı Mahmut Dikerdem, buna cevaben Mısır Hariciye Müsteşarına, Büyükelçinin kendi hükümetinden alacağı emirler doğrultusunda hareket edebileceğini söylemesi neticesinde bu 24 saatlik zaman dilimi 5 Ocak Salı günü gece yarısına kadar uzatılmıştı.¹¹⁹

Elçilik olayı gazetelerde de yer almış ve olayın sebepleri üzerine yazılar yazılmıştı. Gazeteler elçilik olayını şu şekilde izah etmişti: Akşam gazetesinde yazılan yazıda Hulusi Fuat Tugay'ın Ortadoğu Savunma Paktını Mısır'a kabul ettirmeye çalışmasının Mısır nezdinde öfkeye neden olduğu belirtilmişti. Ayrıca yazıda Mısır'ın Türkiye Büyükelçisini ülkeden çıkarmasını Arap Birliği içindeki durumunu kuvvetlendirmek için yapılmış bir hamle olabileceği yazılmıştı.¹²⁰ Hürriyet gazetesinde Mısır'ın dış politikamızdan hoşnut olmadığı Nasır'ın Türkiye aleyhinde ithamlarda bulunduğu yazılmaktaydı. Türkiye'nin Ortadoğu Savunma Sisteminde Mısır'a katılması için ısrar etmesi, bundan başka NATO'ya katılması neticesinde Ortadoğu dengesinin bozulması, Mısır'ın Türkiye'nin dış politikasını eleştirmesine neden olmuştu. Ayrıca Mısır'a göre Türkiye'nin emperyalistlerle birlikte hareket etmesi de dış politika eleştirileri arasında gösterilmekteydi.¹²¹

Durumun dışarıya yansımaması için yapılan önlemler başarısız olmuştu. Nitekim Türkiye Hükümetinin hadiseden haberdar edilmesi sonucu yıldırım telgrafla operadaki olayın Türkiye'yi zor duruma düşürdüğü ve elçinin derhal dönmesi istenmişti. 5 Ocak 1954 Salı günü Mısır'daki tüm gazeteler “ Türkiye Büyükelçisinin Mısır'dan kovulduğunu” yazmıştı. Mısır tarafından yayınlanan resmi bildiride, Tugay'ın görevde kaldığı zaman dilimindeki faaliyetlerinden bahsedilmişti. Tugaya atfedilmiş suçlamaları da aktardıktan sonra Kahire Operasındaki hadiseye de kısaca değinen Mısır Hükümeti, “ Hulusi Fuat Tugay'ı Türkiye Büyükelçisi olarak tanımamaya karar verdiği ve 24 saat içinde Mısır topraklarını terke davet ettiği” aktarılmıştı. Elçinin “ Bu sabah tüm diplomatik dokunulmazlıkları kaldırılmış olarak Mısır'dan çıkarılacağı” belirtilmişti.¹²²

5 Ocak Salı günü büyükelçi uçakla Türkiye'ye gitmek üzere yola çıkmış Kahire havaalanında Tugay, basit bir yolcu muamelesi görmüştü. Gümrük memurları Tugay'ın

---

¹¹⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, 06,01.1954. Dönem: IX, Cilt:27, Toplantı:4, s.63.

¹²⁰ “Mısır Hükümeti Tevile Başladı”, **Akşam** 8 Ocak 1954, s. 1,2.

¹²¹ “Hulusi Fuat Togay Ankara'ya Gitti”, **Hürriyet**, 8 Ocak 1954, s. 6.

¹²² Mahmut Dikerdem, **age**, s. 82,83.

bavullarını kontrol etmişti.¹²³ Cumhuriyet gazetesinde gümrükte Tugay’a gösterilen bu muamelenin münasebetsizce bir davranış olduğu yazılmaktaydı.¹²⁴

Bütün bu olaylar yaşanırken Ankara tarafından Mısır’daki Türkiye Büyükelçiliğine bir telgraf gönderilmişti. Bu esnada Mahmut Dikerdem yetkili kişi olarak Mısır’da bulunuyordu. Gönderilen telgrafta Mısır’ın Türkiye’ye bildirmek üzere Persona non grata¹²⁵ olarak elçinin geri çağrılmasını talep etmesi gerektiği halde elçinin Mısır’ı terki istenmiş, bunun için hükümetin bu durumu protesto etmeyi düşündüğü telgrafta belirtilmişti.¹²⁶

Nihayetinde Türkiye tarafından Mısır’a nota verilmişti. Notada Tugay’ın Kahire Operasındaki davranışlarının onaylanmadığı ve Büyükelçinin Türkiye’ye çağrıldığı belirtilmekteydi. Büyükelçinin geri çağrılması için Mısır hükümeti herhangi bir müracaatta bulunmadığı gibi büyükelçinin diplomatik sıfatları kaldırılarak ülkeden çıkartılması üzerine Türkiye, tarziye vermesi için Mısır’a nota göndermişti. Türkiye’nin notasına cevaben Mısır, 23 Temmuz 1952 yılından sonra yeni hükümetin başa geçmesi sonucu beklentilerin büyükelçinin yerine yeni birisinin atanması olduğunu belirtmişti. Mısır hükümeti notada, Hulusi Fuat Tugay’ın Türkiye’ye dönmesi için yaptıkları girişimden bahsetmişti. Devamında “ İstenmeyen bir Elçinin uzaklaştırılması normal yollarla sağlanamazsa o Elçi hakkında zorlayıcı tedbir almak hakkını devletler hukuku tanımıştır.” denilmiştir. Türkiye Mısır’ın bu notasına cevaben; büyükelçinin çağrılması için resmi bir isteğin olmadığını ayrıca Türkiye’deki Mısır Büyükelçisinin de bu konu hakkında bir girişimde bulunmadığını belirtmişti. Ayrıca Mısır Hükümetinin devletler hukuku gereği Persona non grata hakkı olduğunu ancak devletler hukuku “ hangi nedenle olursa olsun bir Sefirin sınır dışı edilmesine kesinlikle cevaz vermez.” denilmiştir. Ayrıca Kahire Operasındaki olaydan dolayı “üzüntülerini” dile getiren Türkiye, Mısır’ın Elçilik olayına karşılık tarziye vermesini tekrar yenilemişti.¹²⁷

Neticede 29 Mart 1954 yılında Türkiye-Mısır hükümetleri elçilik olayı münasebetiyle ortak bir bildiri yayınlamıştı. Bildiri şu şekildeydi:

---

¹²³ “Kahire B. Elçimiz Mısır’dan Dün Sabah Ayrıldı”, **Hürriyet**, 6 Ocak 1954, s. 1,6.

¹²⁴ “Kahire Rezaleti Bütün Dünyada Esefle Karşılandı” **Cumhuriyet**, 6 Ocak 1954, s.1.

¹²⁵ İstenmeyen kişi.

¹²⁶ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 86.

¹²⁷ **Age**, s. 88,89,90.

İki ülke arasındaki dostça ilişkilerin sürdürülmesine önem veren Türk ve Mısır hükümetleri 2 Ocak 1954 tarihinde Kahire Operasının fuayyesinde cereyan eden hadise ile onu izleyen olayları tamamen objektif olarak ve karşılıklı anlayış zihniyeti içinde mütalaa ettikten sonra birbirlerine samimi üzüntülerini ifade etmişlerdir. Başka bir göreve nakli kararlaştırılmış bulunan Büyükelçi Tugay, hükümeti tarafından geri çağırılmış ve Mısır hükümeti de kendisi tarafından Persona non grata sayılan Büyükelçi hakkında alınan tedbirlerin örnek sayılmayacağını garanti etmiş bulunduğundan, iki hükümet olaya kapanmış gözüyle bakmak hususunda mutabık kalmışlardır.¹²⁸

Hulusi Fuat Tugay'ın 5 Ocak 1954 tarihindeki Mısır Büyükelçilik görevi sona erdiğinden yerine Maslahatgüzar sıfatıyla Mahmut Dikerdem kalmıştı. Türkiye tarafından daha sonra Büyükelçi olarak Mısır'a 1955 yılının Temmuz ayında Rıfkı Rüştü Zorlu atanmıştı.¹²⁹

Elçilik olayını bu şekilde sonlandırdıktan sonra hadisenin Türkiye ve yabancı devletler nezdinde nasıl karşılandığını belirtmekte fayda vardır. Öncelikle olayın TBMM'deki akislerine bakıldığında 6 Ocak 1954 tarihli toplantısında, Afyon Karahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis, Mısır'ın bu hareketine karşılık meclise takrir sunmuştu. Ali İhsan Sabis takrirden, Mısır'a tepki göstermiş ve Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'nün bu konu hakkında Meclisi aydınlatmasını istemişti. TBMM'de, Ankara Milletvekili Sadri Maksudi Arsal, Tugay olayı dolayısıyla tepkisini belirtmiş bu konu hakkında ve alınacak tedbirler ile ilgili meclise bilgi verilmesini istemişti. Mardin Milletvekili Aziz Uras, gizli bir toplantıyla bu olayın TBMM'de görüşülmesini ve toplantıda alınan kararın halka duyurulmasını teklif etmişti. Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, TBMM'de konu hakkında milletvekillerini bilgilendirmiş ayrıca radyo ve Anadolu Ajansı aracılığı ile hadisenin kamuoyuna duyurulduğunu belirtmişti.¹³⁰ TBMM'de yapılan bu konuşmadan sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkan Vekili Faik Ahmet Barutçu, 18 Ocak 1954 tarihinde Tugay'ın Mısır'dan ihraç edilmesinin haksızlığı konusunda gensoru açılmasını teklif etmişti. Söz konusu gensoruda, elçilik olayı ile ilgili TBMM'de 6 Ocak 1954 tarihindeki açıklama üzerinden bir haftadan fazla zaman geçtiği belirtilmişti. Devamında, olayın gerçek mahiyeti ve alınacak kararlar hakkında meclise bunun yanında halka beklenen açıklamanın henüz yapılamadığı ifade edilmişti.¹³¹ Tugay hadisesi yurttan geniş bir şekilde yankı uyandırmıştı. Bu olay Demokrat Parti Meclis Grubu Toplantısında da görüşülmüştü. Hatta toplantıda, Türkiye'deki Mısır Büyükelçisinin de aynı muameleyle yurttan çıkarılmasını bazı milletvekilleri tarafından

---

¹²⁸ Mahmut Dikerdem, *age*, s. 91.

¹²⁹ *Age*, s.95.

¹³⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, 06.01.1954, Dönem IX, Cilt 27, Toplantı 4, s. 40, 41, 62, 63.

¹³¹ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri*, 18.01.1954, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer No: 50-298-3, Kahire Büyükelçisinin Mısır'dan ihraç edilmesinin haksızlığı konusunda Faik Ahmet Barutçu'nun gensorusu.

önerilmişti. Fakat Demokrat Partinin yöneticileri bu hadiseyi fazla büyötmek istememişlerdi. Çünkü bu dönemde Ortadoğı’da oluşabilecek bir organizasyona katılacak hatta burada önderlik vasfı bile alabilecek durumda olan Türkiye, Mısır’la oluşabilecek kriz bu düşünce aleyhine olumsuz sonuç verebilirdi.¹³²

Elçilik olayı Türkiye basınında da geniş yer bulmuştu. Cumhuriyet gazetesinde atılan başlıkta Kahire rezaletinin bütün dünyada esefle karşılandığı yazılırken¹³³ Zafer gazetesi ise bu olayın yurttta teessür ve infial yarattığını belirtmekteydi. Haberin devamında Mısır’ın bu hareketinin, yeni yönetimle iyi ilişkiler kurmak için çaba sarf eden Türkiye’nin gayretlerini sebepsiz yere baltaladığını yazmaktaydı. Gazetede yabancı bir diplomatın şu sözlerine de yer verilmişti: “ Bir Elçinin sinirlerine kapılarak yaptığı bir hareket iki memleket münasebetlerini bu derece tehdit edici bir mukabeleye götürmemeliydi.”¹³⁴ Akşam gazetesinde ise Mısır’ın bu hareketine karşılık sert tedbirlerin alınacağını ve diplomasi tarihinde çok az rastlanan bu hadisenin her yerde hayret ve üzüntü uyandırdığını yazmaktaydı.¹³⁵

Elçilik olayına Kahire’deki gazetelerde geniş yer vermiş ve Tugay’ın Mısır’dan gönderilmesi büyük puntolarla aktarmıştır. Bu hareketi büyük bir başarı olarak görmüşlerdi.¹³⁶ Fransa da çıkan France Soir gazetesi ise 6 Ocak 1954 tarihli sayısında Mısır sözcüsüne Elçilik hadisesi dolayısıyla sorulan bir soruda, bir diplomata karşı böyle davranıldığı hiç görölmüş müdür? Denildiğinde Mısır sözcüsü buna cevaben: “Akredite edildiğı memlekete karşı Fuat Tugay kadar kötü hareket eden bir diplomat hiç gördünüz mü” demişti. France Soir Gazetesi, bozuk olan Türkiye-Mısır ilişkileri, birden bire siyasi münasebetlerin kesilmesine doğru gerginleştğini yazmıştı. Mısır’ın bu hareketinin siyasi tarihte aşağı yukarı hiç kaydedilmemiş bir karar olduğu aktarılmıştı. Gazeteye göre emlaki müsadere edilen Kral Faruk’un yeğeni Prenses Emine ile evli olan Hulusi Fuat Tugay’ın düşmanca tavırlarına karşılık Mısır Hükümetinin bu kararı verdiğini belirtmekteydi. Le Parisen gazetesi, Napolyon’un akıbetinin ne olduğunu General Necib’e hatırlattığından dolayı Hulusi Fuat Tugay’ın Mısır’dan çıkarıldığını aktarmıştı. Tugay’ın Necib Hükümeti

---

¹³² Metin Toker, **DP’nin Altın Yılları**, s.262.

¹³³ **Cumhuriyet**, 6 Ocak 1954.

¹³⁴ “ Mısır’ın Hareketi Yurttta Teessür Ve İnfial Yarattı’’, **Zafer**, 7 Ocak 1954 s. 1,3.

¹³⁵ **Akşam**, 6 Ocak 1954.

¹³⁶ “ Kahire B. Elçimiz Mısır’dan Dün Sabah Ayrıldı’’ **Hürriyet**, 6 Ocak 1954, s.6.

üyelerine yaptıkları darbeyle övünecek bir durumun olmadığını ve “Napoleon’un iktidarın zirvesine çıktıktan sonra uğradığı akıbeti” anımsatması bu olaya sebep olduğuna dikkat çekmekteydi.¹³⁷ Cemal Abdülnasır, Mısır’da Cumhuriyet gazetesi yazarı Abidin Daver’e konu hakkında yaptığı açıklamada ise bu durumun Türkiye’ye karşı bir hareket olmadığını, Büyükelçi Hulusi Fuat Tugay’a karşı yapıldığını belirtmişti.¹³⁸

Elçilik olayının Avrupa’daki akislerine baktığımızda İngiliz basını, Hulusi Fuat Tugay’ın Mısır’dan gönderilmesi olayına geniş yer vermişti. Times Gazetesinin Kahire muhabiri önemli bir devletin elçisine yapılan bu muamelenin hakaret edici olduğunu yazmıştı. Ayrıca Tugay’ın Mısır’dan yakın bir zamanda ayrılacağı bilindiği halde yapılan bu davranışın yersiz olduğunu ve bu hareketin Süveyş Kanalı müzakereleri ile alakalı olabileceğini kaydetmekteydi.¹³⁹

2.3. İngiltere’nin Süveyş Kanalı’nı Boşaltması ve Türkiye

Mısır bağımsızlığını tam anlamıyla kazanmak için İngiltere’ye karşı giriştiği mücadelesinden başarı ile çıkmıştı. Mısır’da hakimiyeti eline alan İhtilal Konseyi, İngiltere ile Süveyş Kanalı’nın boşaltılması hususunda anlaşmaya varmıştı. Bu konuda ABD’nin de İngiltere’ye baskı yapması Cemal Abdülnasır’ın elini kuvvetlendirmişti. ABD aslında Asya, Afrika ve Ortadoğu’da İngiltere’nin tasfiyesinin ardından bu bölgelerde nüfuz oluşturma peşindeydi.¹⁴⁰ 18 Ekim 1954 tarihinde Mısır Milli İstikamet Vekili Binbaşı Salah Salim, İngiliz kuvvetlerinin Süveyş Kanalı’ndan çekilmesinin ardından Arap ülkelerinin Batı ile işbirliği konusundaki engelin ortadan kalkacağını söylemekteydi. Nihayetinde Süveyş Kanalı’nın tahliyesi 19 Ekim 1954 tarihinde İngiltere-Mısır anlaşması ile kararlaştırılmıştı. Buna göre İngiltere, 20 ay içerisinde Mısır topraklarından tamamen çekilecekti. Anlaşmanın Türkiye’yi ilgilendiren kısımda ise 4. Maddede Türkiye’nin yabancı bir devlet tarafından saldırıya maruz kalması halinde Süveyş Kanalı’nı kullanmak için Mısır, İngiltere’ye gerekli

---

¹³⁷ B.C.A., 13.01.1954, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 104.647.4, Fransız basınında muhtelif gazetelerde Kahire Büyükelçimizin Mısır’dan ihraç edilişine dair yayınlanan haberlerin tercümesi.

¹³⁸ Metin Toker, **DP’nin Altın Yılları**, s.262.

¹³⁹ “Kahire B. Elçimiz Mısır’dan Dün Sabah Ayrıldı”, **Hürriyet**, 6 Ocak 1954 s.6.

¹⁴⁰ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 96,97.

kolaylıkları sağlayacaktı ibaresi bulunuyordu. 4. Maddede genel itibariyle anlaşılan nokta: Türkiye'ye olası bir saldırının olması İngiltere'nin Süveyş Kanalına dönebileceğiydi.¹⁴¹

İngiltere'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını düşünerek Türkiye'ye yapılacak olası bir saldırıyı bahane ederek Süveyş Kanalına dönme isteği Mısır nezdinde ilk başta olumlu karşılanmamıştı. Türkiye de Mısır'ın bu tutumundan hoşnut olmamış ve Türkiye-Mısır ilişkileri İngiltere'nin çıkarları yüzünden gerginleşmişti.¹⁴²

2.4. Ankara Valisi Kemal Aygün'ün Mısır'ı Ziyareti

Aydın Tarihi dergisi, Ankara Valisi Kemal Aygün'ün 12 Kasım 1954 tarihinde Kahire'ye gittiğini aktarmaktaydı. Kemal Aygün'ü Mısır'da Kahire Valisi, Türkiye Maslahatgüzarı ve Mısırlı şahsiyetler karşılamıştı. Kahire Valisi, Kemal Aygün'e Mısır'ı ziyareti münasebetiyle teşekkürlerini bildirmiş ve "Türk-Mısır dostluğunun dünya barışına büyük hizmeti dokunacağını" belirtmişti.¹⁴³

Mahmut Dikerdem'e göre Kemal Aygün, Adnan Menderes'in Cemal Abdülnasır ile görüşmesini sağlamak için görevlendirilmişti. Kemal Aygün, Cemal Abdülnasır'la görüşmesinde onu Türkiye'ye davet etmişti. Nasır, davetten dolayı Adnan Menderes'e teşekkür ettikten sonra iki ülke arasında iyi ilişkiler kurma amacıyla yapılan bu davetin Mısır kamuoyu tarafından şimdilik olumlu karşılanamayacağını belirtmişti. Nasır, ülkesinin bu şekilde tepki vermesini de şu faktörlere bağlamıştı: Türkiye'nin İsrail ile olan münasebetleri ve Ortadoğu Savunma Paktı neticesinde Batı ile münasebetler. Nasır, öncelikle karşılıklı dostluk ve iyi niyet heyetleri göndermekle işe başlanması gerektiği üzerinde durmuş devlet yöneticilerinin şimdilik görüşmesini sakıncalı bulmuştu.¹⁴⁴

Kemal Aygün, Cemal Abdülnasır görüşmesinde Mahmut Dikerdem de bulunmuş ve Kemal Aygün'e tercümanlık yapmıştı. Dikerdem'in izlenimlerine göre "Nasır başka hesaplar, başka hedefler peşindeydi." ¹⁴⁵

---

¹⁴¹ "Olayların Takvimi (Mısır)", **Aydın Tarihi**, Sayı: 251, 1-31Ekim 1954, s. 297,298.

¹⁴² İ. Ethem Tiryakioğlu, "Dünkü ve Bugünkü Türkiye-Mısır İlişkileri" **Stratejik Etütler Bülteni**, Cilt: 13, Sayı 65,1979, s.85.

¹⁴³ "Olayların Takvimi (Dışarda)", **Aydın Tarihi**, 1-30 Kasım 1954, Sayı 252, s. 99.

¹⁴⁴ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 100,101,102.

¹⁴⁵ **Age**, s. 103.

2.5. Cemal Abdülnasır'ın Türkiye-Mısır İlişkileri Hakkındaki Yazısı ve Türk Gazetecilerinin Mısır'ı Ziyareti

1 Aralık 1954 tarihinde Türkiye-Mısır ilişkileri hakkında Nasır'ın, “Türk ve Arap Politikası” adı altında yayınlanan kitapta giriş mahiyetinde yazısı yayınlanmıştı. Yazının içeriğine bakıldığında şu noktalar dikkat çekmekteydi:

Vaktiyle Mısır'la Türkiye'yi ihtilaf haline koymuş olan hadiseler ne olursa olsun Mısırlılar ve Türkler bugün yine mazideki gibi kardeşirler. Türkiye emniyette olursa biz Mısırlılar da emniyetteyiz. İkimizde kuvvetli olursak ittifakımızla muazzam bir kudret vücuda getirmiş oluruz. Türk milleti bu vakıaları hiç bir zaman inkar etmemiştir. Memleketimizin bu karşılıklı itimadını yıkmak için hasımlarımızın elinden ne gelir?¹⁴⁶

Yazıdan da anlaşıldığı gibi Nasır Türkiye ve Mısır'ın kardeş olduğunu belirtmişti. Dikerdem bu yazının Nasır'ın, Süveyş Kanalı'nın tahliyesi sırasında Türkiye'ye karşı hareketinden dolayı tepki aldığını anlaması üzerine Türkiye'ye “rüşveti kelamiye” de bulunduğunu ve yazının başka bir izahının olmadığını belirtmişti.¹⁴⁷

18 Aralık 1954 tarihinde Mısır Hükümetinin davetlisi olarak General Ali Fuat Cebesoy başkanlığında Türkiye'den 8 kişilik gazeteci heyeti Kahire'ye gitmişti.¹⁴⁸ Ali Fuat Cebesoy, Mısır'da iyi karşılandıklarından dolayı teşekkürlerini bildirmiş ve “Türklerle Mısırlıların kardeş olduklarını” söylemişti. Mısır gazetecileri ise Adnan Menderes'i “Türk-Mısır dostluğunun yeni kurucusu” olarak göstermişlerdi.¹⁴⁹ Bir konuşmada söz alan El Ebrahim Gazetesi baş muhabiri “Maziye unutarak şimdi istikbale bakmalıyız” sözüne cevaben Cemil Sait Barlas ve Ahmet Emin Yalman Mısır'daki güzel karşılamadan dolayı teşekkürlerini bildirmişlerdi. Gazeteciler heyeti 23 Aralık 1954 yılında Cemal Abdülnasır ile görüşmüş, görüşme esnasında Nasır, bu fırsatı uzun zamandır beklediğini söylemişti. Konuşmasının devamında Nasır, “... son seneler zarfında Türkiye ile Mısır'ı birbirinden uzaklaştırmak için bazı teşebbüslerde bulunulmuş olduğunu” belirtmiş ve “Türk-Mısır münasebetlerinin takviyesi için bizim tarafımızdan yapılması lazım gelen her şeyi yapıyoruz. Sizin de bu hususta gerekeni yapmaktan hali kalmadığınızı bilmekteyiz.” Şeklinde konuşma yapmıştı.

---

¹⁴⁶ “Olayların Takvimi (Dışarda)”, **Aynı Tarihi**, 1-31 Aralık 1954, Sayı: 253, s. 71.

¹⁴⁷ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 99.

¹⁴⁸ “Gazeteciler Gitti”, **Akşam**, 18 Aralık 1954, s.2.

¹⁴⁹ “Bütün Mısır Gazeteciler Heyetimizle Meşgul”, **Akşam**, 20 Aralık 1954, s. 1,2.

Nasır, Türkiye-Mısır ilişkilerinin yakında daha iyi olacağından ümitli olduğunu ifade etmişti.¹⁵⁰

2.6. Ortadoğu Elçileri Konferansı ve Mısır Hakkındaki Düşünceler

Arap devletlerinin Ortadoğu Savunma Sistemine katılması konusunda nasıl bir tutum sergilenmesi gerektiği ve Ortadoğu devletleriyle olan ilişkilerinde durumunu gözden geçirmek amacıyla Türkiye, Ortadoğu Elçileri Konferansı düzenlenmeye karar vermişti.¹⁵¹ Bu hususta bir ilk sayılan konferansa Ortadoğu'daki Türkiye Büyükelçileri ve Maslahatgüzarları çağırılmıştı. Adnan Menderes başkanlığında 12 ve 13 Temmuz 1954'te Ankara'da ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlığında ise 15 Temmuz 1954 tarihinde İstanbul'da Ortadoğu Konferansı yapılmıştı.¹⁵²

Adnan Menderes konferansın açılış konuşmasını yaptıktan sonra davetliler sırasıyla görüşlerini sunmuştu. O sıralarda Mısır'da Maslahatgüzar olan Mahmut Dikerdem de Mısır hakkında düşüncelerini belirtmişti. Dikerdem, Mısır'daki ihtilalden sonra yönetim değişikliğinin ve İngiltere'ye karşı elde edilen başarının Arap ülkelerini etkilediğini anlatmıştı. Dikerdem konuşmasına şu şekilde devam etmişti:

... Nasır uyanmakta olan Arap nasyonalizminin lideri durumuna yükselmiştir. Nasır kendi umutlarını da aşan bu durumdan son kertesine dek yararlanmak ve Arap dünyasını birleştirip onun başına geçmek hırsına kendini kaptırmıştır. Bu durumda Nasır Türkiye'yi Ortadoğu'da kendisine rakip bir devlet olarak görmekte ve Batılıların gözünde Ortadoğu bölgesinin belkemiği sayılan Türkiye'nin yerine göz dikmektedir.

Anlaşılan o ki konferansta Mısır konusunda umutlar tükenmişti zaten Dikerdem de “Nasır şimdilik bizim için umutsuz bir seçenektir” şeklinde görüşlerini belirtmişti.¹⁵³

Konferansın sonunda, Arap ülkelerinin Türkiye'nin ortak güvenlik politikasını henüz benimsemediği kanısına varılmıştı. Ortadoğu'da önemli bir güç olan ve Arap Birliğine egemen olan Mısır'ın Arap devletlerini “kendi emellerine alet” ettiği iddia edilmişti. Yapılan görüşmeler neticesinde

Türkiye-Pakistan Paktına karşı bugün Mısır ve Suudi Arabistan olumsuz, Irak ise henüz cesaretsiz de olsa, olumlu bir tutum içindedir. Suriye, Lübnan ve Ürdün bekleyiş durumundadır.

---

¹⁵⁰ “Olayların Takvimi” (Dışarda), **Aynı Tarihi**, 1-31 Aralık 1954, Sayı: 253, s.74,75.

¹⁵¹ Mücahid Topalak, “Ankara Toplantısı”, **Akis**, 17 Temmuz 1954, S.10, s.11.

¹⁵² İsmail Sosyal, “1955 Bağdat Paktı”, **Belleten**, Cilt: LV, Sayı: 212, Nisan 1991, s. 191.

¹⁵³ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 106,107.

Arap devletlerini makul yola sokmak üzere aktif biçimde şu politikalar güdülebilir: Mısır'ın başından beri olumsuz tutumu nedeniyle şimdilik onu kenara bırakmalıyız. Ötekilerini işbirliğine çağırırken, Mısır'ın haksız ve yersiz tutumunu da anlatmalıyız. Önce, hiç değilse bir Arap ülkesini Arap Birliği'nin olumsuz tutumundan uzaklaştırarak, ötekilerini de zamanla aynı yola çekmeliyiz. şeklinde kararlar alınmıştı.¹⁵⁴

Türkiye'nin Ortadoğu ile ilgili görüş alışverişinde bulunduğu bu konferans Arap devletlerine karşı nasıl bir politika izlemesi gerektiği bakımından önemlidir. Bu şekilde münasebetleri ilerletmek için Türkiye yol haritasını belirlemişti.

Demokrat Parti Hükümeti, Mısır ile münasebetlerini geliştirme yolunda girişiminde bulunmak için Hulusi Fuat Tugay'dan sonra boş kalan Mısır Büyükelçiliğine Fatin Rüştü Zorlu'nun abisi Rıfık Rüştü Zorlu'yu atamıştı. Fakat yapılan bu jسته karşılık Mısır'dan onay 53 gün sonra gelmiş halbuki devletler hukukuna göre bu onay iki haftadan fazla bekletilemezdi.¹⁵⁵ Bütün bu gelişmeler ışığında diyebiliriz ki Türkiye-Mısır ilişkileri istenilen seviyeye gelememiş hal böyleyken kurulacak olan Bağdat Paktı ile de daha da ayrı kutuplara doğru yol almıştır.

---

¹⁵⁴ İsmail Sosyal, **1955 Bağdat Paktı**, s. 191,192.

¹⁵⁵ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 111.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTADOĞU'DA YENİ BİR SİSTEM BAĞDAT PAKTI

3.1. John Foster Dulles'in Ortadoğu Gezisi

21 Ocak 1953 tarihinde John Foster Dulles, Başkan Dwight Eisenhower tarafından Dışişleri Bakanlığına getirilmişti. Ortadoğu'da etkin olmaya çalışan ABD, Dulles öncülüğünde Ortadoğu ülkelerini ziyaret etmek istemişti.¹⁵⁶ Dulles böylece 11-28 Mayıs 1953 tarihleri arasında Ortadoğu devletlerini Mısır'dan başlayarak gezmiş ve incelemelerde bulunmuştu.¹⁵⁷

Mısır'a yapılan geziden sonra Dulles, görüşmelerin daha çok kanal üssü ile ilgili olduğunu ve Mısır'ın Ortadoğu Savunma Sistemi ile ilgilenmediği bu kuruluşa katılmak gibi bir düşüncesinin olmadığını anlamıştı. Irak'ta yaptığı incelemeler sonrasında Dulles, bölgenin Sovyet tehlikesinin farkında olduğu ve savunmasını geliştirmek için dış yardıma ihtiyaç olduğu sunucuna varmıştı.¹⁵⁸ Ayrıca Dulles, Irak Başbakanı Cemil el- Medfai ile görüşmüş ve el-Medfai, Filistin meselesine dikkat çekmişti. El-Medfai, ABD'ye karşı güven duyulması için Filistin meselesinin adalet çerçevesinde çözüme kavuşulması gerektiği üzerinde durmuştu. Dulles, Pakistan ile ilgili ise şu sonuca varmıştı: Ortadoğu'nun savunması yolunda bu ülkenin olumlu bir tutum sergilediğini bu sebeple Pakistan'a askeri yardımın biran evvel yapılmasına karar vermişti.¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Mustafa Bostancı, "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 13, 2013, s. 172.

¹⁵⁷ Ömer Kürkçüoğlu, *age*, s. 52.

¹⁵⁸ İsmail Sosyal, *1955 Bağdat Paktı*, s. 181, 182.

¹⁵⁹ Fahir Armaoğlu, *Ortadoğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına*, s. 217, 218.

Dulles, Ortadoğu'daki inceleme gezisinde İsrail, Suriye, Suudi Arabistan ve diğer Ortadoğu ülkelerine de gitmişti.¹⁶⁰ Dulles, 26 Mayıs 1953 yılında Ankara'da Demokrat Parti yöneticileriyle görüşmüştü. Adnan Menderes, Süveyş Kanalı meselesinin Türkiye için önem arz ettiğini ve Ortadoğu Savunma Sistemine Arap ülkelerinin katılımı konusunda şimdilik ümitsiz olduklarını belirtmişti. Adnan Menderes Ortadoğu'da kurulacak bir sistemde "Türkiye belkemiği olmalıdır" ifadelerini kullanmıştı. Yapılan görüşmelerde Celal Bayar da bu sistemden umutlu olmadığını dile getirmişti.¹⁶¹

3.2. Kuzey Kuşağı Projesi ve Karaçi Anlaşması

Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, ABD'de 1 Haziran 1953 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi toplantısında Ortadoğu'ya yaptığı gezinin genel bir değerlendirmesini yapmıştı. Dulles, raporunda Batı ülkelerinin Ortadoğu'da itibarlarının kötü olduğunu belirtmiş ve Arap devletlerinin Sovyet tehlikesinin farkında olmadıklarını, İsrail sorunuyla alakadar olduklarını aktarmıştı.¹⁶²

Dulles'e göre, "Kuzey Seddi" ülkeleri¹⁶³ Komünizm tehlikesinin farkındaydı.¹⁶⁴ Dulles'in öngördüğü plan, bölgede Türkiye, Irak, Suriye ve Pakistan'la vuku bulacak olan Kuzey Kuşağı ile güçlü bir savunma sistemi kurmaktı. Bundan sonra 1954 yılından Bağdat Paketi'nin kuruluşuna kadar Ortadoğu ile ilgili bütün girişimlerde Türkiye ön planda olmuştu.¹⁶⁵ Türkiye ile Pakistan arasında 2 Nisan 1954 yılında Dostane İşbirliği Antlaşması¹⁶⁶ Karaçi'de imzalanmasıyla Bağdat Paketi'nin ilk somut göstergesi olmuştu.¹⁶⁷ Pakistan'ın böyle bir sistemde yer almasındaki ana etken Sovyet tehlikesi değildi. Aslında Pakistan, Keşmir sorunu yüzünden Hindistan'la ilişkileri bozulmuş bu nedenle savunmasını

---

¹⁶⁰ İsmail Sosyal, **1955 Bağdat Paketi**, s. 181,182.

¹⁶¹ Fahir Armaoğlu, **Ortadoğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paketine**, s. 219, 220.

¹⁶² **Age**, s. 222.

¹⁶³ SSCB'ye komşu olan ve Arap olmayan Ortadoğu ülkeleri (Kürkçüoğlu, **age**, s. 53)

¹⁶⁴ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 53.

¹⁶⁵ Fahir Armaoğlu, **Ortadoğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paketine**, s. 222-223.

¹⁶⁶ Söz konusu bu antlaşmadan önce 28 Aralık 1953 yılında ABD ile Pakistan arasında teknik ve ekonomik yardım anlaşması ve 19 Mayıs 1954 yılında yine iki ülke arasında Karşılıklı Savunma Yardım Anlaşması imzalanmıştı. Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 54.

¹⁶⁷ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 54.

kuvvetlendirme yoluna gitmişti. Böylece Pakistan Batılı ülkelerle birlikte hareket etmek istiyordu.¹⁶⁸

3.3. Türkiye-Irak Görüşmeleri ve Bağdat Paktı

Komünizme karşı Türkiye'nin öncülüğünde kurulması düşünülen ve Ortadoğu'da hayata geçirilecek bir paktın başarılı olabilmesi için Arap devletlerinin de dahil olması gerekiyordu. Arap Devletleri içinde Türkiye'yle yakın ilişkileri olan ve bu pakta olumlu bakan ülke Irak'tı. Irak, ekonomik yönden kalkınmak için Batı ve ABD tarafından yapılacak yardımlarla Ortadoğu'da önemli bir güç unsuru olabileceği kanısındaydı.¹⁶⁹

Irak'ta Anayasal Birlik Partisi lideri Nuri Said Paşa, komünizm tehlikesine karşı Batı ile işbirliği yapmak için umut vadeden kişiydi.¹⁷⁰ Bu olumlu reaksiyonlar neticesinde ABD ile Irak arasında 20 Nisan 1954 yılında askeri yardım anlaşması yapılmıştı.¹⁷¹

Başbakan Nuri Said Paşa, İngiltere ziyareti dönüşünde 9 Ekim 1954 tarihinde Türkiye'ye gelmişti. 18 Ekim'e kadar devam eden İstanbul görüşmeleri neticesinde Ortadoğu'da kurulacak "ortak güvenlik cephesinin" zaman kaybetmeden elbirliği ile sonuçlandırılması kararlaştırılmıştı. Ayrıca Nuri Said Paşa, konu hakkında müzakereler için Adnan Menderes'i Bağdat'a davet etmişti.¹⁷²

İngiltere ile Mısır arasında Süveyş meselesinin 19 Ekim 1954 yılında yapılan anlaşmayla çözümlenmesi Türkiye ve Irak'ı rahatlatmıştı. Çünkü Irak bu sıkıntı giderilmediği sürece batı ile birlikte Ortadoğu'da yapılacak bir paktın faydalı olmayacağını ve Arap devletlerinin tepkisine neden olacağını düşünmekteydi.¹⁷³

6 Ocak 1955 tarihinde Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Dışişleri Genel Sekreteri Nuri Birgi Bağdat'ı ziyaret etmişlerdi.¹⁷⁴ 12 Ocak 1955 tarihinde Türkiye adına Başbakan Adnan Menderes ve diğer devlet adamları ile Irak adına ise Başbakan Nuri

---

¹⁶⁸ Mehmet Gönülöbol, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 252.

¹⁶⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s.54,55.

¹⁷⁰ İsmail Sosyal, **1955 Bağdat Paktı**, s. 189.

¹⁷¹ Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, s. 356.

¹⁷² İsmail Sosyal, **1955 Bağdat Paktı**, s. 194,196.

¹⁷³ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 57,58.

¹⁷⁴ İsmail Sosyal, **1955 Bağdat Paktı**, s. 197.

Said Paşa ve devlet adamları arasında geçen görüşmeler neticesinde ortak bir bildiri hazırlanmıştı. 12 Ocak 1955 tarihli bu ortak bildiride Ortadoğu’da yapılacak işbirliğinin süratle yapılmasına karar verilmişti. Türkiye-İrak arasında imzalanacak anlaşmanın Birleşmiş Milletler antlaşmasının 51. maddesinde ifade edildiği “meşru savunma hakkına” dayanarak anlaşmayı imzalayan taraflara yöneltilecek her hangi bir saldırıya birlikte karşı konulması için aralarında işbirliği yapılacağı kararlaştırılmıştı.¹⁷⁵

Türkiye-İrak hükümetleri, bu ittifaka katkıda bulunacak devletlerin katılımı konusunda da açık bir kapı bırakmış böylece karşılıklı işbirliği antlaşmasının taraf kazanması ve kuvvetlenmesi amaçlanmıştı.”¹⁷⁶

Mısır’ın tepkilerine rağmen Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955 tarihinde Karşılıklı İşbirliği Antlaşması imzalandı.

Bağdat Paktı Orta Doğuda barış ve güvenliği sağlamak için üye devletler ile iş birliği yapmak amacıyla oluşturulmuştu. Paktın amaçlarından bir tanesi de Sovyetler birliğinin Orta Doğudaki etkinliğini kırmaktı. Paktın Orta Doğuda birlik oluşturması beklenirken tam tersi bir durum ortaya çıkmış ve Arap alemi üçe ayrılmıştı. Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan Pakta karşı çıkmış, Lübnan ve Ürdün tarafsız Irak ise Türkiye ile birlikte paktın içerisinde yer almıştı. Mısır lideri Cemal Abdülnasır’ın da pakta karşı tutumu ve Arap devletlerini kendi kontrolü altına almak istemesi Sovyet Rusya yanlısı bir politika sergilemesine neden olmuştu.¹⁷⁷

24 Şubat 1955 yılında imzalanan Bağdat Paktına 4 Nisan 1955 tarihinde İngiltere’nin yanı sıra 23 Eylül’de Pakistan, 3 Kasım’da ise İran bu sisteme dahil olmuştu.¹⁷⁸ Bağdat Paktı’nın 5. maddesindeki taraflarca tanınan devletlerin katılması şeklindeki ifade dikkat çekmektedir. Çünkü Irak, İsrail’i tanımadığı gibi bu paktın içinde de bulunmasını istemiyordu.¹⁷⁹ Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere’nin içinde bulundukları bu sistemde 6. maddeye göre dört ülkenin katılması ile oluşturulacak Sürekli Konsey Bağdat’ ta faaliyete geçti.¹⁸⁰

---

¹⁷⁵ İsmail Sosyal, **Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlıları** (1945-1990), Cilt II Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 499.

¹⁷⁶ İsmail Sosyal, **Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, s. 499.

¹⁷⁷ Ömer Osman Umar, **Bağdat Paktı**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2013, s. 139,302,303,304.

¹⁷⁸ Kamuran Gürün, **age**, s. 356.

¹⁷⁹ Türel Yılmaz, **age**, s.89.

¹⁸⁰ Kamuran Gürün, **age**, s. 357.

3.4. Bağdat Paktı Çerçevesinde Türkiye-Mısır İlişkileri

24 Şubat 1955 yılında imzalanan Bağdat Paktı'na İngiltere'nin dahil olması Mısır tarafından tepki ile karşılanmıştı. Aslında Mısır, Ortadoğu'da liderlik planları yapmaya başladığı bu zamanda bölgede kurulan pakta karşı çıkmıştı. Cemal Abdülnasır öncülüğündeki Mısır, İngiltere ile yaptığı 19 Ekim 1954 tarihli anlaşma neticesinde Süveyş Kanalı'nı İngiliz askerlerinden arındırmış böylece Arap liderliğini üstlenmek adına önemli bir yol kat etmişti. Türkiye'nin Ortadoğu'daki faaliyetlerinden rahatsız olan Nasır, bu duruma engel olmak için elinden geleni yapmak niyetindeydi.

Türkiye, İngiltere'nin Süveyş'ten tahliyesi ile neticelenen anlaşma sonrasında Mısır'ın Ortadoğu'da kurulacak pakta karşı olumlu bir tutum sergileyeceği beklentisindeydi. Ancak bu beklenti boşa çıkmış Mısır, 16 Ocak 1955 yılında Arap ülkelerinin Başbakanlarını Türkiye-Irak anlaşması dolayısıyla Kahire'de yapılacak toplantıya çağırmıştı. Bu toplantı 22 Ocak 1955'de başlamış ve 6 Şubat'a kadar devam etmişti.¹⁸¹ Adnan Menderes 21 Ocak 1955 tarihinde Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada Mısır Hükümetinin Arap Başbakanlarını Kahire'ye davet etmesindeki niyetinin Irak Arap Birliğinden ayrı olarak Türkiye ile anlaşma yapmak istediği için sorguya çekmek olduğunu belirtmişti. Ayrıca Menderes, Mısır basını ve radyosunun Irak Hükümetine karşı kampanya başlattığını ve Irak'ın diğer Arap Birliği üyelerine danışmadan böyle bir karar aldığını iddia ettiğini söylemişti. Ancak Menderes, İstanbul görüşmelerinde Nuri Said Paşa'nın karar hakkında bütün Arap ülkelere zamanında haber verildiğini ve bu iddiaların asılsız olduğunu belirtmekteydi.¹⁸²

Kahire'de yapılan Arap Başvekilleri Konferansı ile ilgili Mısır'daki yarı resmi El Cumhuriye gazetesindeki yazısında Milli İstikamet Vekili Salah Salim, konferansın sonuçsuz kaldığını belirtmişti. Salah Salim, "toplantımız bir sabun köpüğünden ibaretmiş" demiş bu da konferansta birliğin olmadığını ve istenilen şekilde sonuçlanmadığını göstermişti.¹⁸³

Bağdat Paktı dolayısıyla Mısır basınında eleştiriler yükselmekte gerçek olmayan haberler servis edilmekteydi. Mısır gazeteleri ve radyoları, Türkiye'nin İsrail ile bir ittifak yapacağını

---

¹⁸¹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 62.

¹⁸² "Türk-Irak Müşterek Tebliği Karşısında Mısır'ın İddiaları Tamamiyle Yersizdir" **Zafer**, 2 Şubat 1955, s.1.

¹⁸³ "Türkiye-Irak Paktı İmzalandığı Takdirde Mısır Arap Güvenlik Paktından Çıkacak" **Zafer**, 8 Şubat 1955, s.1,7.

ayrıca İsrail askeri heyetinin Türkiye’de bulunduğuna dair haberler yaparak Arap alemini etkilemeye çalışmaktaydı.¹⁸⁴

Arap Birliği devletleri, İsrail ile olan derin anlaşmazlıkları dolayısıyla Türkiye’nin de İsrail’e karşı menfi tavır takınmasını ve ilişkilerini koparmasını istemekteydi. Suriye ve Mısır’da bu düşüncede olan politikacılar bulunmaktaydı.¹⁸⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bağdat Paktı ile ilgili yapılan görüşmelerde 26 Şubat 1955 tarihinde Adnan Menderes kardeş Mısır’ın ittifaka dahil olmasını ve birlikte hareket edilmesi gerektiği üzerinde durmuştu. Adnan Menderes, Mısır’ın Pakt ile ilgili olumsuz tutumlarını şu şekilde ifade etmişti: “ belki de ruhlar hazırlanmamış olduğu için, belki de yanlış tefsirlere yol açan propagandalar tesirini göstermiş olduğu için olacak” böyle bir durum ortaya çıkmıştı. Yine aynı toplantıda Demokrat Parti Erzurum Milletvekili Rıfkı Salim Burçak da Ortadoğu’nun güvenliği için önem arz eden ve Mısır’ın faydasına olan Bağdat Paktı’na karşı Mısır’ın menfi tavır takınmasının sebeplerini anlayamadıklarını ifade etmişti.¹⁸⁶

Zafer gazetesinde Burhan Belge, Mısır’ın Ortadoğu’da kurulmasına karar verilen pakt dolayısıyla takındığı tutumu eleştirmiş ve “melodramatik politika” şeklindeki benzetme ile Mısır’ın hiddet ve haset hisleri içinde olduğunu ifade etmişti. Bu tutum ile Mısır’ın kendisine ve Arap ülkelerine zarar verdiğinin farkında olmadığını çünkü kendisini hislerine kaptırmış böylece gerçeği göremediği belirtilmekteydi.¹⁸⁷

Adnan Menderes’in yapmış olduğu beyanatı Zafer gazetesinde değerlendiren Mümtaz Faik Fenik, Ortadoğu’nun komünist saldırısına uğradığı takdirde Mısır’ın kavuşmuş olduğu istiklali de ortadan kalkacağı bunun için Mısır’ın bu pakta destek vermesi gerektiğini ifade etmekteydi.¹⁸⁸ Fenik, Cemal Abdülnasır’ın beyanatını da 24 Ocak 1955 tarihindeki Zafer gazetesinde değerlendirmişti. Nasır demecinde Bağdat Paktının “ Irak için lüzumsuz ve Arap devletleri için tehlikeli” olduğu ileri sürmekteydi. Mısır, Türkiye’nin olası bir savaşta Irak ve Arap devletlerini bir badireye sürükleyeceğini iddia etmekteydi.¹⁸⁹

---

¹⁸⁴ Mümtaz Faik Fenik , “Mısırlılar Her Şeyi Biliyorlardı” **Zafer** 3 Şubat 1955, s. 1,5.

¹⁸⁵ Nihat Erim, “Türkiye ve Arap Devletleri” **Halkçı**, 20 Ekim 1954, s.4.

¹⁸⁶ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: X, Cilt: 5, İçtima: 1, 26 Şubat 1955, s. 817,820.

¹⁸⁷ Burhan Belge, , “Mısır’ın Hiddeti Nedendir?”, **Zafer** ,8 Şubat 1955, s.7.

¹⁸⁸ Mümtaz Faik Fenik, “ Menderes Açık Kalple Konuştu”, **Zafer**, 8 Şubat 1955, s. 7.

¹⁸⁹ Mümtaz Faik Fenik, “Nasır’ın Beyanatı”, **Zafer**, 24 Ocak 1955, s. 1,7.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde 26 Şubat 1955 tarihinde konuşma yapan Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Irak ile yapılan görüşmelerden sonra Bağdat, Şam, Beyrut bölgelerinden ayrıldıkları zaman bir kısım Arap memleketlerinin bu pakta karşı sergiledikleri muarız tutuma değinmişti. Köprülü, bazı Arap ülkelerinin bu ittifakı sanki Ortadoğu'nun sulh ve sükûnuna karşı yapılmış bir suikast şeklinde göstermek istediğini ancak bu görüşün bölgenin menfaatine olmadığını ifade etmişti.¹⁹⁰ Fuad Köprülü'nün bir kısım Arap memleketleri sözünden Mısır'ı kast ettiği açıktı.

Mısır, Bağdat Paktının kesin olarak karşısında yer alırken Arap dünyasına yönelik propaganda yapmak için hazırlık yapmaktaydı. Bu amaçla Mısır Dışişleri Bakanlığı, Ankara'daki Büyükelçiliğine Bağdat Paktı aleyhinde propaganda da kullanabileceği bilgilerin şifre ile kendilerine gönderilmesini istemekteydi. Mısır'ın Ankara Maslahatgüzarı tarafından Mısır Dışişleri Bakanlığına gönderilen telgrafta Bağdat Paktı aleyhinde en kuvvetli propagandanın bu paktın, İsrail tarafından gelecek bir saldırıya karşı koyacağı şeklindeki görüşün çürütülmesi ve bu konuda Arap Devletlerinin aldatıldığını göstermek şeklinde olacağı belirtilmekteydi. Telgrafın devamında “ Türkiye bu konuda ikiyüzlü bir politika takip etmekte ve bir taraftan İsrail'in yaşamasını garanti ederken, diğer taraftan Batı politikasını terviç yolu ile Arap memleketlerindeki eski nüfuzunu canlandırmaya çalışmaktadır.”¹⁹¹ ifadesi bulunmaktaydı. Bu telgraf Mısır'ın Bağdat Paktına karşı propaganda hedeflerini gözler önüne sermekteydi. Propagandadaki amaç ise Bağdat Paktını Arap devletlerine kötölemek ve güçsüzleştirmekti.

Ömer Kürkçüoğlu, Mısır'ın, Türkiye ile yapacağı bir ortaklığın doğrudan Batı ile işbirliği olacağı şeklindeki değerlendirmesinde haklı olduğunu belirtmekteydi. Ayrıca yazar Türkiye'nin dostluk ve kardeşlik duyguları ile Arap ülkelerini kendi safına çekmesi için yeterli bulduğunu, batı ile ilişkilerinin bu duruma engel olduğunu fark edemediğini belirtiyordu.¹⁹²

---

¹⁹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 26.02.1955, Devre: X, Cilt: 5, İçtima: 1, s. 808.

¹⁹¹ B.C.A., 14.05.1956, Fon Kodu: 030.1.0.0., Yer No: 62.380.10., Bağdat Paktı aleyhindeki propaganda hakkında Mısır Hariciye Vekili ile Ankara Elçiliği arasındaki yazışma.

¹⁹² Ömer Kürkçüoğlu, *age*, s.62, 64, 65.

3.5. Pakt'ın Sonuçları

Bağdat Paktı bölge devletlerini ortak bir amaç doğrultusunda toplamak için kurulmuştu. Fakat sonuç istenilenin aksine olmuş Ortadoğu'da bölünmeler baş göstermişti. İlk olarak Mısır, Suriye, Suudi Arabistan paktın karşısında olduklarını belli etmişlerdi.¹⁹³ Arap devletlerinin çoğu Cemal Abdülnasır'ın tarafındaydı. Suudi Arabistan Kralı, Ürdün ve Irak tahtında bulunan ve düşman olarak gördüğü Haşimilerin güçlenmesinden endişelendiği için pakt'a karşı durmuştu.¹⁹⁴ Lübnan ve Ürdün ise Batı taraftarı yöneticilere sahip olmasına rağmen Mısır'dan çekindikleri için tarafsız bir tutum sergilemişti. Irak ise pakta katılan tek Arap devleti olarak yalnızlığa itilmişti.¹⁹⁵

Bağdat Paktı'nın 5. Maddesinde taraflarca tanınan devletlerin katılması şeklindeki kararın İsrail'e karşı bir tutumun belirtisiydi. Bu madde İsrail'in tepkisine neden olmuş ve kendisine karşı bir kuruluş olarak değerlendirmişti.¹⁹⁶

Bağdat Paktı'na İngiltere'nin de dahil olması Arap devletlerinin bu sisteme olumsuz reaksiyonda bulunmasını daha da pekiştirmişti. Arap devletleri özellikle Mısır İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesi vermişti. Haliyle bu kuruluşa dahil olması Bağdat Paktı'nın işlevselliği açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştu.¹⁹⁷

ABD, Ortadoğu'da kurulacak bir sistem için çaba sarf eden fakat daha sonraları bu kuruluşa girmemeyi tercih eden bir tutum takınmaktaydı. Çünkü ABD, milliyetçi Arapları tamamen kaybetmemek, Sovyet Rusya'ya yaklaşmasına mani olmak ve İsrail'i endişelendirmemek için Bağdat Paktına katılmamıştır.¹⁹⁸ Buna karşılık ABD, Konsey toplantılarında gözlemci olarak bulunmuş ve 16-19 Nisan 1956 tarihinde Tahran'da yapılan toplantıda paktın Ekonomi ve Yıkıcı Faaliyetlerle Mücadele Komitelerine katılmıştı.¹⁹⁹

Bağdat Paktı kurulduktan sonra Mısır, askeri yönden güçlenmek için silah bulma arayışına girmişti. Cemal Abdülnasır silah satın almak için Sovyet Rusya'ya daha yakın durmaya

---

¹⁹³ Age, 66, 67.

¹⁹⁴ Peter Mansfield, **Mısır İhtilali ve Nasır**, s. 47.

¹⁹⁵ Ömer Kürkcüoğlu, **age**, s. 67.

¹⁹⁶ Age, s. 67, 68.

¹⁹⁷ Age, s. 68.

¹⁹⁸ Faruk Sönmezoğlu, **age**, s. 102.

¹⁹⁹ Ömer Kürkcüoğlu, **age**, s. 69,70.

başlamıştı. Çünkü batı tarafı ödeme konusunda kolaylık sağlamadığı için ve küçük partiler halinde silah satmayı kabul ettiğinden böyle bir sonuç ortaya çıkmıştı. Peter Mansfield'in de ifade ettiği gibi geriye bir tek Sovyet Rusya kalmıştı. Böylece Cemal Abdülnasır, Çekoslovakya kanalıyla silah satın almak istemiş ve Sovyet Rusya ile 1955 Eylülünde anlaşma yapmıştı.²⁰⁰

Oral Sander'e göre, bazı Arap ülkeleri batı taraftarı bir politika izlediği için Türkiye'yi eleştirmekteydi. Sander, Arap ülkelerinin Sovyet Rusya ile ortak sınırlarının olmadığını bundan dolayı da Sovyetlerle münasebetlerinde herhangi bir endişe duymadıklarını ifade etmekteydi.²⁰¹

Sovyet Rusya ile sınır komşusu olmayan Arap ülkeleri bağımsızlık mücadelesi verdiği batı ile yakınlaşmak istemiyordu. Çünkü Arap ülkeleri İsrail'in kurulmasından batı'yı sorumlu tutuyordu. Türkiye'nin Arap ülkelerinin endişelerini gidermek için uzun bir zaman gerekliydi.²⁰² Henry Kissinger, Ortadoğu devletleri arasındaki parçalanma ve düşmanlığın Sovyet Rusya'nın yayılma endişesinden daha büyük olduğunu ve Bağdat Paktı'nın ortak bir amacı yansıtamadığını ifade etmekteydi.²⁰³

24 Şubat 1955 yılında kurulan Bağdat Paktı'nın işlevselliğini yitirmesine neden olan en somut olay, 14 Temmuz 1958'de Irak'ta General Kasım tarafından yapılan kanlı darbe ile monarşik rejim devrilmiş bunun sonucunda Mısır tarafını tutan Irak'ın yeni yönetimi 1959 tarihinde de Bağdat Paktı'ndan çekilme kararı almıştı. Böylece 21 Ağustos 1959'da Ankara'da Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Central Treaty Organization, CENTO) Bağdat Paktı yerine geçmişti.²⁰⁴ CENTO, 20 yıllık bir süre içerisinde Sovyet Rusya tehlikesine karşı etkin olmaya çalışmış ve Tahran merkezli Kalkınma için Bölgesel İşbirliği (Regional Cooperation for Development, RCD), örgütü birlik açısından örnek olmuştu.²⁰⁵ Sonuçta 1979 İran İslam Devriminden sonra CENTO da sona ermişti.²⁰⁶

---

²⁰⁰ Peter Mansfield, **Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası**, s. 149.

²⁰¹ Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**, Der: Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s.84.

²⁰² Ömer Kürkçüoğlu, age, s. 77.

²⁰³ Henry Kissinger, **Diplomasi**, Çev: İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 507.

²⁰⁴ Fahir Armaoğlu, **Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktı'na**, s. 236.

²⁰⁵ İsmail Sosyal, **1955 Bağdat Paktı**, s. 228.

²⁰⁶ Türel Yılmaz, **age**, s. 91.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜVEYŞ BUHRANI ve TÜRKİYE

4.1. Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı Millileştirmesi ve Kriz

Cemal Abdülnasır'ın Süveyş Kanalı'nı devletleştirmesi Aswan Barajı nedeniyle gerçekleşmişti. Tayyar Arı'nın da belirttiği Kanal'ın millileştirilmesi Orta Doğu'ya bomba gibi düşmüştü.²⁰⁷ Ekonomik olarak da önem arz eden Aswan Barajı²⁰⁸'nin yapımı için Mısır, ABD'den 55 milyon dolar, İngiltere'den 15 milyon dolar ve Dünya Bankası'ndan ise 200 milyon dolar kredi yardımı alacaktı.²⁰⁹ Ancak 19 Temmuz 1956'da ABD, yapacağı yardımdan vazgeçmişti.²¹⁰ Çünkü Cemal Abdülnasır'ın dış politikada Sovyet Bloğu ile ilişkileri, Batı ile münasebetlerinde uzak durması ABD'yi Mısır'a karşı cephe almaya sevk etmişti.²¹¹ Bu gelişmenin akabinde yardım sözünde bulunmuş İngiltere ve Dünya Bankası da ABD'nin yolunu izlemişti.²¹² Bunun üzerine Abdülnasır 26 Temmuz 1956 yılında Süveyş Kanalı millileştirdiğini ve Kanalın yıllık 100 milyon dolarlık gelirinin Aswan Barajının inşasına harcanacağını açıklamıştı.²¹³

---

²⁰⁷ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Mkm Yayıncılık, Bursa, 2008, s. 257.

²⁰⁸ Nasır, Mısır'ın ekonomik kalkınması bakımından Nil nehri üzerinde bir baraj kurulması meselesini 1953 ten beri düşünmekte idi. Baraj projesine göre, baraj gölü 750 mil-karelik bir alanı kaplayacak ve Mısır'ın tarıma elverişli topraklarını üçte bir oranında ve elektrik enerjisini de % 50 civarında arttıracaktı. Barajın maliyeti 1.3 milyar dolar kadar hesaplanmıştı. Yapılan hesaplara göre, bu maliyetin üçte biri için dış finansmana ihtiyaç vardı. Gerisi Mısır'ın iç kaynaklarından karşılanacaktı. İşte bu dış finansman meselesi Orta doğuda yeni bir krizin doğmasına sebep oldu. Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 149.

²⁰⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 83.

²¹⁰ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 151.

²¹¹ A. Haluk Ülman, Orta Doğu Buhranı, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 4, 1958, s. 235.

²¹² Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 83.

²¹³ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 152.

ABD'nin Mısır'a yardım etmekten vazgeçmesinde Nasır'ı, Sovyet Rusya'nın Orta Doğu'ya girmesine neden olan kişi olarak görmesinin önemli bir etkisi olmuştu. İngiltere de Nasır'ı bu bölgede şahsi çıkarlarına ters düştüğü için bir nevi tehdit olarak görüyordu.²¹⁴ Bu çerçevede Nasır'ın Süveyş Kanalını millileştirmesi Orta Doğu'da gerginliğe ve savaşa sebebiyet vermişti.

4.2. Londra Konferansları

Cemal Abdülnasır'ın Süveyş Kanalını millileştirmesi üzerine 29 Temmuz 1956 yılında ABD, İngiltere ve Fransa bu meseleyi görüşmek üzere Londra'da toplanmıştı. Bu üç devlet 2 Ağustos 1956 tarihinde bir bildiri yayınlamıştı. Bildiride 29 Ekim 1888 İstanbul Sözleşmesinin tarafları ile kanaldan en fazla yararlanan devletler 16 Ağustos 1956 tarihinde Londra'da toplantıya çağrılmıştı. Konferansa toplam 22 ülke katılmışken Mısır ve Yunanistan katılmayı reddetmişlerdi.²¹⁵

20 Ağustos 1956 da konferansa ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles bir plan sunmuştu.²¹⁶ Bu plana göre;

Süveyş Kanalını uluslararası bir kuruluş yönetecek ve 1888 İstanbul sözleşmesine uygun olarak kanaldan bütün ülkeler serbestçe geçebilecek, bu uluslararası kuruluşda Mısır da yer alacaktı.²¹⁷

Dulles'in bu planı, Pakistan, Türkiye, İran ve Habeşistan tarafından yapılan değişikliklerle son şeklini alarak çoğunluk görüşü olarak benimsenmişti.²¹⁸

Bu planını Mısır'a sunmak için Avustralya Başbakanı Menzies öncülüğünde İran, Habeşistan, İsveç ve ABD'den oluşan bir heyet Kahire'ye gönderildi. 3 Eylül 1956 tarihinde yapılan görüşmeler neticesiz kalmıştı. Çünkü Nasır, Süveyş Kanalı üzerinde uluslararası bir kontrolü kabul etmeyeceğini, Kanal üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçmeyeceğini

---

²¹⁴ İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, Ürdün Arap Lejyonu Genel Kurmay Başkanı Glubb Paşa'nın Şubat 1956'da işine son verilmesinde Nasır'ın parmağı bulunduğu inanıyordu. Peter Mansfield, **Mısır İhtilali ve Nasır**, s.66.

²¹⁵ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 84.

²¹⁶ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s.156.

²¹⁷ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 84.

²¹⁸ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 85,86.

söylemiş ve bu iki şartı kabul edildiği takdirde ise Mısır, Süveyş'ten serbestçe geçişi garanti etmeye hazır olduğunu ifade etmişti.²¹⁹

Mısır ile yapılan görüşmeler sonuçsuz kalınca İkinci Londra Konferansı 19-21 Eylül 1956 tarihinde 18 ülkenin katılımıyla toplandı. Yapılan görüşmeler neticesinde birinci Londra Konferansında alınan kararlar tekrarlanmıştı. İkinci Londra Konferansında ABD Dışışleri Bakanı Dulles, Süveyş Kanalı'nı Kullananlar Birliğini kurmuştu.²²⁰ Bu kuruluş ile Dulles, kanala uluslararası bir statü vermek niyetindeydi.²²¹

Durum böyleyken İngiltere ve Fransa 23 Eylül 1956'da meseleyi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine götürmüş Mısır da 24 Eylül'de Güvenlik Konseyine başvurmuş ve İngiltere ile Fransa'nın barış güvenliğini tehlikeye soktuğunu böylece Birleşmiş Milletler Yasasını ihlal ettiğini ifade etmişti. Sonuçta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 5 Ekimde başlayan ve 12 Ekime kadar devam eden görüşmelerin ardından Altı Prensip adını alan kararlar üzerinde anlaşmıştı.²²²

Alınan altı maddelik karar tasarısı şu şekildeydi:

1. Süveyş Kanalı'ndan geçiş mutlak suretle serbest olmalı; hiçbir politik veya teknik sınırlama olmamalıdır.
2. Mısır'ın egemenliğine saygı gösterilmelidir.
3. Kanalı işletilmesi, herhangi bir ülkenin politikasından ayrı tutulmamalıdır.
4. Kanaldan geçiş harç ve ücretleri, Mısır'la diğer ülkeler tarafından ortaklaşa tesbit edilmelidir.
5. Kanal gelirlerinin makul bir bölümü, kanalı geliştirme işinde kullanılmalıdır.
6. Kanal şirketi ile Mısır hükümeti arasındaki sorunlar hakemlik yoluyla çözülmelidir.²²³

Oybirliği ile kabul edilen bu altı madde Ömer Kürkçüoğlu'na göre "Mısır'ın Süveyş Kanalı üzerinde tek otorite olmak istediği ne açıkça kabul ediliyor, ne de reddediliyordu."²²⁴

---

²¹⁹ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları**, s. 157.

²²⁰ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 87.

²²¹ Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 281.

²²² Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 87,88.

²²³ **Age**, s. 88.

²²⁴ **Age**, s. 88.

4.3. Londra Konferansları ve Türkiye'nin Tutumu

Süveyş Buhranı ortaya çıktığında Nafia Vekili ve Hariciye Vekaleti Vekili Etem Menderes TBMM'de 16 Kasım 1956 yılında yaptığı konuşmada bu durumun Türkiye ve Türkiye'nin içinde bulunduğu Bağdat Paktı'nı yakından ilgilendirdiğini bunun için de meselenin günü gününe takip edildiğini ifade etmişti.²²⁵

Süveyş buhranı dolayısıyla Londra'da 16 Ağustos 1956 yılında toplanan konferansa Türkiye de çağrılmış ve temsilci olarak Nuri Birgi görevlendirilmişti.²²⁶

Londra Konferansına ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles 20 Ağustos 1956 da kendi adıyla anılan bir plan sunmuştu. Plan Türkiye tarafında da kabul görülmüş ve desteklenmişti. Nuri Birgi, Konferansta şu üç noktanın belirginleştiğini ifade etmişti. Bunlar,

1. Mısır dahil bütün ülkeler Süveyş Kanalı'ndan serbestçe geçebilmesine kanaat getirilmiş,
2. Süveyş Kanalı meselesinin milletlerarası mahiyette olduğu,
3. Meselenin çözümü esnasında Mısır'ın hukuki menfaatlerine uygun olması şarttır.²²⁷

25 Şubat 1957 tarihinde Süveyş krizi hakkında açıklama yapan Etem Menderes, Mısır ve Yunanistan'ın konferansa katılmayı reddettiklerini, konferansta Türkiye'nin, Mısır'ın bağımsızlığına zarar gelmemesi, kanal işletmesinin milletlerarası kontrolü, kanal şirketlerine tazminat verilmesi ve kanal işletmesinden elde edilecek kazançtan gerekli masraflar çıktıktan sonra bakiyenin Mısır Hükümetine terki tezini savunduğunu ifade etmekteydi.²²⁸

Süveyş Kanalı meselesi dolayısıyla Lübnan hükümeti Türkiye'nin aracılık etmesini istemiş bu konuda Mısır'ın adı geçmese de Lübnan'ın müttefiki Mısır ile anlaşmadan böyle bir harekette bulunması Hüseyin Cahit Yalçın'a göre imkansız olarak değerlendirilmişti. Ayrıca yazar konuyla ilgili resmi kaynakların açıklama yapmaması nedeniyle durumun tam anlamıyla bilinmediğini ifade etmişti.²²⁹

---

²²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 16.11.1956, Devre X, Cilt 14, İctima 3, s. 66, 67.

²²⁶ Hüseyin Bağcı, *age*, s. 79.

²²⁷ "Süveyş İhtilafının Hali Meselesinde Türkiye Amerika'nın Planını Destekliyor" *Ulus*, 18 Ağustos 1956, s.1,5.

²²⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 25.02.1957, Devre X, Cilt 17, İctima 3, s. 802.

²²⁹ Hüseyin Cahit Yalçın, "Kanal Meselesi ve Türkiye", *Ulus*, 19 Ağustos 1956, s. 1.

Netice itibariyle Birinci Londra Konferansında alınan kararlar Mısır tarafından reddedilmişti. Bu konferans Türkiye'nin Batı tarafını desteklediğinin göstergesi olmuş ve gergin olan Türkiye-Mısır ilişkilerini daha da bozmuştu.

İkinci Londra Konferansı 19 Eylül 1956 yılında toplanmış Türkiye burada da Batı tarafını desteklemişti. ABD Dışişleri Bakanı Dulles, konferans bittiğinde Süveyş Kanalı'nı Kullananlar Birliği'ni kurmuş Türkiye de bu birliğe 1 Ekim'de katılmıştı.²³⁰

4.4. Süveyş Savaşı

1948 savaşı'ndan beri çözümsüz bir şekilde bekleyen Filistin-İsrail anlaşmazlığı 1956 da yeniden alevlenmişti. İsrail hükümeti, hareketin sebebi olarak Mısır'ın Sina'daki fedayin üslerinden İsrail'e karşı girişilen saldırıları öne sürmüştü.²³¹ İsrail 29 Ekim 1956 yılında Mısır'a saldırmış İngiltere ve Fransa da kanalın güvenliğini korumak bahanesiyle bölgeye asker çıkarmıştı. Süveyş savaşı İsrail, İngiltere ve Fransa arasında önceden planlanmış ve Cemal Abdülnasır yönetimden uzaklaştırılmak istenmişti.²³² Böylece İngiltere ve Fransa önceden planladıkları gibi Mısır ve İsrail'e 12 saatlik nota vermişlerdi.²³³

30 Ekim 1956 tarihli nota şu kararları içeriyordu:

1. Her iki taraf kara, deniz ve hava hareketini durduracaktır.
2. İsrail kuvvetleri Süveyş Kanalı'nın doğu kıyısının 10 mil gerisine ve Mısır kuvvetleri de Kanalı'nın batı kıyısının 10 mil gerisine çekilecektir.
3. Mısır hükümeti, İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin kanalın üç noktasına, Port Said, İsmailiye ve Süveyş'e "geçici olarak" yerleşmesine ve kanalda geçişin güvenliğini sağlamalarına müsaade edecektir.²³⁴

İngiltere ve Fransa'nın isteklerini İsrail kabul etmiş ancak Mısır'ın bu durumu reddetmesi üzerine İngiltere ve Fransa, Mısır'a karşı saldırı hareketine başlamıştı. Durum bu şekilde cereyan ederken Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 30 Ekim 1956 yılında savaşı durdurmak için toplanmıştı.²³⁵

Sonuçta 1 Kasım 1956 yılında toplanan BM Genel Kurulu şu kararlarda anlaştı:

---

²³⁰ Hüseyin Bağcı, *age*, s. 80.

²³¹ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*, s. 162.

²³² Mehmet Gölübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 282.

²³³ Tayyar Arı, *age*, s. 259.

²³⁴ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*, s. 163.

²³⁵ Ömer Kürkçüoğlu, *age*, s. 90.

1. Bütün taraflar derhal ateş kesmeli ve silahlı harekete son vermelidirler.
2. Taraflar, (1949) mütareke anlaşmalarında öngörülen hatların gerisine çekmeli ve anlaşmalara tam olarak uymalıdır.
3. Ateşkesden sonra, Süveyş Kanalı'nın yeniden açılması ve geçiş serbestisinin tekrar sağlanması için gereken tedbirler alınmalıdır.²³⁶

Sovyet Rusya ile ABD'nin baskıları Birleşmiş Milletler'in ateşkes çağrısı sonucu İngiltere ve Fransa 3 Aralık 1956 tarihinde Mısır'dan çekileceklerini açıklamıştı. İsrail ise 1 Mart 1957'de Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Gazze ve Şarm el Seyh'e yerleşmeleri şartıyla bölgeden çekilmişti.²³⁷

Netice itibarıyla Süveyş Buhranı, İngiltere ve Fransa'nın kanal üzerindeki varlıklarına son vermiş bunun sonucunda bu iki ülke Orta Doğu'dan kesin olarak çekilmelerine neden olmuştu. Savaşı kaybetmesine rağmen Cemal Abdülnasır Arap dünyasında güçlenmiş ve prestij kazanmıştı. Neticede ABD ve Sovyet Rusya Orta Doğu'da Fransa ve İngiltere'nin yerini almış ve bölgede etkin olmaya başlamıştı.²³⁸

4.5. Süveyş Savaşı ve Türkiye'nin Tutumu

İsrail 29 Ekim 1956 tarihinde Mısır'a saldırdığında planlandığı şekilde İngiltere ve Fransa'da bölgeye asker çıkarmıştı. Savaşa İngiltere ve Fransa'nın da müdahil olması Türkiye açısından Orta Doğu'da sıkıntılara neden olmuştu. Çünkü Mısır'a savaş açan İngiltere, Bağdat Paketi üyesi idi. Ayrıca hem İngiltere hem de Fransa Türkiye'nin de içinde bulunduğu NATO üyesiydi.²³⁹ Batı bloğunda yer aldığı için bu savaş Türkiye açısından Orta Doğu'da sancılı bir dönem geçirmesine neden olmuştu.

Demokrat Parti'ye muhalif Ulus gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın, Süveyş Kanalı'nı Cemal Abdülnasır'ın kapatmadığını bunu yapanların Bolşevikler olduğunu ifade ediyordu.²⁴⁰ Yazar bir başka makalesinde “eğer bir Bolşevik tehdit ve tehlikesi faaliyette olmasaydı ihtilaf bir siyasi anlaşmazlık çerçevesi içinde kalırdı.” demektedir. Böylece Mısır'da demokrasi ile komünistliğin çarpıştığını bunun içinde Türkiye'nin Batıyı desteklediğini ifade eden yazar

---

²³⁶ Age, s. 90.

²³⁷ Age, s. 91,92.

²³⁸ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2010)**, Der Yayınları, İstanbul, 2010, s. 897.

²³⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 97,98.

²⁴⁰ Hüseyin Cahit Yalçın, “Durum Vahimdir”, **Ulus**, 4 Ağustos 1956, s. 5.

ayrıca emperyalizme karşı milliyetçilik davası olsaydı Türkiye bütün kalbi ile Mısır davasını desteklerdi şeklinde görüşlerini belirtmişti.²⁴¹

Karaçi’de yapılacak Parlamentolar Birliği toplantısına giderken Türk Parlamento Heyeti Başkanı Fatin Rüştü Zorlu basın temsilcilerine Süveyş savaşı dolayısıyla verdiği beyanatta “ Mısır’daki İngiliz Fransız mücadelesinin hiç olmazsa Mısır ile İsrail arasındaki savaşları durdurmak suretiyle bir fayda temin ettiğini” söylemişti. Konuşmasının devamında Zorlu, “ Eğer Orta-Doğudaki memleketler Bağdat Paktına katılmış olsalardı, bugün mevcut durum husule gelmezdi.” şeklindeki ifadesi ile Fatin Rüştü Zorlu Bağdat Paktı’nın Orta Doğu’da huzurun ve barışın anahtarı olduğunu ifade etmek istemişti. Zorlu, Mısır’a karşı girişilen savaş dolayısıyla “ şimdi yabancı kuvvetler Mısır’dan çekilmeli ve ihtilaf Birleşmiş Milletler Teşkilatı vasıtasıyla halledilmelidir.” demişti. Ayrıca Zorlu, “ her memleketin toprakları içinde bulunan herhangi bir şeyi devletleştirmeye hakkı olduğunu” ifade etmişti. Bu konuşmanın devamında Zorlu “ Mısır devlet reisi Nasır Süveyş’in devletleştirildiğini ilan ettiği zaman tek taraflı olarak hareket etmiştir.”²⁴² Şeklinde basına görüş bildirmişti. Bu konuşmasının ardından Fatin Rüştü Zorlu, Bangkok’ta toplanan Beynelmilel Parlamentolar Birliği Konferansında Mısır’a karşı girişilen hareketi şu şekilde değerlendirmişti: “ Türkiye Mısır halkına tarihi, manevi ve dini bağlarla bağlıdır... Müttefiklerimizin Mısır’a karşı silah kullandıklarını görmekten müteessir olduk. Sebebi ne olursa olsun bu hareketi devletler hukukunun prensiplerinin ihlali telakki etmemek imkansızdır.”²⁴³

Etem Menderes, Hariciye Vekaleti Bütçesi toplantısında Süveyş buhranı ile ilgili Mecliste yaptığı konuşmada, Türkiye’nin Birleşmiş Milletlerin ateşkes teklifini kuvvetle desteklediğini ve bu olayların sonucunda “Orta Doğu’da itimada değer tek siyasi teşekkül Bağdat Paktıdır.”²⁴⁴ diyerek Bağdat Paktının gerekliliğine vurgu yapmıştı.

Mısır Devlet Bakanı Enver Sedat’ın hükümetin organı El- Cumhuriye Gazetesinde yayınlanan makalesinde Türkiye’nin Suriye’yi Bağdat Paktı’na çekmek niyetinde olduğunu

---

²⁴¹ Hüseyin Cahit Yalçın, “Batı Medeniyeti Tehlikededir” **Ulus**, 15 Eylül 1956, s. 1.

²⁴² “Orta Doğu Hadiselerine Dair F.R. Zorlu’nun Verdiği Demeç”, **Zafer**, 13 Kasım 1956, s. 1.

²⁴³ “F.R. Zorlu’nun Yaptığı Konuşma”, **Zafer**, 18 Kasım 1956, s. 1,4.

²⁴⁴ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 25.02.1957, Devre X, Cilt 17, İçtima 3, s.802,803.

ve “ Türkiye Bağdat Paktı kanalıyla İngiltere’yi ilk defa Mısır’a karşı taaruzla teşvik eden memlekettir.”²⁴⁵ şeklinde ithamlar ileri sürüyordu.

4.6. Süveyş Buhranı Çerçevesinde Türkiye-Mısır Münasebetleri

Mısır’a saldıran İngiltere’nin Bağdat Paktı üyesi olması, Hükümetin batı yanlısı politikaları Türkiye’yi Süveyş savaşı dolayısıyla Orta Doğu’da sıkıntıya düşürmüştü. Bu sıkıntılı süreci aşmak için pakta üye ülkeler acilen toplanmaya çalışmışlardı.

4.6.1. Tahran Toplantısı

Süveyş savaşı dolayısıyla İran ile Pakistan arasında yapılan görüşmelerden sonra İran hükümeti, Mısır’a karşı girişilen saldırı dolayısıyla Irak, Pakistan ve Türkiye Başvekil ve Dışişleri Vekillerini Tahran’da toplantıya davet etmişti.²⁴⁶

Tahran Toplantısında şu kararlar alınmıştı:

- Türkiye, İran, Irak, Pakistan Başvekilleri İsrail’in Mısır’a karşı yaptığı saldırıyı kınamış İsrail ordusunun geri çekilmesi ve alınmış olan Mısırlı esirlerin serbest bırakılması gerektiğini vurgulamıştı. Başvekiller, İngiliz ve Fransız hükümetlerinin yapmış olduğu saldırıları durdurmaya ve askerlerini geri çekmeğe davet etmişlerdi.
- Dört devlet, bölgede kalıcı barışı sağlamak için Arap memleketleri ile İsrail arasındaki Filistin meselesinin acilen halledilmesi gerektiğini istemekte
- Dört devlet, Süveyş Kanalı anlaşmazlığının Mısır’ın bağımsızlığını bozmayacak şekilde Süveyş Kanalından bütün milletlere serbest geçiş hakkı sağlanmasını ve Birleşmiş Milletler teşkilatının etkisiyle Mısır’la yapılacak görüşmeler ile çözüme kavuşmasını istemekte.
- Dört devlet, 5 Kasım’da İngiliz hükümeti gözetiminde yapmış oldukları ortak girişimin, 6 Kasım günü gece yarısı ateş kesmek kararı üzerinde etkili olduğunu ifade eden İngiltere’nin Tahran Büyükelçisi tarafından verilmiş olan mesajı memnuniyetle karşılamışlardır.

---

²⁴⁵ “Son Hadiseler Dolayısıyla Mısır Basınında Türkiye Aleyhine Şiddetli Neşriyat”, **Ulus**, 29 Kasım 1956, s. 1,5.

²⁴⁶ “Tahran Görüşmelerine Dair Resmi Tebliğ”, **Zafer**, 9 Kasım 1956, s.1,4.

- Dört devlet, bölgede huzuru sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler Teşkilatında ABD'nin vakit kaybetmeden harekete geçmesini memnuniyetle karşılamıştır.
- Dört devlet Birleşmiş Milletlerin, bütün ulusların bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü koruması ile ilgili herhangi bir şüphelerinin olmadığını ifade etmişlerdi.
- Dört devlet, bölgede gerekli olan barış için ellerinden geleni yapacaklarını bir daha beyan etmişlerdir.²⁴⁷

Tahran toplantısına İngiltere davet edilmemişti. Hatta İngiltere Bağdat Paktı'ndan çıkartılmak istenmiş fakat Adnan Menderes bu duruma engel olmuştu.²⁴⁸ Tahran Toplantısı ile ilgili İngiltere Dışişleri Vekaleti bir tebliğ yayınlamıştı. Bu tebliğde Türkiye, İran, Irak ve Pakistan'ın Fransa ve İngiltere'nin Mısır'daki müdahaleleri hakkındaki açıklamaları saldırıya son verme hususunda “çok müessir olduğunu” belirtmekteydi.²⁴⁹ Etem Menderes Mecliste yaptığı konuşmada Türkiye, Irak, İran ve Pakistan ile birlikte ateş kesme kararının kabulünde önemli rol oynadığını ifade etmekteydi.²⁵⁰ Aslında bu kararın Bağdat Paktı sayesinde olduğu ve paktın bu konuda önemli bir rol üstlendiği düşünülmekteydi.

4.6.2. Türkiye'nin İsrail'deki Büyükelçisini Geri Çekmesi

Mısır'a yapılan İsrail saldırısı dolayısıyla Türkiye, İsrail Büyükelçisi Şevket İstinyeli'yi geri çağırması ve ilişkiler maslahatgüzarlık düzeyine indirilmişti.²⁵¹ Nafia Vekili ve Hariciye Vekaleti Vekili olan Etem Menderes T.B.M.M de bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmişti: “ Filistin meselesinin haline değin Telaviv'deki elçimizi geri çekmemizin hadisat üzerinde müessir olabilmemiz imkanlarının mevcudiyeti ve vüsatı nispetinde yerinde bir tedbir teşkil edeceğini düşündük ve böyle yaptık.” Etem Menderes Türkiye'nin dış politikasının temelini Atlantik Paktı, Bağdat Paktı ve Balkan Paktı'nın oluşturduğunu ifade etmişti. Konuşmasının devamında Etem Menderes, Bağdat Paktı'nın Orta Doğu'nun güvenliği için en önemli araç olduğunu ancak Mısır'ın Süveyş Kanalını tek taraflı “*el koyması*” sonucu bölgede oluşan buhrandan bahsetmişti. Menderes, Süveyş buhranının

---

²⁴⁷ “Tahran görüşmeleri...”, **Zafer**, 9 Kasım 1956, s.1, 4.

²⁴⁸ Hüseyin Bağcı, **age**, s. 81.

²⁴⁹ “Tahran görüşmeleri...”, **Zafer**, 9 Kasım 1956, s.4.

²⁵⁰ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, 25.02.1957, Devre X, Cilt 17, İçtima 3, s. 802.

²⁵¹ Hüseyin Bağcı, **age**, s. 82.

çözümü için Mısır halkının özgürlüğü ve toprak bütünlüğünü koruyan hem de Süveyş Kanalı'ndan serbest geçiş ile ülkelerin menfaatlerini gözetten bir çare bulunması gerektiği üzerinde durmuş buhranın çözümü konusunda Bağdat Paktının önem arz ettiğini belirtmişti. Meclisteki konuşmasına devam eden Menderes, Filistin meselesi konusunda önemli açıklamalarda bulunmuş ve Filistin meselesinden dolayı oluşan olumsuz durumun Türkiye'nin Arap devletlerine yakınlaşmasını önlemek isteyenler tarafından kullanıldığını ifade etmişti. Menderes, Türkiye'nin İsrail ile olan normal ilişkilerinin aleyhimize kışkırtıldığını söylemiş ayrıca Bağdat Paktı kurulduktan sonra Türkiye aleyhine propagandaların çoğaldığını ve İsrail ile gizli anlaşmalar yapıldığı şeklinde ithamlarda bulunulduğunu ifade etmişti. Menderes, Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkileri bahane edilerek yapılan propagandaları engellemek için münasebetleri sadece olması gerektiği kadar yaptıklarını bundan dolayı İsrail'in Mısır'a saldırması sonucu Türkiye-İsrail ilişkilerinin "nazik bir hale" getirildiğini ve Filistin meselesinin çözümüne kadar Şevket İstinyeli'yi geri çektiklerini söylemişti. Ethem Menderes, Türkiye'nin bu önemli hareketini yok etmek isteyen Mısır ve Ürdün de aleyhimize yapılan propagandaların arttığını ve bu durumun Arap devletlerine zarar verdiğini belirtmişti.²⁵²

Mecliste büyükelçinin geri çekilmesi konusunda söz alan Kırşehir Milletvekili Ahmet Bilgin, bu hareketin beklenen neticeyi vermediğini ifade etmişti. Bunun üzerine Başbakan Adnan Menderes konuyla ilgili " bu, ciddi bir harekettir ve beklenen neticeyi vermiştir." Şeklinde görüşlerini açıklamıştı. Ahmet Bilgin durumun olumsuz tepkilere yol açtığını ifade ettikten sonra kürsüye gelen Menderes şu şekilde cevap vermişti:

Aldığımız tedbirle öteden beri Türkiye aleyhinde tertipler yapmakta olan, Türkiye aleyhinde her harekete tevessül etmeyi kaçırılmaz fırsat telakki eden memleketler, bu tedbirimiz karşısında ellerindeki silahın gitmekte olduğundan endişe etmişlerdir ki, her tarafta tertipli birtakım nümayişler yapmak lüzum ve zarureti hissetmişlerdir.²⁵³

Türkiye'nin Mısır'ı kazanma yolunda giriştiği bu hareketi yeterli olmamıştı. Süveyş krizinde Türkiye'nin takip ettiği politika, Mısır ile yakın ilişkiyi neredeyse imkansız hale getirmişti.

---

²⁵² **T.B.M.M Zabıt Ceridesi**, 28.12.1956, Devre X, Cilt 15, İçtima 3, s. 326,327,330, 331.

²⁵³ **Agz**, s. 340,341,343,344.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNDE GÖRÜŞ AYRILIKLARI

5.1.Bandung Konferansı ve Türkiye-Mısır Münasebetleri

Dünyanın iki kutba ayrıldığı bir dönemde Asya-Afrika devletlerinin bir araya gelerek oluşturduğu bağımsız bir grup olan Bağlantısızlar hareketi kendi içinde birlik ve dayanışma sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Asya ve Afrika ülkeleri 18 Nisan 1955 yılında Bandung'da konferans yapmaya karar vermişlerdi. Konferansa Türkiye ve Mısır da davet edilmişti.²⁵⁴ Türkiye konferansa, Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu'yu temsilci olarak görevlendirilmişti. 21 Nisan'da konuşma yapan Zorlu, tarafsızlık politikasına karşı durmuş ve “yolun ortası bir siyaset” gütmenin zarar teşkil edeceğini konferansa katılan ülkelere anlatmıştı.²⁵⁵ Zorlu, konferansın açılış gününde iş birliğinin mahiyeti üzerinde durmuş ayrıca ittifakların yegane sebebinin komünist tehlikesi olduğunu vurgulamış bunun yanı sıra konferansta Birleşmiş Milletler siyasetini de desteklemişti.²⁵⁶

Konferansta iki farklı görüş çatışmıştı. İlk olarak Batı taraflı politikada ısrarcı olan ülkeler, bunların başında Türkiye, Irak, Pakistan, Ürdün, Lübnan ve Libya geliyordu. İkinci olarak da tarafsızlığı savunan ülkeler, bunlar ise Hindistan, Mısır, Komünist Çin, Suudi Arabistan, Suriye ve Yemen gibi devletler yer alıyordu.²⁵⁷

---

²⁵⁴ Konferansa katılan devletler şunlardır: Afganistan, Birmanya, Kamboçya, Seylan, Mısır, Habeşistan, Altın Sahili, Hindistan, Endonezya, Irak, Japonya, Ürdün, Laos, Lübnan, Liberya, Libya, Nepal, Pakistan, İran, Filipinler, Suudi Arabistan, Siyam, Sudan, Suriye, Kuzey Vietnam, Güney Vietnam, Yemen, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye. Ayrıca Kıbrıs Rum lideri Makarios, Kudüs eski müftüsü, New York'lu zenci milletvekili Enoch Powell ve Afrika Milli Kongresinin bir sözcüsü de toplantıya gayri resmi gözlemci olarak katılmışlardır. Mehmet Gönlübol, *age*, s.273,274.

²⁵⁵ Ömer Kürkçüoğlu, *age*, s. 78,79.

²⁵⁶ “Türk Heyeti Bandung'ta Büyük Başarı Gösterdi”, *Zafer*, 27 Nisan 1955, s. 1.

²⁵⁷ Mehmet Gönlübol, *age*, s. 275.

Mahmut Dikerdem'e göre, Türkiye konferansa ABD'nin sözcülüğünü yapmak için gelmişti ve "Tarafsız ülkelere uluslararası komünizmin oyununa gelmemelerini örgütleyecek hür dünya safında yer almalarını önerecekti." Sonuçta konferansa katılan ülkelerin gözünde Türkiye, "Amerikan uydusu" şeklinde damgalanmıştı.²⁵⁸

Tarafsızla ilişkilerinde Türkiye Batı taraftarlığını kabul ettirmeye çalışırken Mısır ile çatışmış oluyordu. Mısır lideri Cemal Abdülnasır'ın tarafsız bir siyaset takip etme konusunda ısrarcı tutumu iki ülke arasındaki münasebetlerde olumsuz bir hava estirmişti.

5.2. Eisenhower Doktrini

Süveyş buhranından sonra Orta Doğu'da oluşan kargaşa dolayısıyla ABD Başkanı Dwight Eisenhower bölgede İngiltere ve Fransa'nın yerini almak ayrıca Sovyet Rusya'nın emellerine engel olmak için 5 Ocak 1957 tarihinde kendi adıyla anılacak olan doktrini yayınladı.²⁵⁹ Eisenhower Doktrinine göre, ABD Orta Doğu'nun Sovyet Rusya'nın himayesine girmesini engelleyecek ve bölgedeki devletlerle siyasi, iktisadi alanlarda işbirliği yapacaktı. Planın esaslarına baktığımızda şu noktalar göze çarpıyordu:

ABD, Orta Doğu devletlerinin bağımsızlıklarını tam manasıyla korumalarını istemekte bununla birlikte başka bir devletin Orta Doğu ülkelerini nüfuzu altına almalarına karşı olduğunu belirtmektedir. Orta Doğu ülkeleri ve Batı Avrupa'nın iktisadi yönden birbirine bağlı olduğu petrol, Süveyş Kanalı ve hava nakliyatı yönünden önem arz emekteydi. Bölgenin kalkınması için Arap-İsrail anlaşmazlığının çözülmesi gerektiğine inanan ABD yönetimi, Ortadoğu'nun kalkınması için Sovyetler Birliğinden uzak durmalarını istediği Arap ülkelere siyasi şart olmaksızın yardım edeceğini açıklamıştı.²⁶⁰

Demokrat Parti yöneticilerine göre bu plan Orta Doğu'ya istikrar getirecekti. 1957 yılında Adnan Menderes'in ABD ve Dünya basınında yayınlanan beyanatına göre bölgede barış için çalışan ülkelere yardım konusunda büyük üstünlük hakkı tanınmalıydı. Menderes, Mısır ve Suriye'nin barışı tehlikeye düşürdüğünü belirtmiş ve konuşmasının devamında "Biz bu milletlerle gayet iyi dostuz ancak hükümetleriyle, takip etmekte oldukları politikalar

---

²⁵⁸ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 117.

²⁵⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, 119,120.

²⁶⁰ "Eisenhowerin Planı", **Zafer**, 2 Ocak 1957, s. 1,4.

hususunda katiyen mutabık değiliz. Biz bütün Arap milletine karşı en iyi hislerle meşbuuz...” demişti. Adnan Menderes, Eisenhower Planının barış için çabalayan hükümetler ile barışı tehlikeye düşüren hükümetlerin birbirinden ayrılması gerektiğini de belirtmekteydi.²⁶¹

Eisenhower Doktrini Mısır nezdinde olumsuz karşılanmıştı. Mısır’ın El Şaab adlı gazetesi bu planı “müphem” olarak değerlendirmişti. El Ahbar gazetesi de aynı şekilde planın “müphemiyeti” üzerinde durmuştu. El Ahbar gazetesi, İngiliz ve Fransızların bıraktıkları boşluktan bahseden ABD’ye bu boşluğu Arap milliyetçiliği ve Birleşmiş Milletler prensiplerinin doldurduğunu bundan başka Orta Doğu’da İngiliz ve Fransız nüfuzunun ABD veya Sovyet Rusya’nın ya da bir başka devletin dolduracağını zannedenlerin hata edeceklerini çünkü Arap memleketlerinin kimsenin idaresi altında olmayacaklarını ifade etmişti. Aynı şekilde Kahire radyosu sözcüsü 10 Ocak 1957 tarihli bir konuşmasında Eisenhower Doktrini ile ilgili şu sözleri dile getirmişti: “Orta Doğu’nun kaderi ne Birleşik Amerika, ne de Sovyetler Birliği tarafından tayin edilemez. Buradaki vaziyet, ancak, tarihi vazifelerini idrak etmiş olan bu bölge milletleri tarafından ıslah edilebilir.”²⁶²

Doktrin açıklandıktan sonra Arap liderleri; Mısır, Suriye, Suudi Arabistan ve Ürdün 18 Ocak 1957 tarihinde toplantı düzenlemişlerdi. Kahire radyosunun belirttiğine göre bu dört ülke doktrini reddetmeye karar vermişler böylece bu planın aleyhinde olmuşlardı.²⁶³

Dünya Gazetesinde Falih Rıfkı Atay, Mısır’ın bu kararını eleştirmiş ve Eisenhower Doktrininin Orta Doğu’da barışı sağlayacağını eğer bölge devletlerine herhangi bir saldırı olursa ABD’nin bu memleketlere silahlı kuvvetleri ile yardım edeceğini ayrıca kalkınmaları için destek vereceğini belirtmekteydi. Atay, Süveyş Savaşı ile ilgili ABD’nin yardım etmediği takdirde İsrail, İngiltere ve Fransa’nın bölgeden çekilmeyeceklerini bunun sonucunda “Nasır’ın yerinde yeller esecekti” ifadelerinde bulunmuştu. Ayrıca Atay, Suriye ve Mısır’ın amacı bağımsızlıklarını korumak olsaydı Eisenhower Doktrinini önce bu iki devletin savunması gerektiğini belirtmekteydi.²⁶⁴

---

²⁶¹, “Adnan Menderesin Amerikan ve Dünya Basınında Yayınlanan Mühim Beyanatı”, **Zafer**, 7 Şubat 1957, s. 1.

²⁶² “Süveyş Meselesi ve Orta Doğu Buhranı” (Olayların Takvimi), **Ayın Tarihi**, 1-31 Ocak 1957, Sayı 278, s.226, 234.

²⁶³ **Agy**, s. 238,239.

²⁶⁴ Falih Rıfkı Atay, “Tarihi Karar”, 08.01.1957 tarihli Dünya’dan, **Ayın Tarihi**, Ocak 1957, Sayı 278, s. 246,247.

Doğan Avcıoğlu'na göre Mısır, Eisenhower Planı ile ABD'nin himayesine girmekten korkuyordu. Ayrıca Avcıoğlu, Nasır'ın tarafsız kalarak ABD'den de Rusya'dan da yardım almak istediğini belirtmekteydi.²⁶⁵

5.3. Kıbrıs Meselesinde Mısır'ın Yunanistan Tarafını Tutması

Türkiye ve İngiltere ile arası iyi olmayan Mısır, Yunanistan gün geçtikçe yakın ilişkiler içine girmeye başlamıştı. Mısır, Türkiye'nin Bağdat Paketi'nin kuruluşundaki etkisi ve Batı taraftarı olması, Yunanistan ise Kıbrıs konusunda İngiltere'ye karşı reaksiyonları ve Kıbrıs'ı yönetimi altına almak istemesi gibi nedenler iki ülkenin münasebetlerinde yakınlaşmaya neden olmuştu. Böylece Kıbrıs meselesi gündeme geldiğinde Orta Doğu'da Bağdat Paketi'nin mevcudiyetinden rahatsız olan Mısır, Yunanistan'ın safında yer alacaktı.²⁶⁶

Kıbrıs, II. Selim döneminde 1570 yılında Osmanlı egemenliğine girmişti. 1878 tarihinde ise Sultan II. Abdülhamid döneminde geçici olarak İngiltere'ye verilmiş sonrasında 1923 tarihinde Lozan Antlaşması ile İngiltere'ye devredilmişti. Bundan sonra Kıbrıs üzerinde İngiltere hükümrânlığı başlamıştı. Fakat Yunanistan Ada'yı kendisine bağlamak için oradaki Rumlarla bir olup ENOSİS düşüncesini hayata geçirmeye başlamıştı. Böylece, ENOSİS ile ada Yunanistan'a bağlanacaktı.²⁶⁷

Demokrat Parti iktidarının ilk dönemlerinde 20 Haziran 1950 tarihinde partisinin Meclis Grubunda konuşma yapan Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Kıbrıs diye bir resmi meselenin olmadığını belirtmekteydi.²⁶⁸ 1955 yılından önce Kıbrıs meselesi kamuoyu ve basın yoluyla gündeme gelmişti. Yunanistan'ın meseleyi 16 Ağustos 1954 yılında Birleşmiş Milletler'e taşımasıyla durum resmileşmişti. Türkiye delegesi Selim Sarper, 14 Aralık 1954 tarihinde BM'de yaptığı konuşmada Türkiye'nin Kıbrıs statüsünün değiştirilmesi taraftarı olmadığını adanın İngiltere'de kalmasını istemekteydi.²⁶⁹ 16 Aralık 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurul Siyasi Komisyonu Kıbrıs hakkında müzakerelere devam etmeme kararı almış

---

²⁶⁵ Doğan Avcıoğlu, "Orta Doğudaki Soğuk Harp", **Akis**, 9 Şubat 1957, S.144, s. 17.

²⁶⁶ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 80.

²⁶⁷ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s.424,425.

²⁶⁸ Mustafa Albayrak, **age**, s. 425.

²⁶⁹ Fahir Armaoğlu, "1955 Yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamu Oyu", Cilt 14, Sayı 2, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1959, s. 57,58,61.

ve 11 çekimser oya karşılık 49 oyla bu karar kabul edilmişti. Sonuçta Yunanistan'ın isteği olan ada halkına kendilerini idare hakkının verilmesini isteyen görüş kabul edilmemişti.²⁷⁰

Bandung Konferansında Kıbrıs Rum lideri Makarios, Nasır ile irtibata geçmiş sonrasında Makarios, Nasır'ı ziyaret etmiş bu esnada Kıbrıs konusunda Mısır'dan yardım istemişti.²⁷¹ Bir Yunan gazetesine demeç veren Cemal Abdülnasır, Kıbrıs meselesinde Yunanistan tarafını destekleyeceğini ifade etmişti.²⁷²

Arap Birliği Siyasi Komisyonu Kahire'de Mısır Dışişleri Bakanı Mahmut Fevzi başkanlığında toplanmış ve Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ın taleplerini desteklemeye karar verdiklerini açıklamıştı.²⁷³

Birleşmiş Milletler oylamasından sonra Kıbrıs konusu Londra'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın katılacağı üçlü bir konferansta gündeme gelmişti. Konferansta Türk Heyeti Başkanı Fatin Rüştü Zorlu, Türk devleti

Kıbrıs üzerindeki egemenlik hakkından ancak Ada'nın İngiltere'ye devri şartıyla feragat etmiştir. Eğer İngiltere Türkiye'den devraldığı egemenlik hakkından vazgeçmek niyetinde ise, Kıbrıs Adası asıl sahibine geri döner. ...İngiltere Türkiye'den aldığı bir toprağı Yunanistan'a devredemez. Şu halde Yunanistan, Kıbrıs meselesinde Türkiye için muhatap bile değildir.

Böylece Türkiye, Kıbrıs üzerinde söz sahibi olduğunu göstermişti.²⁷⁴

Yunanistan Kıbrıs meselesini 1957 Şubatında tekrar Birleşmiş Milletler'in gündemine getirmişti. Yakın ve Orta Doğu devletlerinden sadece Irak, Ürdün, İran ve Pakistan Türkiye'nin safında olacaklarını söylemişlerdi. Mısır, Türkiye karşıtı politikasını sürdürmeye devam etmişti. BM Komisyonunda Yunanistan'ın Kıbrıs halkının kendi kaderlerini kendisi tayin etme hakkının tanınmasını istemişti. Ancak Yunanlıların bu görüşü kurul tarafından yeterli oy çoğunluğu sağlanamadığı için reddedilmişti.²⁷⁵ Bu durum Yunanistan'ı yıldırmamış 9 Aralık 1957 tarihinde tekrar Birleşmiş Milletlere Kıbrıs meselesini self-determination teziyle başvurmuştu.²⁷⁶

---

²⁷⁰ "Kıbrıs Meselesi Reddedildi", **Halkçı**, 16 Aralık 1954, s. 1.

²⁷¹ **Akşam**, 23 Mayıs 1955, s.2.

²⁷² Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s.80.

²⁷³ "Arap Birliği Yunanistan'ı Destekleyecek", **Akşam**, 4 Eylül 1955, s. 1.

²⁷⁴ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 130,131.

²⁷⁵ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 139. "Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu, 26 Şubat 1957 yılı oturumunda tarafların Birleşmiş Milletler Anayasasına uygun olarak barışçı, demokratik ve adli bir çözüme ulaşmak için sürekli çaba harcayacaklarına olan güvenini ifade eyler."

²⁷⁶ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti**, s.449,450.

Yunanistan Birleşmiş Milleler’de Kıbrıs konusunda destek almak için kendisine taraf olacak ülkeler arıyordu. Bu amaçla Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis ve Dışişleri Bakanı Evangelos Averof, Mısır’ı ziyaret etmişlerdi. Bu görüşmeler üzerine Kahire radyosu, Mısır’ın Kıbrıs meselesinde Yunanistan’ı destekleyeceğini söylemekteydi. Kahire radyosu, Mısır ve Yunanistan’ın kaderlerinin bir olduğunu ayrıca “ Mısır, haklarının iadesi ve kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi için açmış olduğu cihadda kahraman Kıbrıs halkını candan destekler.” şeklinde beyanatta bulunmuştu.²⁷⁷ Devlet Bakanı Ali Sabri tarafından yapılan bir açıklamada Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler’de görüşülmesi halinde Mısır’ın Yunanistan’ı destekleyeceğini söylemişti. Açıklama Yunan Başbakanı Karamanlis’in Nasır ile yaptığı görüşmeden sonra yapılmıştı. Kahire radyosu konuyla ilgili yayınında, Mısır’ın Yunanistan’ı destekleyeceğini yinelemiş ve devamında ise şu ithamlarda bulunmuştu: “ her iki memleketin de geçmişte Osmanlı istilasına uğradıklarını, bugünde emperyalistlerin baskılarına maruz bulundukları, binaenaleyh davalarının müşterek olduğunu” ²⁷⁸ söylemişti. Yunanistan’ın görüşü Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunda 31 oyla destek görmüş buna karşılık 23 karşı oy ve 24 çekimser oyla çoğunluk sağlanamadığı için reddedilmişti.²⁷⁹

Kıbrıs meselesi dolayısıyla 1959 yılının Şubat ayında Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalanmıştı. Mahmut Dikerdem’e göre böylece Türkiye Kıbrıs üzerinde söz sahibi olduğunu ve en az Yunanistan kadar hakkı olduğunu Birleşmiş Milletlere ve dünyaya duyurmuştu. Dikerdem, Kıbrıs’ta bulunan Türk topluluğunun, azınlık statüsünden kurtulduğunu ve Rumlarla eşit haklara sahip olduğunu böylece Kıbrıs yönetiminde etkin bir hale geldiğini ifade etmişti.²⁸⁰

Bağdat Pakti’nin oluşturduğu ortam içerisinde Mısır, İngiltere ve Türkiye karşı muhalefet eden bir devlet pozisyona bürünmüştü. Süveyş Savaşı, batı fobisi Mısır’ı Yunanistan’a yaklaştırmıştı. Nihayetinde de Kıbrıs mevzusunda Mısır Yunanistan’ın tezlerini savunmuştu.

---

²⁷⁷ “Kıbrıs Meselesinde Mısır Yunanistan’ı Destekliyor”, **Ulus** ,18 Ağustos 1957, s. 1.

²⁷⁸ “Yunanistan Kıbrıs İçin Faaliyetini Hızlandırdı” (Mısır, Yunanistan’ı Destekleyeceğini Teyit Etti), **Ulus**, 20 Ağustos 1957, s.1,5.

²⁷⁹ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti**, s. 450.

²⁸⁰ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 140.

ALTINCI BÖLÜM

1957 ORTA DOĞU OLAYLARI'NIN TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

6.1. 1957 Suriye Buhranı

Bağdat Paktı kurulduğunda Mısır ile birlikte bu sisteme muhalefet eden ülkelerden birisi de Suriye idi. Suriye, Mısır'ın yanında yer almış Sovyet Rusya ile de yakın ilişkilerde bulunmuştu.²⁸¹ Suriye'nin Sovyet eğilimi gün geçtikçe artmış 6 Ağustos 1957 tarihinde ekonomik ve teknik yardım anlaşması ile daha da yakınlaşmıştı.²⁸² Bu durum haliyle Türkiye'nin bölgeye komünizm tehlikesini geleceği yönünde endişelerine yol açmıştı. Aslında bu durum sadece Türkiye için değil ABD ve Batı için de endişe uyandırmıştı.

22 Ağustos 1957 yılında Orta Doğu olaylarını görüşmek üzere Ürdün Kralı Hüseyin ve Irak Kralı Faysal İstanbul'da bir araya gelmiş, görüşmelere Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve yetkili temsilcilerin katıldığı bir toplantı yapılmıştı.²⁸³ Görüşmelerin devam ettiği esnada 24 Ağustos 1957 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Loy Henderson da İstanbul'a Suriye ve Orta Doğu durumunu konuşmak için gelmişti.²⁸⁴ Loy Henderson ABD'ye gittikten sonra Suriye'nin Sovyet Rusyadan silah yardımı aldığını ve Orta Doğu ülkeleri için tehlike arz ettiği ifade etmişti. Suriye'nin Arap Devletlerindeki hükümetleri devirmek için propaganda hazırlıklarına giriştiğini ifade etmişti.²⁸⁵ Handerson'un faaliyetleri ve görüşleri Mısır

---

²⁸¹ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 290.

²⁸² Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 106.

²⁸³ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 174.

²⁸⁴ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 107.

²⁸⁵ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 291.

tarafından tepkiyle karşılanmış,²⁸⁶ İstanbul’da yapılan bu görüşmelerden sonra Mısır ve Suriye siyasetçileri Türkiye’nin Suriye’ye karşı askeri harekete geçeceği iddia etmiş ve bu konuyla ilgili haberler yayılmaya başlamıştı.²⁸⁷

1957 Eylül’ünün sonlarına doğru Suriye ve Sovyetler Birliği, Türkiye’nin güney sınırına asker sevkiyatı yaptığını iddia etmişlerdi. Bu iddia Türkiye tarafında kesin bir şekilde yalanlanmıştı. Adnan Menderes konuyla ilgili 24 Eylül 1957 yılında yaptığı açıklamada Suriye’nin “silah deposu” haline geldiğini ve Türkiye’nin bu hadiseyi yakından takip etme zorunluluğunun olduğunu belirtmişti.²⁸⁸ Sovyet Rusya, Suriye taraftarı politikalarına devam ettiği bir sırada Suriye’nin Lazkiye limanına iki savaş gemisiyle ziyaret etmişti.²⁸⁹

13 Ekim 1957 tarihinde Mısır tarafından Suriye’ye destek hamlesi gelmişti. Bu çerçevede Mısır, Suriye’ye iki tabur asker yollamıştı.²⁹⁰ Suriye krizi dolayısıyla Suudi Arabistan Kralı Suud, Suriye ile Türkiye arasındaki bu sorunu çözmek için arabuluculuk teklifi yapmıştı. Bu teklif Türkiye tarafından kabul edilmesine karşılık Suriye’de ordunun da etkisiyle kabul edilmemişti. Arabuluculuk teklifi Mısır tarafından da tepkiyle karşılanmış Nasır, Suriye’deki etkisinden dolayı bölgede Suudi Arabistan’ın prestij kazanacağını düşünmüş ve Kral Suud’u “Amerikan ajanı” olarak vasıflandırmıştı.²⁹¹

Suriye, 16 Ekim 1957 tarihinde “Suriye’nin güvenliği ve uluslararası barışa karşı tehditler hakkındaki şikayetler” maddesiyle Birleşmiş Milletlere baş vurmuştu. Görüşmeler 22 Ekim 1957’de başlamıştı. Türk temsilcisi Seyfullah Esin, Suudi Arabistan Kralının arabuluculuk teklifinden dolayı Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’nun Suudi Arabistan’a gittiğini, meselenin çözülmediği takdirde Birleşmiş Milletlerde görüşülmesini önermişti. Suriye’nin Dışişleri Bakanı, Salah Bitar, Seyfullah Esin’in görüşlerine karşı çıkmıştı.²⁹² Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda konuşan Türk temsilcisi Selim Sarper, “Türkiye’nin hiçbir komşusuna karşı saldırmak niyetinde olmadığını” yinelemişti.²⁹³

---

²⁸⁶ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 107.

²⁸⁷ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 175.

²⁸⁸ Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 292.

²⁸⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 110,111.

²⁹⁰ Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 294.

²⁹¹ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 112,113.

²⁹² Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 297.

²⁹³ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 115.

Karar tasarıları Birleşmiş Milletler gündeminde oylanacağı sırada Endonezya temsilcisi tarafından “meselenin taraflar arasında görüşme yoluyla halledilmesi” istenmiş Türkiye ve Suriye tarafından bu teklif kabul edilmişti.²⁹⁴

Türkiye, Sovyet Rusya’nın Suriye’deki etkisinden dolayı endişelenmiş ve komünizmin bölge devletlerine tehlike arz edeceğini düşünmüştü. Zaten Demokrat Parti başından beri komünizm tehlikesinden dolayı Orta Doğu ülkelerini uyarmayı kendisine vazife edinmişti. Suriye’deki Rus etkisinden endişelenen Türkiye 1 Şubat 1958 tarihinde Mısır ve Suriye’nin birleşmesini olumlu karşılamış ve ilişkiler normal seyrine doğru akmaya başlamıştı.

6.2. Birleşik Arap Cumhuriyetinin Kurulması

Suriye içinde bulunduğu durum itibarıyla Sovyet Rusya tarafına yakın bulunuyordu. Suriye’deki Baas Partisinin sol kanadının Halid Bektaş’ın Komünist Partisiyle anlaşmak niyetinde olduğunu gören Dışişleri Bakanı Salah Bitar ve Nasır yanlıları Mısır lideri ile görüşerek Suriye’nin Mısır yönetiminde birleşmesini teklif etmişlerdi. Nasır, Suriye’de tüm siyasi partilerin kapatılması koşuluyla bu teklifi kabul etti. Böylece Birleşik Arap Cumhuriyeti 1 Şubat 1958 de resmen kurulmuş başkanlığa da Nasır getirilmişti.²⁹⁵ Türkiye Birleşik Arap Cumhuriyetini 11 Mart 1958 tarihinde tanımıştı.²⁹⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisinde 25 Şubat 1958 de dış politika ile ilgili bilgi veren Fatin Rüştü Zorlu, Birleşik Arap Cumhuriyeti ile ilgili “ eğer bu birlik Suriye’deki komünist nüfuzunu bertaraf edecek mahiyette tecelli eyleyecekse ve bu birlik bu nüfuzun dışında tutulursa bundan ancak memnuniyet duyarız.” demişti. Meclisteki konuşmasına devam eden Zorlu, Birleşik Arap Cumhuriyeti ile Mısır’ın Suriye ile birlikte komünist sızmalarını kendisini olduğu gibi korumak ve birliğin siyasetini komünist nüfuzundan kurtarmasını temenni ettiklerini ifade etmişti.²⁹⁷

TBMM kürsüsünden yaptığı açıklamada Zorlu, Cemal Abdülnasır ile Bandung Konferansı sırasında görüştiklerini ifade etmiş söz konusu görüşmede, Türkiye ile Mısır arasında her

---

²⁹⁴ Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s. 298.

²⁹⁵ Mahmut Dikerdem, **age**, s. 178.

²⁹⁶ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 119.

²⁹⁷ **T.B.M.M Zabıt Ceridesi**, 25 Şubat 1958, Devre XI, Cilt 2, İçtima 1, s. 610,611.

hangi bir rekabetin ve görüş farkının olmaması gerektiğini izah etmeye çalıştığını ifade etmekteydi. Mısır devleti ile dostane ilişkilere devam edildiğini Türkiye'nin Mısır'da büyükelçisi olduğunu aynı şekilde Mısır'ın da Türkiye'de büyükelçisi olduğunu belirten Zorlu, Türkiye'nin Mısır ile herhangi bir davasının olmadığını açıklamıştı.²⁹⁸

25 Mart 1958 yılında Orta Doğu'da vuku bulan hadiseler dolayısıyla Türkiye'nin Mısır Büyükelçisi, Cemal Abdülnasır ile görüşme yapmıştı. Nasır'a yapılan ziyaret iyi niyet havası içinde geçmişti. Nasır konuşmasına şu şekilde başlamıştı: “Şimdi komşu olduk. Emelimiz dostluktur ve bu dostluğu takviyedir. Aramızda ihtilaflı meselede yoktur.” demişti. Konuşmasına devam eden Nasır, Türkiye ile sınırlarının, Türkiye'nin Irak ile olan sınırlarından daha geniş olduğunu ifade etmekte ve bundan dolayı Türkiye ile Mısır arasında dostluğun da geniş olması gerektiği düşüncesinde olduğunu belirtmişti. Nasır, Türkiye'nin Irak'a daha yakın olduğunu hatta Türkiye'nin yeni kurulan Arap Cumhuriyetini tanımayı da Irak'ın talebi üzerine gerçekleştirdiğini söylemişti. Nasır, Türkiye'de Arapça dili ile yayın yapan radyoların Arap Cumhuriyetini Sovyet Rusya'nın ilhamı ve tertibi ile kurulduğunu iddia ettiklerini, buna rağmen kendilerine hücum eden bu yayınlara karşılık verilmemesi emrini verdiğini ifade etmişti. Radyo yayını konusunda bir hatırlatmada bulunan Nasır, Savtularap radyosundan ve gazetelerin yayınından Türkiye Büyükelçisinin rahatsız olup şikayet ettiğini ve bu yayınları durdurduğunu hatırlatmıştı. Bu emrin dinlenildiğini ve bu tür yayınların yapılmadığını söyleyen Nasır, Şam ve Halep gezilerinde Türkiye'ye karşı herhangi bir söz söylemediğini büyükelçimize anlatmıştı. Nasır'ın bu konuşmasına cevaben Türkiye'nin Mısır Büyükelçisi şu açıklamaları yapmıştı: Arap Cumhuriyeti ile geniş olan sınırlar çerçevesinde dostluğu arttırmak konusunda Türkiye'nin de arzu ettiğini belirtmişti. Büyükelçi, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan Hariciye Vekaleti Bütçesinde, Suriye-Mısır birleşmesine, Arap memleketlerine ve Nasır'a karşı dostane hislerin belirtildiğini ifade etmişti. Büyükelçi konuşmasının devamında Türkiye'nin oluşan bu birlik sayesinde Suriye'de komünizm tehlikesinin ortadan kalkacağını ümit ettiğini dile getirmişti. Büyükelçi, bu beyanatın Hariciye Vekaletine yollandığını söylemiş Nasır da metnin kendisine ulaştığını ve memnuniyetle karşıladığını ifade etmişti. Büyükelçi, Türkiye'nin Irak ile ittifak antlaşması olduğunu ve bu ilişkilerin tabii olduğunu söylemişti. Buna karşılık Mısır ile de dostluk münasebetlerinin mevcut olduğunu ve Türkiye'nin hiçbir Arap memleketine karşı

---

²⁹⁸ Agz, 25 Şubat 1958, s. 643.

husumet beslemediğini ifade etmişti. Büyükelçi, Nasır'ın Türkiye'deki Arapça yayın yapan radyoların yaptığı neşriyatlar hakkında kendisine abartılı ya da yanlış bilgi verildiğini söylemişti. Büyükelçi, gerekçe olarak da Türkiye'nin Arap ülkeleri ile dostane münasebetleri Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan beyanatlar malum iken radyoların karşı yayın yapacaklarını tahmin etmediğini ifade etmişti. Büyükelçi, Mısır'daki Savtularab'ın yayınından şikayet etmiş ve devamında bundan dolayı Nasır'a şikayetlerini ilettiğini ve yayınların durduğunu fakat zaman zaman bu tür yayınların yine yapıldığını belirtmişti. Nasır, bunun üzerine radyo da yapılan yayın hakkında “zannetmem” demiş ve meselenin ne zaman olduğunu sormuştu. Büyükelçi bunun üzerine, Adnan Menderes'in Paris'te NATO Konferansında bulunduğu sırada bütün Orta Doğu memleketleri hakkında komünizm tehlikesinden dolayı Batı'yı uyardığı bir sırada bu radyonun çirkin yayınlar yaptığını ifade etmişti. Nasır, bu konuda uyarısını teyit ettireceğini söylemişti. Konuşmasına devam eden Nasır, Suriye'deki komünist nüfuzunu tasfiye etmenin bir zorunluluk olduğunu belirtmiş ve bunu yapacağını ifade etmişti. Türkiye'de yayınlanan propaganda haberlerinin etrafa yayılarak istismar edildiğini propagandaların kesilmesini isteyen Nasır bununla ilgili şu mesajları belirtmişti:

Türkiye'de Çiçekli gibi sığınmış ve politika yapan Suriyeli adamlar vardır. Bir de Mihailyan vardır. Halep'te adamları varmış. Ayrıca Firzetül Memluk isminde eski Suriye mebuslarından biri vardır ki, bu adam Bağdat'la Türkiye arasında mekik dokumaktadır. Türkiye'de bir serbest Suriye Hükümeti kurulacağını, Suriye hududunda Türk askeri tahşid edildiğini, Türk ordusunun Suriye'ye tecavüzü mukarrer bulunduğunu Suriye'ye yayınlıyor.

Nasır bunlara inanmadığını fakat bunların Suriye üzerinde etki ettiğini, istikrarı bozan unsurların faydalandığı bu propagandaların kesilmesi konusunda Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştu. Büyükelçi buna cevaben iyi komşuluğa aykırı olan bu hareketleri Türkiye'nin desteklemesinin asla mevzubahis olmayacağını bunları Adnan Menderes'e bildireceğini söylemişti. İsrail konusuna değinen Nasır, bunun “kendisi için bir numaralı mesele teşkil ettiğini” ve Rusya nasıl Türkiye için en önemli mesele durumundaysa İsrail'de Mısır için aynıdır demişti. Nasır son olarak Türkiye'nin Arap Cumhuriyeti'nden bir şikayeti olup olmadığını sormuş olduğu takdirde kendisine iletilmesini istemişti. Nasır ayrıca, Büyükelçiden Celal Bayar ve Adnan Menderes'e selam ve hürmetlerini iletmesini istemişti.²⁹⁹

---

²⁹⁹ B.C.A., 25.03.1958, Fon Kodu 30.1.0.0, Yer No 127.827.3, Kahire Büyükelçisi'nin Mısır Cumhurbaşkanı Nasır ile yaptığı görüşme.

6.3. Irak İhtilali

Bağdat Paktı üyeleri İstanbul'da 11 Temmuz 1958 yılında bir toplantı düzenlemeye karar vermişlerdi. Toplantıya Irak Kralı II. Faysal ve diğer yöneticiler de katılacaktı. Fakat İstanbul'a gelmeleri beklenen Iraklı yöneticiler ülkelerindeki karışıklıklar nedeniyle gelememişti. Türk hükümeti ve toplantıya iştirak eden İran, Pakistan devlet başkanları Irak'ta askeri darbe olduğunu öğrenmişlerdi. 14 Temmuz sabahı ihtilal Bağdat radyosunda şu bildiri ile dünyaya duyurulmuştu: “Ulu Tanrının yardımı ve halk ile silahlı kuvvetlerin desteği sayesinde Irak, emperyalistler tarafından başa getirilmiş doğru yoldan ayrılmış idareciler grubunun tahakkümünden kurtarılmıştı.³⁰⁰ Cemal Abdülnasır'ın desteklediği General Kasım öncülüğünde yapılan darbe ile Irak yöneticileri Kral Faysal, Prens Abdülillah ve Başbakan Nuri Said Paşa'yı darbe sırasında öldürmüşlerdi.³⁰¹

Irak'ta yapılan darbe sonrasında Bağdat Paktı üyeleri Ankara'da toplanmış ve 16 Temmuz 1958'de ABD'de Başkanı Eisenhower'a bir mesaj göndermişti. Mesajda, yapılan ihtilalin Nasır ve komünistlerin desteği ile yapıldığı bunun sonucunda Orta Doğu'da birlik için kurdukları Pakt'ın geleceğini ve güvenliğini de tehlikeye düşürdüğünü ifade etmişlerdi.³⁰²

Darbeden sonra Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu 17 Temmuz 1958 tarihinde basın toplantısında kendisine sorulan soruya karşılık Irak'ta ortaya çıkan bu yeni yönetim ile ilgili olarak “Bize göre yeni bir Irak hükümeti bahis mevzuu değildir. Irak-Ürdün Federasyonunun Reisi Kral Hüseyin'dir ve meşru hükümeti de Kral Hüseyin'in idaresi altındaki hükümettir.” demektedir.³⁰³

Irak'taki darbeden sonra 8 Ağustos 1958 tarihinde Demokrat Parti grup toplantısında bu konu ile ilgili görüşmeler yapılmıştı. Dışişleri Bakanı Zorlu, Bağdat Paktı mevzusunda konuşmalarına başlamış devamında Türkiye'nin Mısır'ı Bağdat Paktına girmesi için ikna etme yolunda büyük bir çaba sarf ettiğini belirtmişti. Zorlu, Nasır'ın politikasını “ Pan-Arabizm, Pan-İslamizm, Pan-Afrikanizm” çerçevesinde oluşturulduğu belirtmişti. Fatin Rüştü Zorlu Nasır'ın,

---

³⁰⁰ Haluk Ülman, **Orta Doğu Buhranı**, s. 237.

³⁰¹ Mustafa Albayrak, “Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları (1920-1960)”, **Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, Cilt III, Sayı 2, Temmuz 2005, Elazığ s. 48.

³⁰² Sever, **age**, s. 213.

³⁰³ Haluk Ülman, **Orta Doğu Buhranı**, s. 257,258.

Bağdat Paktı gibi barışçı bir kuruluşa tahammül edemediğini, sürekli olarak istilacı emeller peşinde koştuğunu, oysa Türkiye ve İran'ın Pan-İslamizme karşı olduğunu, Süveyş bunalımında Türkiye'nin Nasır'ın yanında yer almasına karşın; Tito'ya giden, Moskova'ya giden, Hindistan ve Tokyo'lara kadar giden (Nasır)...Burnunun dibindeki Ankara'ya gelmeyi hiçbir zaman kabul etmediğini...

ifade etmişti.³⁰⁴ Zorlu Orta Doğu'da oluşan bu kargaşadan Nasır'ın sorumlu olduğunu iddia etmişti.

Irak'ta kurulan yeni rejim Sovyet Rusya ile ilişkilerini tekrar başlatmış, Dışişleri Bakanı Dr. A. Jubar hem Batı hem de Doğu ile ilişkilerin kurulacağını belirtmişti. Irak'ın yeni yöneticileri ülkedeki duruma hakim olduktan sonra 24 Mart 1959 yılında Bağdat Paktı'ndan çekildiklerini açıklamışlardı. Bağdat Radyosu “ emperyalizmin son bağına da kopardığını” ifade etmiş General Kasım ise bu durumu şu şekilde yorumlamıştı: “askeri ve saldırgan bir Pakt'a üye olmanın Irak'ın tarafsızlığıyla bağdaşmadığını” iddia etmişti.³⁰⁵

Sovyet Rusya'ya yakınlaşmasına mani olmak için batılı ülkeler ve ABD Irak'taki yeni hükümeti tanımıştı. Türkiye de Irak'taki yeni hükümeti Londra'da yapılan Bağdat Paktı toplantısından sonra 31 Temmuz 1958 yılında tanıdığını açıklamıştı.³⁰⁶

6.4. Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yakınlaşma

14 Temmuz 1958 yılında Irak'ta meydana gelen darbe neticesinde Demokrat Parti yöneticileri Orta Doğu'da Nasır'a karşı güç kazanmak ve bölgede etkin olmak için İsrail ile yakın münasebetler kurmaya karar vermişti. Hükümetin ve İsrail'in Nasır'a karşı mevcut olan muhalefetleri ve Sovyet Rusya'nın bölgedeki etkinliğini kırmak amacıyla 1958 yılında iki ülke arasında gizlice görüşmeler başlamıştı. İsrail Orta Doğuda, kuzeyde Türkiye ve İran, Güneyde de Etiyopya sayesinde “çevresel bir pakt” oluşturmayı hedefliyordu.³⁰⁷ Nihayetinde 2 Ağustos 1958 yılında Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir, Zürih'te “Nasırcılık karşısında neler yapılabileceği” ile ilgili görüşmeler yapmışlardı. Bu müzakerelerden sonra iki ülke Başbakanları Adnan Menderes ile David Ben Gurion Ankara'da gizli bir görüşme yapmışlardı. Görüşmelerin gizli yürütülmesinin nedeni Arap aleminin tepkisini çekmemektir. Neticede yapılan görüşmeler

³⁰⁴ Mustafa Albayrak, **Türkiye'nin Orta Doğu Politikaları**, s. 51.

³⁰⁵ Ömer Kürkçüoğlu, **age**, s. 131,135.

³⁰⁶ Mehmet Gönülöbol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s.303.

³⁰⁷ Ayşegül Sever, **age**, s. 242.

çerçevesinde iki ülke arasında işbirliği ve istihbarat paylaşımı alanında gizli bir anlaşma yapılmıştı.³⁰⁸

6.5. Lübnan Krizi

Lübnan Cumhurbaşkanı Camille Chamoun döneminde Eisenhower Doktrini kabul edilmiş ve böylece Lübnan Batı taraftarı bir politika sergilemeye başlamıştı. Chamoun, Eisenhower Doktrinini kabul ettiğinde Mısır ve Suriye'nin tepkisiyle karşılaşmış Türkiye ise bu durumu memnuniyetle karşılamıştı.³⁰⁹ Chamoun'a karşı tavır takınan Lübnanlı Arap milliyetçiler Nasır yanlısı bir politika takip edilmesini istemekteydi. Başkanlık süresi dolacak olan Chamoun, Anayasada yapılacak değişiklik ile dört yıl daha yönetimde kalmaya çalışmaktaydı.³¹⁰ Mısır ve Suriye, Lübnanlı yöneticilerinin batı taraflı politikalarına karşı muhalefet etmekteydi. Ülkede baş gösteren karışıklıklara Beyrut'ta Nasır'a yakın olarak bilinen bir gazetecinin öldürülmesi de eklenince ülkede iç savaş kaçınılmaz hale gelmişti.³¹¹

Ülkesindeki çatışmaları gören Camille Chamoun, “asilerin Abdülnasır tarafından kışkırtıldığını ve desteklendiğini, üstelik Lübnan'a Birleşik Arap Cumhuriyetinin Suriye eyaletinden kütle halinde sızmalar” yaptığını ileri sürmüştü. Chamoun, bunun üzerine 22 Mayıs 1958 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine başvurmuştu.³¹²

Lübnan Cumhurbaşkanı Chamoun, Irak darbesi baş gösterdiği sırada ve ülkesindeki karışıklıklar üzerine ABD'den Lübnan'a yardım isteğinde bulunmuştu. 15 Temmuz 1958 tarihinde ABD deniz piyadeleri ile Lübnan'a destek sağlamıştı.³¹³ Türkiye, ABD'nin Lübnan'a askeri müdahalesini memnunlukla karşılamıştı. Nitekim 26 Temmuz 1958 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde Fatin Rüştü Zorlu'nun yerine vekalet eden Namık Gedik, Lübnanlı yöneticilerin “muhalefetin hariçten silah ve malzeme yardımı” aldığını belirtmiş bunun için durumu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine ve Arap Birliği Konseyine bildirdiğini aktarmaktaydı. Namık Gedik, ABD'nin Lübnan'a Birleşmiş Milletler

---

³⁰⁸ Faruk Sönmezoğlu, *age*, s. 115,116.

³⁰⁹ Ayşegül Sever, *age*, s. 218,219.

³¹⁰ Haluk Ülman, *Orta Doğu Buhranı*, s. 241.

³¹¹ Ayşegül Sever, *age*, s. 219,220.

³¹² Haluk Ülman, *Orta Doğu Buhranı*, s. 241,242.

³¹³ Ayşegül Sever, *age*, s.227.

Anayasasının 51. maddesi gereğince yardımda bulunduğunu ifade etmişti. Ayrıca Namık Gedik, Birleşmiş Milletler'in bu askerleri geri çekmesini istediği anda ABD'nin bu emri uygulayacağını da belirtmekteydi.³¹⁴

ABD, Lübnan'a yaptığı müdahale esnasında İncirlik üssüne 5000 kadar asker göndermişti. Böylece ABD gerekirse bu askerlerden de faydalanacaktı.³¹⁵ Türkiye'nin İncirlik üssünü ABD'ye açması Sovyet Rusya ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin tepki ve endişelerine neden olmuştu.³¹⁶

Neticede Lübnan'da Chamoun'un yerine 31 Temmuz 1958 yılında General Fuad Chebab Başkan seçilmişti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun emriyle ABD 26 Ekim 1958 yılında Lübnan'dan askerlerini geri çekmiş ve ülkede durum normale girmeye başlamıştı. Lübnan ile Birleşik Arap Cumhuriyeti arasında tekrar münasebetler kurulmuştu.³¹⁷

6.6. Ürdün Krizi

Bağdat Paktı kurulduğu dönemde Ürdün'ün bu kuruluşu katılma ihtimalinin gündeme gelmesi Nasır taraftarlarının tepkilerine neden olmuştu. Bunun üzerine Kral Hüseyin, Bağdat Paktı'na katılmayarak bu muhalefeti önlemişti. Batı taraftarı bir politika izleyen Kral Hüseyin, Nasır'ın faaliyetlerine karşılık ABD'den çeşitli yardımlar almıştı.³¹⁸ Mısır-Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmeleri üzerine 19 Mayıs 1958 tarihinde Ürdün hükümeti, Irak ile bir federasyon halinde birleşmeye karar vermişti.³¹⁹

Irak'ta yapılan darbenin ardından Kral Hüseyin Irak-Ürdün Birliği başkanlığını üstlenmişti. Kral Hüseyin, bölgedeki bu karışıklıklar üzerine Ürdün'de görevli Türkiye Büyükelçisi Mahmut Dikerdem'e "biz bu duruma Ürdün'de tek başımıza karşı koyacak güçte değiliz. Irak yitirilirse biz de mahvoluruz." demişti. Kral sözlerine şu şekilde devam etmişti: "Dostlarımızdan beklediğimiz, zaman kaybetmeden harekete geçmeleridir. Ben şahsen

---

³¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 26.07.1958, Devre XI, Cilt 4, İçtima 1, s.820,821.

³¹⁵ Ömer Kürkçüoğlu, *age*, s. 140.

³¹⁶ Ayşegül Sever, *age*, s. 230.

³¹⁷ Ömer Kürkçüoğlu, *age*, s.133,134.

³¹⁸ Ayşegül Sever, *age*, s. 232,233.

³¹⁹ Mahmut Dikerdem, *age*, s.178.

Türkiye'nin ya Suriye, ya da Irak üzerine yapacağı askeri bir hareketin her şeyi halledeceğine inanıyorum. Bu gerçekleşirse biz de bütün kuvvetlerimizle harekete katılırız.”³²⁰

Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve diğer Bağdat Paktı devlet yöneticileri İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi, Pakistan Cumhurbaşkanı İskender Mirza, Ürdün Kralına bir mesaj göndermişti. Mesajda Ürdün'ün İngiltere ve ABD'den askeri yardım talep etmesi isteniyordu.³²¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Ürdün Krizi üzerine konuşan Hariciye Vekalet Vekili Namık Gedik, Ürdün Kralının yardım çağrısı üzerine İngiltere'nin 17 Temmuz 1958 yılında Kıbrıs'tan bölgeye paraşütçü birliklerini gönderdiğini ifade etmişti. Namık Gedik, İngiltere'nin yardımının Birleşmiş Milletler Anayasasının 51. maddesine uygun olduğunu ifade etmişti. Gedik ayrıca bu yardımın “yerinde bir hareket” olduğunu da belirtmişti.³²²

Türkiye'nin bu olumlu tepkisine karşılık Sovyet Rusya ve Birleşik Arap Cumhuriyeti İngiltere'nin bölgeye asker çıkarmasına tepki göstermişler ve İngiltere'nin bölgeden askerlerini geri çekmesini istemişlerdi.³²³ Birleşmiş Milletler'in emri ile 2 Kasım 1958 yılında İngiltere Ürdün'den askerlerini çekmişti.³²⁴

---

³²⁰ Age, s.182, 183.

³²¹ Age, s. 184.

³²² T.B.M.M Zabıt Ceridesi, 26.07.1958, Devre XI, Cilt 4, İçtima 1, s. 822.

³²³ Ayşegül Sever, age, s. 237.

³²⁴ Ömer Kürkçüoğlu, age, s. 134.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşından sonra Sosyalizm tehlikesinin farkına varan Türkiye dış politikada Batı eksenli bir yapıya bürünmüştü. Böylece 7 Ocak 1946 yılında kurulan ve 14 Mayıs 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti Batı ve ABD taraflı bir dış politika tutumu içerisine girmişti.

Demokrat Parti iktidara geldiğinde uzun yıllar ihmal edildiğini düşündüğü Orta Doğu'ya yönelmiş ve bu çerçevede bölge devletleri ve Mısır ile yakın münasebetler kurmak istemişti. Fakat Arap aleminin güçlü devleti Mısır lideri Cemal Abdülnasır Türkiye'nin bölgedeki liderlik arzusundan rahatsız olmuştu. Nasır, Türkiye ile dostluk kuracağı yerde bölgede farklı amaçlar peşinde koşmuş durum böyle olunca Türkiye-Mısır Orta Doğu'da liderlik rolünü üstlenmek için bir birileriyle yarışır duruma gelmişti.

Mısır İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesi vermekte ve topraklarından İngilizleri atmaya çalışmaktaydı. Böyle bir durumda İngiltere'nin öncülüğünde Orta Doğu Komutanlığı fikri ortaya atıldığında Türkiye, NATO'ya girme koşuluyla İngiltere'ye verdiği sözle bu sistem içerisinde yer alacağını belirtmişti. Türkiye'nin de içinde yer aldığı Orta Doğu Komutanlığı tasarısı Mısır'a teklif edildiğinde doğal olarak Mısır kabul etmemişti. Üstelik Türkiye'nin Batı yanlısı tutumu ve Orta Doğu Komutanlığı içerisinde yer alması Mısır tarafından iyi karşılanmamıştı. İngiltere planının işlemediğini görünce bu sefer daha kapsamlı olan Orta Doğu Savunma Sistemi adı altında yeni bir kuruluş ile ortaya çıkmıştı. Bu sisteme Türkiye'de destek vermiş fakat ilkinde olduğu gibi Mısır buna da katılmayı kabul etmemiş ve Türkiye'ye karşı tavır takınmıştı.

Mısır'da 23 Temmuz 1952 yılında Kral Faruk'un devrilmesi sonucu yapılan darbe ile General Necib ve Nasır yönetimde söz sahibi olmuşlardı. Daha sonra Nasır'ın yönetimde tek başına etkin olmasıyla Arap aleminde yeni bir dönem başlamış artık Nasır Arap milliyetçiliğinin lideri pozisyonuna gelmiş ve bölgede etkin olmuştu.

Mısır'da Nasır liderliğinin başladığı bir dönemde Türkiye ile diplomatik bir kriz yaşamıştı. Demokrat Parti yöneticileri tarafından Mısır'a büyükelçi olarak gönderilen Hulusi Fuat Tugay'ın karıştığı olay Türkiye-Mısır ilişkilerine 1950'lerin başında darbe vurmuştu. Kahire Operasında Tugay ile Nasır arasında yapılan bir münakaşa sonrasında Mısır Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi Hulusi Fuat Tugay'ı 24 saat içerisinde ülkeyi terk etmesini istemişti. Böylece Devletler hukukuna aykırı bir şekilde Büyükelçi persona non grata bile ilan edilmeden gönderilmişti. Mısır'ın bu tavrına karşılık Türkiye, iyi ilişkilerin devamı için olayı fazla büyütmeden kapatmıştı.

Büyükelçilik krizinden sonra Türkiye Mısır'a yakınlık göstermek maksadıyla bir jest yaparak Fatin Rüştü Zorlu'nun abisi Rıfkı Rüştü Zorlu'yu Mısır Büyükelçisi olarak görevlendirmişti. Böyle bir ortamda Ankara Valisi Kemal Aygün Kahire'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu esnada Mısır lideri Nasır Türkiye'ye davet edilmişti. Nasır Türkiye'nin davetini çeşitli bahanelerle kabul etmemişti.

Cemal Abdülnasır Türkiye ile ilgili bir yazı yazmış ve iki ülkenin kardeş olduğunu ifade etmişti. Yakın münasebetler için çalışılan böyle bir dönemde Türkiye 1954 yılında General Ali Fuat Cebesoy başkanlığında Kahire'ye bir gazeteci heyeti göndermişti. Bu çerçevede iki ülke arasında Bağdat Paktı öncesi iyi münasebetler oluşmaya başlamıştı.

24 Şubat 1955 yılında Türkiye ile Irak arasında Karşılıklı İşbirliği Antlaşması imzalanmış ve Bağdat Paktı kurulmuştu. Türkiye'yi Orta Doğu'da kendisine rakip olarak gören Nasır bu durumu kabullenmemiş ve Türkiye'ye karşı bir tavır takınmıştı. Pakta İngiltere'nin de dahil olması Mısır'ın eleştirilerine neden olmuştu. Mısır baştan beri bu projeye karşı çıkmış ve Bağdat Paktı'nı emperyalistlerin yeni bir oyunu olarak görmüştü. Mahmut Dikerdem'in de ifade ettiği gibi Paktı'nın imzalanması "Mısır'da kızılca kıyameti koparmış"³²⁵ bu çerçevede Mısır, Bağdat Paktı aleyhinde propagandalar yürütmüş ve bu sistemin güçlenmesine karşı durmuştu. Ancak Bağdat Paktı Mısır'ında etkisiyle Orta Doğu'da gruplaşmaya neden olmuştu.

1956 yılından sonra Türkiye kurulan bu pakta yeni üyeler almak için girişimlerde bulunmuştu. Özellikle de Arap aleminin katılması için çaba sarf eden Türkiye Ürdün ve Lübnan'la yakın dostluklar kurmak istemiş ve bu çerçevede bu iki Arap devletini Pakta dahil olma konusunda ikna etmeye çalışmıştı. Fakat Nasır faktörü bu iki ülkenin Pakta katılmasına

---

³²⁵ Mahmut Dikerdem, *age*, s. 119.

mani olmuştu. Türkiye Orta Doğu devletlerinin Sovyet Rusya ile yakınlaşmasına engel olmak için elinden geleni yapmaya çalışmış ancak Suriye'nin Sovyet Rusya'ya yakınlaşmasına engel olamamıştı. Türkiye Bağdat Paktı üyeleri ile işbirliği mevzusunda çaba serf etmiş fakat Irak'taki 14 Temmuz 1958 darbesiyle bu planı da baltalanmıştı. Erel Tellal, Türkiye'nin 1956 yılından 1960 yılına kadar Orta Doğu'da bu çerçevede bir dış politika amacı güttüğünü fakat bu hedeflerinde başarısız olduğunu ifade etmektedir.³²⁶

Bağdat Paktı'nın etkinliğini kıran en önemli etken 14 Temmuz 1958 yılında General Kasım yönetiminde Irak'ta yapılan darbe olmuştu. Böylece, Irak Nasır taraflı bir politika sergileyince haliyle Bağdat Paktından da ayrılmış oluyordu. Bu durum Nasır'ın Orta Doğu'da elini kuvvetlendirmişti.

Mısır lideri Cemal Abdülnasır 26 Temmuz 1956 yılında Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini açıkladığında Orta Doğu'da karışıklıklar baş göstermeye başlamıştı. Nasır'ın bu tutumu İngiltere tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Oluşan bu kargaşalardan dolayı Londra Konferanslarında buhran çözüme kavuşturulmak istendiyse de bir sonuç alınamamıştı. İki Konferansta da Türkiye Batı taraflı bir tutum sergilemişti. Konferansta Türkiye, Mısır'ın bağımsızlığına zarar gelmemesi gerektiğini de savunmuştu. Neticede konferans sonuca ulaşmadan dağılmış ve İsrail Mısır'a saldırmıştı. Bu saldırının ardından planlandığı gibi İngiltere ve Fransa da olaya dahil olmuştu. Mısır'a karşı girişilen bu saldırıya karşı Türkiye de Birleşmiş Milletlerin ateşkes çağrısını desteklemişti. Ancak Mısır'a saldıran İngiltere'nin Bağdat Paktı üyesi olması, Türkiye'nin bu ortamda Batı görüşlerini savunması gibi etkenler Mısır ve diğer Arap devletleri nezdinde Türkiye'nin prestijini sarsmıştı.

Süveyş buhranı dolayısıyla Türkiye'nin de içinde bulunduğu Bağdat Paktı üyeleri İngiltere'yi davet etmeden Tahran'da toplantı düzenlemişlerdi. Toplantıya katılan devletler Mısır'a karşı girişilen saldırıyı tepkiyle karşılamıştı. Türkiye böyle bir ortamda İsrail'deki Büyükelçisini geri çekmiş fakat bu hareket Mısır nezdinde Türkiye karşıtı tepkileri önleyememişti.

Tarafsızlar bloğunun Bandung'da yaptıkları konferansa Türkiye ve Mısır'da çağrılmıştı. Türkiye'nin temsilcisi Fatin Rüştü Zorlu konferansta tarafsızlık politikasına karşı durmuştu.

---

³²⁶ Erel Tellal, **Uluslararası ve Bölgesel Gelişmeler Çerçevesinde SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)**, Mülkiyetler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.115,116,117.

Buna karşılık Mısır lideri Nasır ise tarafsızlığı savunmuştu. İki farklı görüşün çatıştığı bu konferans Türkiye-Mısır arasındaki görüş farklılığının başka bir kanıtı mahiyetinde olmuştu.

Orta Doğu'da Sovyet Rusya'nın emellerine mani olmak ve ekonomik yardım sağlamak maksadıyla ABD tarafından Eisenhower Doktrini adı altında bir plan yayınlanmıştı. Türkiye bu planı lehinde bir tutum takınırken Mısır ise aleyhinde bir tutum sergilemişti.

Bağdat Paketi'nin oluşturduğu bir ortam içerisinde Yunanistan tarafından Kıbrıs meselesi gündeme getirildiğinde Mısır, Yunan tezini desteklemişti. Bu çerçevede Yunanistan meseleyi Birleşmiş Milletler'e taşıdığına kendisine destek vermesi için Mısır nezdinde girişimlerde bulunmuştu. Böyle bir ortamda Mısır hem İngiltere hem de Türkiye'ye karşı olarak Yunanistan'ı desteklemişti.

Orta Doğu'da Suriye'nin Sovyet Rusya'ya yaklaşması Türkiye'yi endişelendirmiş ve Suriye'ye karşı bir politika sergilemesine neden olmuştu. Ancak 1 Şubat 1958 yılında Mısır ve Suriye'nin birleşmesi Türkiye'yi rahatlatmıştı. Türkiye, Rusya'ya yaklaşacak bir Suriye'nin Mısır'a yaklaşmasına tercih ediyordu. Mısır-Suriye birleşmesi ile Nasır Birleşik Arap Cumhuriyetini kurmuş, Türkiye'de bu kuruluşu 11 Mart 1958 yılında tanımıştı. Türkiye, Mısır'ın Suriye'deki Komünizmi bertaraf edeceğine inanıyordu. Bu çerçevede Türkiye Büyükelçi ile Birleşik Arap Cumhuriyeti lideri Cemal Abdülnasır arasında iyi niyet çerçevesinde bir görüşme gerçekleşmişti.

14 Temmuz 1958 yılında Irak'ta General Kasım öncülüğünde yapılan darbe Nasır destekli olmuştu. Nihayetinde Bağdat Paketi'nin tek Arap üyesi Irak ta bu kuruluştan ayrılmış ve Nasır Orta Doğu'da itibar kazanmıştı.

Irak'ta meydana gelen bu gelişmeler üzerine Türkiye bölgede Nasır'a karşı ittifak arayışına girişmişti. Böyle bir ortamda Türkiye-İsrail arasında gizli bir şekilde görüşmeler başlamış ve anlaşma imzalanmıştı.

Orta Doğu'da meydana gelen krizler çerçevesinde gerek Lübnan'daki karışıklıklar dolayısıyla ABD'nin müdahalesi gerekse Ürdün'ün içinde bulunduğu durum dolayısıyla İngiltere'nin müdahalesi Türkiye tarafından memnurlukla karşılanmıştı. Lübnan ve Ürdün'ün yardım çağrılarına cevap veren ABD ve İngiltere'nin müdahaleleri Mısır tarafında tepkiyle karşılanmış ve bölgeden yabancı devletlerin birliklerini tahliye edilmesini istemekteydi. Bu Krizler çerçevesinde Türkiye yine Batı ve ABD destekli politikasına devam etmiş Mısır ise karşı olduğu bu politikaya muhalefet etmişti.

Türkiye 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti Hükümetinin uyguladığı dış politika felsefesi gereğince ABD ve Batı taraftarı bir politikaya sahipti. Bunun sonucunda Orta Doğu'da meydana gelen her olayda Batı neyi savunuyorsa Türkiye'de onun arkasında durmuştu. Durum böyle olunca Mısır'ın başını çektiği Batı aleyhtarı bir tutum sergileyen Arap devletleri, Türkiye'ye karşı ilişkilerinde mesafeli davranmışlardı. Türkiye ile Mısır arasında ne çok yakın münasebetler ne de çok gergin ilişkiler oluşmuştu. İki ülke arasındaki münasebetler Demokrat Parti'nin yakınlaşma girişimlerine rağmen bir türlü istenilen düzeye gelememişti. Kısacası Türkiye neyi savunduysa Mısır'da onun tersini savunmuştu.

KAYNAKÇA

A. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A., 18.01.1954, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer No: 50-298-3, Kahire Büyükelçisinin Mısır'dan ihraç edilmesinin haksızlığı konusunda Faik Ahmet Barutçu'nun gensorusu.

B.C.A., 13.01.1954, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 104.647.4, Fransız basınında muhtelif gazetelerde Kahire Büyükelçimizin Mısır'dan ihraç edilmesine dair yayınlanan haberlerin tercümesi.

B.C.A., 14.05.1956, Fon Kodu: 030.1.0.0., Yer No: 62.380.10., Bağdat Paktı aleyhindeki propaganda hakkında Mısır Hariciye Vekili ile Ankara Elçiliği arasındaki yazışma.

B.C.A., 25.03.1958, Fon Kodu 30.1.0.0, Yer No 127.827.3, Kahire Büyükelçisi'nin Mısır Cumhurbaşkanı Nasır ile yaptığı görüşme.

B. Resmi Yayınlar

a. T.B.M.M. Tutanakları

TBMM Tutanak Dergisi, 1.11.1949, Cilt: 21, Dönem: VIII, Toplantı: 4.

TBMM Tutanak Dergisi, 01.11.1945, Cilt 20, Dönem VII, Toplantı 3.

TBMM Tutanak Dergisi, 29.05.1950, Dönem IX, Cilt 1, Toplantı: Olağan.

TBMM Tutanak Dergisi, 06.01.1954. Dönem: IX, Cilt:27, Toplantı:4.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 26.02.1955, Devre: X, Cilt: 5, İçtima: 1.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 16.11.1956, Devre X, Cilt 14, İçtima 3.

T.B.M.M Zabıt Ceridesi, 28.12.1956, Devre X, Cilt 15, İçtima 3.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 25.02.1957, Devre X, Cilt 17, İçtima 3.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 25 Şubat 1958, Devre XI, Cilt 2, İçtima 1.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 26.07.1958, Devre XI, Cilt 4, İçtima 1.

b. Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, 28 Mayıs 1950, Cilt 1.

C. Süreli Yayınlar

a. Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hürriyet

Ulus (Halkçı)

Vatan

Zafer

b. Dergiler

Akis

Aydın Tarihi

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

Belleten

Gazi Akademik Bakış

Orta Doğu Araştırma Dergisi

Stratejik Etütler Bülteni

Toplumsal Tarih

Ç. Kitaplar

AĞAOĞLU Samet, **Arkadaşım Menderes Marmara’da Bir Ada**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004.

ALBAYRAK Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

ARI Tayyar, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Mkm Yayıncılık, Bursa, 2008.

ARMAOĞLU Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

ARMAOĞLU Fahir, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

BAĞCI Hüseyin, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2007.

DİKERDEM Mahmut, **Ortadoğu’da Devrim Yılları**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1977.

ERHAN Çağrı, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

ERKİN Feridun Cemal, **Dışişlerinde 34 Yıl (Vaşington Büyükelçiliği) II. Cilt, 1. Kısım**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992

EROĞLU Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

GÖNLÜBOL Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

GÖNLÜBOL Mehmet, SAR Cem, **Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1938)**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997.

GÜRÜN Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

KİSSİNGER Henry, **Diplomasi**, Çev: İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

KOLOĞLU Orhan, **Gazi'nin Çağında İslam Dünyası (1919-1922)**, Kitap 1, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1994.

KUT Şule, "Filistin Sorunu ve Türkiye", Haluk Ülman (Ed.), **Ortadoğu Sorunları ve Türkiye**, içinde, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1991.

KÜRKÇÜOĞLU Ömer, **Türkiye'nin Arap Orta Doğusu'na Karşı Politikası (1945-1970)**, Barış Kitap Basım ve Yayın Dağıtım LTD. ŞTİ., Ankara.

MANSFIELD Peter, **Mısır İhtilali ve Nasır**, Çeviren Ergün Tuncalı, Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, İstanbul, 1967.

_____, **Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası**, Türkçesi: Nuran Ülken, Sander Yayınları, İstanbul, 1975.

SANDER Oral, **Türkiye'nin Dış Politikası**, Der: Melek Fırat, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

SEVER Ayşegül, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1997.

SOSYAL İsmail, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

_____, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları (1945-1990)**, Cilt II Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

SÖNMEZOĞLU Faruk, **II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

TELLAL Erel, **Uluslararası ve Bölgesel Gelişmeler Çerçevesinde SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)**, Mülkiyetler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

TOKER Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın yılları 1950-1954**, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

UÇAROL Rifat, **Siyasi Tarih (1789-2010)**, Der Yayınları, İstanbul, 2010.

UMAR Ömer Osman, **Bağdat Paketi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2013

YARAR Erhan, **Tarihsel Dönüşüm Filistin Sorunu Temelinde Türk Dış Politikası ve İsrail Devletini Tanıma Süreci**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.

YILMAZ Türel, **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

D. Makaleler

“Adnan Menderes’in Amerikan ve Dünya Basınında Yayınlanan Mühim Beyanâtı”, **Zafer**, 7 Şubat 1957, s. 1.

“Arap Birliği Yunanistan’ı Destekleyecek”, **Akşam**, 4 Eylül 1955, s. 1.

“Başbakan Adnan Menderes’in Canadian Association of Broadcasters Muhabirine Beyanâtı”, **Ayın Tarihi**, Aralık 1951, Sayı 217, s.94-97.

“Bütün Mısır Gazeteciler Heyetimizle Meşgul”, **Akşam**, 20 Aralık 1954, s. 1-2.

“Büyük Millet Meclisinin 19 Aralık 1951 Tarihindeki Toplantısında Dışışleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü’nün Beyanâtı”, **Ayın Tarihi**, Aralık 1951, Sayı 217, s.79-88.

“Eisenhowerin Planı”, **Zafer**, 2 Ocak 1957, s. 1-4.

“F.R. Zorlu’nun Yaptığı Konuşma”, **Zafer**, 18 Kasım 1956, s. 1-4.

“Gazeteciler Gitti”, **Akşam**, 18 Aralık 1954, s.2.

“Hulusi Fuat Togay Ankara’ya Gitti”, **Hürriyet**, 8 Ocak 1954, s. 6.

“Kahire B. Elçimiz Mısır’dan Dün Sabah Ayrıldı”, **Hürriyet**, 6 Ocak 1954, s. 1-6.

“Kahire Elçimizden Mısır’ı 24 Saatte Terki İstendi”, **Vatan**, 5 Ocak 1954, s.7.

“Kahire Rezaleti Bütün Dünyada Esefle Karşılandı”, **Cumhuriyet**, 6 Ocak 1954, s.1.

“Kıbrıs Meselesi Reddedildi”, 16 Aralık 1954, **Halkçı**, s.1-3.

“Kıbrıs Meselesinde Mısır Yunanistan’ı Destekliyor”, **Ulus**, 18 Ağustos 1957, s. 1.

“Mısır Hükümeti Tevile Başladı”, **Akşam**, 8 Ocak 1954, s. 1-2.

“Mısır’ın hareketi yurttan teessür ve infial yarattı” **Zafer**, 7 Ocak 1954, s. 1-3.

“Olayların Takvimi (Dışarda)”, **Ayın Tarihi**, 1-30 Kasım 1954, Sayı 252, s. 99.

“Olayların Takvimi (Mısır)”, **Ayın Tarihi**, 1-31Ekim 1954, Sayı: 251, s. 294-303

“Olayların Takvimi” (Dışarda), **Ayın Tarihi**, 1-31 Aralık 1954, Sayı: 253, s.71-77.

“Orta Doğu Hadiselerine Dair F.R. Zorlu’nun Verdiği Demeç”, **Zafer**, 13 Kasım 1956, s.1-4.

“Son Hadiseler Dolayısıyla Mısır Basınında Türkiye Aleyhine Şiddetli Neşriyat”, **Ulus**, 29 Kasım 1956, s. 1-5.

“Süveyş İhtilafının Hali Meselesinde Türkiye Amerika’nın Planını Destekliyor”, **Ulus**, 18 Ağustos 1956, s.1-5.

“Süveyş Meselesi ve Orta Doğu Buhranı” (Olayların Takvimi), **Ayın Tarihi**, 1-31 Ocak 1957, Sayı 278, s.225-244.

“Tahran Görüşmelerine Dair Resmi Tebliğ”, **Zafer**, 9 Kasım 1956, s.1-4.

“Türk Heyeti Bandung’ta Büyük Başarı Gösterdi”, **Zafer**, 27 Nisan 1955, s.1-7.

“Türk-Irak Müşterek Tebliği Karşısında Mısır’ın İddiaları Tamamiyle Yersizdir”, **Zafer**, 2 Şubat 1955, s. 1-7.

“Türkiye-Irak Paktı İmzalandığı Takdirde Mısır Arap Güvenlik Paktından Çıkacak” **Zafer**, 8 Şubat 1955, s.1-7.

“Yunanistan Kıbrıs İçin Faaliyetini Hızlandırdı” (Mısır, Yunanistan’ı Destekleyeceğini Teyit Etti), **Ulus**, 20 Ağustos 1957, s.1-5.

ALBAYRAK Mustafa, “Türkiye’nin Ortadoğu Politikaları (1920-1960)”, **Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, Cilt III, Sayı 2, Temmuz 2005, Elazığ, s.1-63.

ALKAN Mehmet Ö. “Türkiye’de Hilafetin İlgası ve Mısır Ulamasının Tepkisi”, **Toplumsal Tarih**, S.207, Mart 2011, s.30-36.

ARMAOĞLU Fahir, “(Amerikan Belgeleri İle) Orta Doğu Komutanlığı’ndan Bağdat Pakta 1951-1955”, **Belleten**, Cilt: LIX, Sayı: 224, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s.189-236.

_____, “1955 Yılında Kıbrıs Meselesinde Türk Hükümeti ve Türk Kamu Oyu”, Cilt 14, Sayı 2, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 1959, s.57-86.

ATAY Falih Rıfkı, “Tarihi Karar”, 08.01.1957 tarihli Dünya’dan, **Ayın Tarihi**, Ocak 1957, Sayı 278, s. 246-247.

AVCIOĞLU Doğan, “Orta Doğudaki Soğuk Harp”, **Akis**, 9 Şubat 1957,S.144, s. 17.

BELGE Burhan, “Mısır’ın Hiddeti Nedendir?”, **Zafer**, 8 Şubat 1955, s.1-7.

BOSTANCI Mustafa, “Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 7, Sayı: 13, 2013, s.171-184.

ERİM Nihat, “Türkiye ve Arap Devletleri”, **Halkçı**, 20 Ekim 1954, s.1-4.

ESMER Ahmet Şükrü, “İngiltere Mısır”, 3 Aralık 1951 Tarihli Ulus’tan. **Ayın Tarihi**, Aralık 1951, Sayı 217, s. 218.

FENİK Mümtaz Faik, “Mısırlılar Her Şeyi Biliyorlardı” **Zafer**, 3 Şubat 1955, s.1-5.

_____, “Menderes Açık Kalple Konuştu”, **Zafer**, 8 Şubat 1955, s. 1-7.

_____, “Nasır’ın Beyanatı”, **Zafer**, 24 Ocak 1955, s.1-7.

GÖNLÜBOL Mehmet, ÜLMAN Haluk, “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, 1966, s.143-182.

KARAMAN M. Lütfullah, “Siyonizm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 37, 2009, s.329-335.

SOSYAL İsmail, “1955 Bağdat Paktı”, **Belleten**, Cilt: LV, Sayı: 212, Nisan 1991, s.179-128.

TİRYAKİOĞLU İ. Ethem, “Dünkü ve Bugünkü Türkiye-Mısır İlişkileri” **Stratejik Etütler Bülteni**, Cilt: 13, Sayı 65, 1979, s.68-100.

TOPALAK Mücahid, “Ankara Toplantısı”, **Akis**, 17 Temmuz 1954, S.10, s.11.

ÜLMAN Haluk, “Nato ve Türkiye” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı 4, 1967, s.143-167.

ÜLMAN A. Haluk, Orta Doğu Buhranı, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 4, 1958, s.232-261.

YALÇIN Hüseyin Cahit , “Kanal Meselesi ve Türkiye”, **Ulus**, 19 Ağustos 1956, s.1-5.

_____, “Durum Vahimdir”, **Ulus**, 4 Ağustos 1956, s.1-5.

_____, “Batı Medeniyeti Tehlikededir” **Ulus**, 15 Eylül 1956, s.1-5.

EKLER

Ek 1

Türkiye İle Irak Arasında Karşılıklı İşbirliği Andlaşması

Bağdat, 24 Şubat 1955

Türkiye ile Irak arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin sürekli olarak gelişme içinde bulunması nedeniyle ve iki ülke arasındaki barış ve güvenliğin bütün dünya uluslarının, özellikle Ortadoğu uluslarının barış ve güvenliğinin ayrılmaz birer parçasını oluşturduğunu kabul ederek ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ile Majeste Irak Kralı arasında Ankara'da 29 Mart 1946'da Bağitlanan Dostluk ve İyi Komşuluk Andlaşmasını bütünlemek amacıyla hareket ederek ve bunun her iki ülkenin dış politikalarının temelini oluşturduğuna inanarak,

Bundan başka, Arap Birliği Devletleri arasındaki Ortak Güvenlik ve Ekonomik İşbirliği Andlaşmasının 11. Maddesinde, Andlaşmanın herhangi bir hükmünün Bağitlı Tarafların Birleşmiş Milletler Anayasasından doğan hak ve yükümlölüklerinden hiç birini herhangi bir biçimde zedelemeyeceği ya da onları etkilemeyeceği yazılı olduğundan,

Ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51. Maddesi uyarınca uygun önlemlerin alınmasını gerektiren Ortadoğu bölgesinin barış ve güvenliğinin korunması yolunda B.M. üyesi sıfatıyla üstlendikleri büyük sorumlulukların bilinci içinde olarak,

Türkiye ve Irak, bu amaçların gerçekleşmesi için, bir Andlaşma bağitlamak gereğine inanmışlar ve bunun için aşağıda adları yazılı tam yetkili temsilcilerini atamışlardır.

Ekselans Celal Bayar, Türkiye Cumhurbaşkanı:

Başbakan Adnan Menderes,

Dışışleri Bakanı Ekselans Prof. Fuad Köprölü

Majeste II. Faysal, Irak Kralı:

Başbakan Ekselans Nuri Es Said

Dışışleri Bakanı Ekselans Burhanettin Başayan

Temsilciler yönetiminde uygun yetki belgelerini sunduktan sonra, aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde 1

Bağıtlı taraflar, güvenlik ve savunmaları için B.M. yasasının 51. maddesine uygun biçimde işbirliği yapacaklardır. Bu işbirliğinin gerçekleşmesi için almaya kararlaştıracakları önlemler aralarında özel anlaşma konusu olabilir.

Madde 2

İşbu andlaşma yürürlüğe girer girmez Bağtlı Yüksek Tarafların yetkili makamları 1. maddede öngörülen işbirliğinin gerçekleşmesi ve uygulanmasını sağlamak üzere, alınması gereken önlemleri belirleyip saptayacaklardır. Bu önlemler Bağtlı Tarafların Hükümetlerince onaylanınca derhal uygulamaya girmiş sayılacaktır.

Madde 3

Bağıtlı Yüksek Taraflar birbirlerinin içişlerine herhangi bir biçimde karışmamağı yükümlenirler. Taraflar, aralarında çıkacak bütün uyuşmazlıkları B.M. yasası gereğince barışçı yollardan çözeceklerdir.

Madde 4

Bağıtlı Yüksek Taraflar, bu andlaşma hükümlerinin, içlerinden biri tarafından üçüncü bir devlet ya da devletlerle üstlenilen uluslararası yükümlölüklerden hiçbirisi ile çelişmediğini açıklarlar. Bu hükümler Bağtlı Tarafların yukarıda anılan uluslararası yükümlölüklerine aykırı değildir ve söz konusu yükümlölüklere aykırı biçimde de yorumlanmaz. Bağtlı Yüksek Taraflar işbu andlaşma ile bağdaşmayan herhangi bir uluslararası yükümlölük üstlenmemeyeği yükümlenirler.

Madde 5

İşbu andlaşma Arap Birliği üyesi devletlerden herhangi birisinin ya da bu bölgenin güvenlik ve barışı ile aktif biçimde ilgili olan ve Taraflarca kesinlikle tanınan herhangi bir Devletin katılmasına açık bulunacaktır. Katılma belgesinin ilgili Devlet tarafından Irak Dışışleri Bakanlığına sunulmasıyla katılma gerçekleşmiş sayılır. İşbu Andlaşmaya katılan

herhangi bir Devlet, Andlaşmaya taraf olan bir ya da daha çok Devletlerle 1. Madde uyarınca özel anlaşmalar yapabilir.

Katılan Devletin yetkili makamı 2. Maddeye göre önlemleri belirleyip saptayabilir. Bu önlemler ilgili Tarafların Hükümetlerince onanır onanmaz yürürlüğe girmiş sayılır.

Madde 6

Bağıtların sayısı en az dördü bulunca, Andlaşmayı ilgilendiren amaçlar çerçevesinde çalışmak üzere, Bakanlar seviyesinde bir Sürekli Konsey kurulacaktır.

Konsey çalışma yöntemlerini kendisi saptar.

Madde 7

Bu Andlaşma, beşer yıllık sürelerle yenilenebilmek üzere, beş yıl için geçerlidir. Taraflardan herhangi biri işbu Andlaşmaya son vermek istediğinde bulunduğunu öbür Taraflara yazılı olarak, yukarıda öngörülen sürelerden herhangi birinin sona ermesinden 6 ay önce bildirmekle bu Andlaşmadan çekilebilir. Bu durumda Andlaşma öbür Taraflar için yürürlükte kalır.

Madde 8

İşbu Andlaşma Bağlıklı Taraflarca onaylanacak ve onay belgeleri en kısa zamanda Ankara’da verişilecektir. Andlaşma onay belgelerinin verişimi gününden başlayarak yürürlüğe girecektir.

Yukarıdaki hükümleri kabul ederek, adları geçen yetkili Temsilciler işbu Andlaşmayı, her üç metin de aynı düzeyde geçerli olarak ve anlaşmazlık durumunda İngilizce metin geçerli sayılmak üzere, Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak imza etmişlerdir.

İki örnek olarak Bağdat’da, 1374 Hicri yılının 2 Recep günü (24 Şubat 1955) Perşembe günü yapılmıştır.

Türkiye Cumhurbaşkanı adına

Irak Kralı adına

Adnan Menderes

Nuri Es Said

Fuad Köprülü

Burhanettin Başayan

İsmail Sosyal, **Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlıları**, (1945-1900)

DEVLET ARŞİVENİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
BAŞVEKÂLET

Ankara: 13/1/954

Başın - Yayın ve Turizm Genel Md.

Dairesi : Büro Md.

Özel sayı :

Genel sayı : 6037

Başvekalet
Hususi Kalem Müdürlüğüne

Ek :

6.1.954 tarihli Fransız basınında muhtelif gazetelerde Kahire Büyük Elçimizin Mısır'dan ihrac edilmesine dair intişar eden haberlerin tercümelere ilişik olarak takdim kılınmaktadır.

Sayın Başvekilimizin yüksek bilgilerine arzına delaletinizi saygılarımla arz ve rica ederim.

Umum Müdür Y.

Haluk Görelî

(Haluk Görelî)

Verilen cevaplarda : Daire ve şube adının yazılması

030	01			139	647	4

Ani Türk-Mısır gerginliği

Kahire'de, Necib Türk Büyük Elçisini husut harisi
ettiriyor

6.1.954 France-Soir

Zaten kötü olan Türk-Mısır münasebetleri, birdenbire siyasi münasebetlerin kesilmesine doğru gerginleşmiştir. Siyasi tarihte aşağı yukarı hiç kaydedilmemiş bir karar olarak Mısır, Büyük Elçi Fuat Tugay'ın siyasi mesuniyetini kaldırarak 24 saat içinde Mısır'dan ihrac ediyor. Fuat Tugay, bu sabah Mısır'ı terk ediyor.

Mısır Hükümeti, bütün kral ailesi gibi mali müsadere edilen Kral Faruğ'un yeğeni Prenses Emine ile evli bulunan Fuat Tugay'ın takındığı düşmanca tavra binaen bu kararı vermiştir.

Tebliğ, geçen ay diplomatik nezakete aykırı hareketi ve söylediği gaddarca naheç sözlerinden dolayı Fuat Tugay'ın Ankara'ya çağırılması talep edildiğini hatırlatmıştır.

Yakında Mısır'dan ayrılacağına rağmen Fuat Tugay, işin patlak vermesine de sebep olan antipati tezahürlerini fazlaletmiştir. Opera mevsiminin açılış töreni akşamı, Başbakan yardımcısı Cemal Abdülmecid diplomat grubuna selâm vermiş ve Fuat Tugay'ı da gördüğü zaman "merhaba" demiştir. Ona mukabele edeceği yerde Sefir şu sözleri sarfetmiştir: "Siz centilmen değilsiniz, biz nasıl arkadaşlık ederiz?" .

Mısır tebliğinin çok şiddetli ifadesi Kahire'nin, bu yeni hareket şeklinin muhakkak surette büyük bir hiddet uyandıracığı Ankara ile siyasi münasebetlerini kesmeyi önceden tertiplediği hissinin vermektedir.

Mısır sözcüsüne, akredite ettiği bir diplomate karşı böyle bir muamele yapıldığı hiç vakiedir diye sorduğunda

"Akredite edildiği mealeketle karşı Fuat Tugay kadar kötü hareket eden bir diplomat hiç gördünüz mü" cevabını vermiştir.

- - - -

30	01			104	647	4

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

6.1.954 tarihli L'HUMANITE gazetesinden:

Mısır'dan çıkarılan Türkiye Büyükelçisi
dün Kahire'den ayrıldı

Mısır'daki Türkiye Büyükelçisi Day Hulusi Fuat Tuğay dün mem-
leketine dönmek üzere uçakla Kahire'den ayrılmıştır. Mısır hükûme-
ti tarafından alınan ihrac kararı yalnız dört saatlik bir
müddet iltiva etmekte idi. Bu ihrac hareketi birçok yorumlara yol
açmış olup ezelmle Washington'da resmi çevreler memnuniyetsizlik-
lerini gizlememektedirler. Filhakika diktatör Necib'in bu kararı
Foster Dulles tarafından şiddetle müdafâ edilen Orta Doğu paktı-
na memleketin katılmasına muhalif olan Mısır ordusuna umumiyesi
karşısında almak zorunda kalmış olduğu aşikârdır. Orta Doğu'da Ame-
rika'luların başlıca kal'esi Türkiye'nin temsilcisinin memleket-
ten çıkarılması, bu halk başkısının Necib'in, bir taraftan, Orta
Doğu paktı denilen Amerikan paktının tesisi için temaslarda bu-
lunmakla görevli Türk Büyükelçisi ile en iyi münasebetler idame
ettirerek Mısır'ın bağımsızlığı hakkında demagojik beyanatlarda
bulunmakta devam etmesine, uzun zaman müsaade etmediğine resmi bir
delil teşkil etmektedir.

Bu hareket aynı zamanda Necib'in, diktatörün rejimine karşı
memnuniyetsizlik ve düşmanlığını git gide daha artan bir şekilde
işhar eden Mısır milleti ile barışmak için yeni bir hareketle bu-
lunmak arzusunu da açıklamaktadır.

- - - -

030	01			102	647	4

6.1.954 tarihli LE PARISIEN gazetesinden:

Napoleonun akibetinin ne olduğunu
General Necib'e hatırlattığı için Kahire'
deki Türkiye Büyükelçisi Mısır'dan çıkarıldı

Kahire, 5 Ocak. (U.P.-Reuter).--Dün akşam Mısır Hükûmeti tarafından Türkiye Büyükelçisinden 24 saat zarfında Mısır topraklarını terketmesi rica edilmiştir. Ekselans Fuat Tugay, Mısırî idarecileri ile münasebetlerinden birçok vesilelerle "diplomatik lisanın inceliklerini unutmamıştır.

Mısır Millî İstikamet Müsteşarı ez-cümle Türk Büyükelçisinin, Necib Hükûmeti üyelerine hiç çekinmeden, yaptıkları hükûmet darbesi ile gururlanacak bir şey olmadığını söylemiş olduğunu açıklamıştır. Büyükelçi, "Memleketinizi harabiye sürüklüyor sunun... Napoleon ve iktidarın zirvesine çıktıktan sonra uğradığı akibeti hatırlayınız." demiştir.

Eşi sabık bir Mısırlı prenses ve sabık Kral Faruğ'un kuzini olan Bayan Tugay, General Necib'in ihtilal hükûmetine karşı bir çok "suikastlere" iştirak etmekle itham edilmektedir. Mısırlı sözcü, "Kahire'deki Türk Sefaretâhân, eski kral ailesi üyelerinin ve sonradan birçokları vatana ihanet suçu ile muhakeme edilmiş olan eski rejim politikacılarının buluştukları bir mahal haline gelmiş olduğunu" beyan etmiştir.

Türkiye Resmen Protesto Edecek

Ankara, 5 Ocak (A.P.-A.F.P.).--Bugün Dışişleri Vekâletinde Hükûmetin Kahire'deki Türkiye Büyükelçisi B. Fuat Tugay'ın Mısır'dan çıkarılmasına karşı resmen protestoda bulunmak niyetinde olduğu beyan edilmektedir.

Bir sözcü, "Önceden istişarede bulunulmadan" B. Tugay'a karşı alınmış olan bu tedbiri "kabul olunması" bir hareket olarak vasıflandırmıştır.

030 01 104 64 4

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

6.1.954 Paris-Presse l'intransigeant gasetesinden:

Mısır'dan ihrac edilen Türk Büyük Elçisi

Kahire 5 Ocak.- Mısır'daki Türkiye Büyük Elçisi Bay Hulusi Fuat Tugay,dün,Mısır'ı terketmeye davet edilmiştir.

Bay Tugay Mısır'daki vasifesinden Ocak ayı sonunda ayrılacaktır. 31 Aralıkta verdiği veda toplantısında,Fuat Tugay, Milli istikamet müsteşar vekili nin dün açıkladığı gibi, herkesin önünde hakaretimiz tenkitlerde bulunduğu Mısır devlet adamlarından hiç birini davet etmemiştir.

Tenkitler bilhassa,Bayan Tugay'ın da mensup bulunduğu Kral ailesinin mallarının müsadere edilmesine taallük etmiştir. Bay Tugay, bu müsaderehin haksız olduğunu söylemiştir.

- - - -

030	01			104	647	4

5

MİLLÎ ARŞİVLER
CUMHURİYET ARŞİVİ

Necip tarafından ihraç edilen Türkiye Büyük Elçisi
bu sabah Mısır'ı terk etmiştir

6.1.954 tarihli LE MONDE gazetesinden:

Diplomasiye mugayir harokâtından dolayı Mısır Hükûme-
ti tarafından hudut harici edilen Türkiye Büyük Elçisi Fuat Tu-
gay bu sabah tayyare ile Kahire'den ayrılmıştır.

Bi Mısır sözcüsü dün, Büyük Elçinin 24 saat zarfında
memleketi terk etme emri aldığını bildirmiştir. Bundan sonra dip-
lomatın Beyrut'a gitmek üzere sabahleyin erkenden bir Libya u-
çağına binmek için tertibat aldığı öğrenilmiştir.

Aynı zamanda, Ankara'daki Mısır temsilcisi M. Ahmet Hak-
kı'nın da Mısır'a çağırıldığı öğrenilmiştir. Eski bir Mısır pren-
sesi ve Faruğun Kuzini olan Fuat Tugay'ın karısı, General Necip'
in kurduğu ihtilâl hükûmetine karşı yapılan birçok "suikast"a
iştirak etmekle suçlandırılmıştır.

Mısır sözcüsü, Mısır'daki Türk Elçiliğinin eski kral a-
ilesinin ve en büyük ihanetlerle yargılanmış eski rejim politi-
kacılarının buluşma yeri haline geldiğini söylemiştir.

Elçi, kor diplomatik arkadaşlarına, Mısır'dan ihraç edil-
mesinin Türkiye ile Mısır arasındaki siyasi münasebetlerin kesil-
mesine sebep olacağını söylemiştir.

Bay Tugay 1951 Ocak ayındanberi Mısırdadır. Eski pren-
ses Nimet Mikhtar'ın kızı olan karısı, evlenme dolayısıyla Türk
tabiyetine geçmiştir. Bu kadın malları müsadere edilen eski kral
ailesinin, ejnabi tabiyetinde bulunan 50 yi bulan üyesi arasın-
dandır. Mısır'daki emlakının 10 milyon Mısır lirası yani 10 mil-
yar Türk lirası tutarında olduğu tahmin edilmektedir.

Millî İstikamet Bakanlığı müsteğarı M. Abul Sâoud, bir
basın konferansı esnasında ihraç emrini ilân ederken, son hafta-
lar zarfında Türk elçisi ile Mısır şahsiyetleri arasında bir şü-
rû hadise çıktığını ve bilhassa Elçinin İhtilâl konseyi üyele-
rinden birine "pek fazla gururlanmayın biraz Napolyon ve ta

030	01			106	647	4

4.

sirveye ulaştıktan sonra karşılaştığı mükadderatı düğünün .İhtilâlinin memleketininin yıkılmasına sebep olacaktır" dediğini anlatmıştır.

- - - -

Diplomatik masuniyeti kaldırılan Türkiye Büyük
Elçisi Fuat Tugay Mısır'ı
terketmiştir.

6.1.954 Libération gazetesinden:

Kahire 5 Ocak
Mısır'daki Türkiye Büyük Elçisi Fuat Tugay bu sabah tayyare ile Kahire'den ayrılmıştır.Mısır makamları tarafından siyasi masuniyeti kaldırıldığı bildirildikten sonra Bay Fuat Tugay Mısır'dan çıkarılmıştır.Fuat Tugay"Mısır'a karşı takındığı gayri dostane tavrından dolayı resmen Mısır'dan ihrac edilmiştir" Fakat Bay Tugay ile Kahire arasındaki ihtilafa, Faruk ve Fuat Tugay'ın karısının mensup olduğu kral ailesinin mallarının devletleştirilmesi sebep olmuştur.

Hiçbir resmi şahıs tarafından teğyi edilmeyen Fuat Tugay in, usulü veçhile gürük memurları tarafından eğyesi aranmış ve 14 bavulu geri çevrilmiştir.

Bir diplomatın akredite edilmiş olduğu bir memlekette bu tarzda muamele görmesi pek nadirdir.Ummiyetle,Bay Tugay'ın Mısır hükûmetine karşı olan şahsi ihtilâfından meada,diplomatın, Amerika'nın teklif ettiği ve prensipleri Irak,Pakistan ve Ankara tarafından kabul edilen Orta Şark askeri paktı uğrunda Türk hükûmetinin sarfettiği gayreti tasvip etmediğini göstermek istediği kabul edilmektedir.

Mısır makamları bugün harici siyasetlerini "temir" etmeye çalışmaktadırlar.Bu temir de, iktidara geçtiği esnada General Necip tarafından pohpohlanan "bitaraflık siyasetinin tekrardan teyid edilmesiyle izah edilebilir. .

030	01			104	647	4

7

B.C.A., 13.01.1954, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 104.647.4, Fransız basınında muhtelif gazetelerde Kahire Büyükelçimizin Mısır'dan ihraç edilışine dair yayınlanan haberlerin tercümesi.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

MEKLET MESİYLETİ CEMEL HESÖRLESDO
CUMHURİYET ADŞİYİ

UMUMİ KATIP 18 Ocak 1954
KANUNLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Dişışleri Bakanlığının resmî tebliğine göre, Kahire Büyük Elçimiz , Kahire Operasının istirahat salonunda cereyan eden bir muhavere hâdisesi vesilesiyle, Mısır Hükûmeti tarafından , Milletlerarası kaidelere aykırı olarak , elçinin siyasi itiyaz ve muafiyetleri de kaldırılmak suretiyle, Mısırdan ihraç edilmiştir .

Bundan sonra Dişışleri Bakanı, Mısır Hariciyesi nezdinde sürat ve hassasiyetle teşebbüse girişen ve haklarından zerre kadar fedakârlıkta bulunmayacak olan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Mısır Hükûmetine verdiği muhteviyatı şimdilik açıklanmayan notaya alınacak cevapla , hâdisenin müteakıp inkışatlarını Büyük Millet Meclisine ve umumî efkâra bildirileceğini Yüksek Meclisin 3 Ocak 1954 tarihli oturumunda , iki Milletvekilinin talebiyle yaptığı kısa açıklamada ifade ve beyan eylemişti .

O günden bu yana bir haftadan fazla zaman geçtiği halde , yerinde bir sürat ve hassasiyetle üzerinde durulmuş olan hâdisenin gerçek mahiyet ve safahatıyla Hükûmetin karar ve tedbirleri hakkında Büyük Millet Meclisine ve memlekete verilmesi beklenen izahat henüz verilmemiştir .

Devletin haysiyet ve itibarını , medeni milletlerin terininde eşi görülmemiş bir şekilde , zedeleyen bir hâdisede Hükûmetin Büyük Millet Meclisine ne zaman getireceği bilinmeyen tedbirleri , uzun müddet beklemesi , demokratik mürakabe ve mesuliyet esaslarıyla uygun görmediğimizden , Kahire Büyük Elçimizin Mısır Hükûmeti tarafından hudut haricine çıkarılması hâdisesinin bu güne kadar ki safaha-

030 01 50 298 3

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
UMUMİ KATİP
KANUNLAR MÜDÜRLÜĞÜ

tiyle bu işte Dışişleri Bakanlığının evvel ve sonra ne düşü-
nüp , nasıl bir hareket hattı üzerinde olduğunun ve Mısır Hükû-
metine verilen notaya henüz bir cevap alınmamış ise , tecavüzün
tamir ve telâfisi yolunda Hükûmetin düşünce ve kararının neden
ibaret bulunduğu Büyük Millet Meclisinde izah ve müzakeresi
yapılmak üzere Dışişleri Bakanına bir Gensoru açılmasını arz ve
teklif eylerim .

C.H.P. Grup Başkanvekili
Trabzon Milletvekili
F.A. Barutçu

Aslına uygundur .

•B•

030	01			50	298	3

2

B.C.A., 18.01.1954, Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer No: 50-298-3, Kahire Büyükelçisinin
Mısır'dan ihraç edilmesinin haksızlığı konusunda Faik Ahmet Barutçu'nun gensorusu.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Telgraf: CUMHURİYET ARŞİVİ

EL

Mısır'ın Ankara Sefaretine

Bağdat Paktı aleyhindeki propaganda da, kullanılabilecek sarıh bilgilerin bu ayın 16 dan önce şifre ile bildirilmesi rica olunur. Bu bilgiler kesin ve cerh olunmaz kuvvette olmalı. Ve bundan böyle tafsilatı ile birlikte muntazaman gönderilmelidir.

14.5.1956

Mısır Hariciye Vekâleti

Mısır Hariciye Vekâletine

Kanaatimce, Bağdat Paktı aleyhinde yapılacak en müsmir ve tesirli propaganda, Bağdat Paktının İsrail tarafından vakfı olacak bir tecavüze de karşı koyacağı şeklindeki propagandanın yürütülmesi ve Arap memleketlerini bu konuda aldatmak için sarfedilen gayretlerin boşa çıkarılmasıdır. Türkiye bu konuda iki yüz lü bir politika takip etmekte ve bir taraftan İsrail'in yaşamasını garanti ederken, diğer taraftan Batı politikasını terviç yolu ile Arap memleketlerindeki eski nüfuzunu canlandırmaya çalışmaktadır.

Mısır'ın Ankara Maslahatgüzarı

030	01			62	380	10

B.C.A., 14.05.1956, Fon Kodu: 030.1.0.0., Yer No: 62.380.10., Bağdat Paktı aleyhindeki propaganda hakkında Mısır Hariciye Vekili ile Ankara Elçiliği arasındaki yazışma

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Gözetiler

Kahire Büyük Elçisinin Reisicumhur Nasır ile
25.3.1958-de yaptığı Mülakat Proseverbali

Evvelce benimle temas aramış olan Başkan Nasır'ın
Şam'dan avdetinde, Başmabeyincisine telefon ederek ziyaret
arzusunu izhar etmiştim . Dün gece saat 9-da beni kabul etti.

Ziyaretten maksadım, müşterek hududumuz teessüs ettiği
bu sırada komşu memleket mümessili sıfatıyla ziyaret vecibemi
eda etmek ve aynı zamanda münasebetlerimiz hakkında konuşmak
imkân ve fırsatını kendisine vermektir . Gerçi, daha evvelce
Hariciye Nazırı ve Hariciye Daimî Müsteşarı ile görüşmüş idim
ve onların görüşlerini tesbit etmiş ve Yüksek Vekâlete arzet-
miştim . Fakat bu hususta en salâhiyetli şahsiyet olan Nasır'ın
bizzat kendisini dinlemeği faydalı saydım .

Ziyaretimden son derece memnuniyet ve nazık düşüncem-
den dolayı tahassüs ifade eden ve beni itinalı bir nezaket ve
ikram çerçevesi içinde kabul eden Nasır'ın yanında Devlet
Nazırı Ali Sabri bulunmakta idi .

Nasır, şöyle başladı: "Şimdi komşu olduk . Emelimiz
dostluktur ve bu dostluğu takviyedir . Aramızda ihtilâflı
mesele de yoktur. 1954-te Sayın MENDERES'e bildirdiğim nokta

030	01			127	827	3

nazar (eski Mısır Ataşemiliteri Şafei ile) aynen bâkidir ve hattâ daha geniş imkânlar da aramak lâzımdır . Türkiye ile hududumuz, Türkiye'nin Irak ile olan hududundan daha geniştir. Fakat böyle olmasına rağmen ve hududun genişliği nisbetinde dostluğun da geniş tutulması düşünülebilirken Türkiye Irak'a daha teveccühkârdır . Netekim Arap Cumhuriyetini tanımayı da Irak'ın arzu ve talebi dahilinde geciktirdiğini biliyorum .

Diğer yandan, yine ve belki Irak'ın tesiri ile, arapça dili ile neşriyat yapan radyolarınız bálhassa Suriye'ye hitaplarında, Arap Cumhuriyetinin Sovyet Rusya'nın ilhamı ve tertibi ile vücade getirildiğini yayınlayıyorlar ve bizlere hücum ediyorlar . Bu yayınlara mukabele edilmemesi emrini verdim . Hatırlarsınız bana yaptığınız ilk ziyaret esnasında o zamanki Savtúlarap radyosundan ve gazetelerimizin neşriyatından şikâyet etmiş idiniz . Onun üzerine emir vermiş ve bu kabil neşriyatı durdurmuştum . O zamandan beri bu emri tağyir etmiş değilim . Diğer yandan, son Şam ikametimde ve Halep seyahatimde söylediğim müteaddit nutuklarda Türkiye'ye tarizkâr en ufak bir telmihde dahi bulunmamağa dikkat ve itina ettim . Bana, radyo neşriyatınız karşısında mukabelede bulunmak hususunda telkin yapan Suriyeliler oldu. İs'af etmedim ve yapmadım . Elbette bunu nutuklarım delâletile müşahede etmiş olacaksınızdır ."

Başkana cevap verdim : Arap Cumhuriyeti ile geniş olan hududumuz nisbetinde dostluğu arttırmak hususundaki arzusunun bizim de aynı mahiyetteki arzumuzla karşılaştığını, Hariciye Vekilimizin Hariciye bütçesi dolayısıyla Büyük Millet Meclisi

030	01			127	827	3

2

- 3 -

kürsüsünden vâkı olan beyanatında, esasen Arap memleketlerine ve Suriye-Mısır İttihadına ve Başkanın şahsına karşı dostane hislerimizi ifade etmiş olduğunu ve bu beyanatın metnini Hariciye Nezaretlerine yollamış olduğumu, aynı beyanatta İttihad meselesindeki tek endişemizin Suriye'nin Birlik sayesinde komünizmden kurtulması ve istikrara kavuşması teşkil ettiğini belirtildiğini zikrettim .

Bu noktada sözümlü kesen Nasır : Filhakika mezkûr metnin kendisine ulaştırılmış ve münderecatına memnuniyetle ittila hasıl etmiş olduğunu ve bundan mütehassis bulunduğunu söyledi .

Tekrar sözü bana vermesi üzerine devam ettim. Irak ile münasebetlerimize yaptığı telmihe işaret ederek, bu memleketle aramızda bir İttifak Muahedesi mevcut bulunduğunu, taahhüdâtına sadakatî öteden beri şiar edinmiş olan Türkiye'nin Irak'a ittifak rabitalarının gerektirdiği teveccühi olması tabii bulunduğunu, fakat diğer yandan Mısır ile de dostluk münasebetlerimizin mevcut olduğunu, esasen Türk politikasının Arap memleketlerinden hiçbirine karşı müteveccih bir husumet taşımadıktan maada bunların her birile kardeşçe münasebetler idame etmek hedefini güttüğünü, arap dili ile radyolarımızın neşriyatına gelince, bu hususta kendisine yanlış veya mübalağalı malûmat verilmiş olacağını sandığımı, zira Hariciye Vekilimizin Arap ülkelerine müteveccih politikamız hakkındaki beyanatı malûm iken, radyolarımızın bunun aksine neşriyat yapmış olacaklarını tahmin etmediğimi tebarüz ettirdim ve ben, bu defa, Savtûlarab'ın neşriyatından şikâyet ettim ve dedim ki:

"Gerçi size ilk ziyaretimin akabinde aleyhimizdeki

030	01			127	827	3

3

radio ve Basın neşriyatı durmuştu . Fakat bilâhare ve zaman zaman yine yapılmıştır . Bunu esefle müşahade ettim .

Nasır tekrar sözümü kesti . "Zannetmem . Meselâ ne zaman yapıldı ?" diye sordu . Dedim ki: Meselâ Sayın Başvekilimiz Menderes'in Paris'te NATO Konferansında bulunduğu sırada ve orada yalnız Türkiye bakımından değil fakat bütün Orta Doğu memleketleri hakkında mevcut komünizm tehlikesi üzerine Garbî ikaza davet ettiği zaman radyonuz müşartünileyhe dair çok çirkin neşriyat yapmıştır .

Bunun üzerine Nasır, o halde emrim hilâfına bir fuite olmuştur . Emrimi teyit edeceğim. Badema böyle neşriyat olacağını sanmıyorum fakat şayet olursa Basın Ataşenizi derhal Matbuat Müdiriyetine yollayınız ve dikkatimizi çekiniz, dedi ve Nasır şöyle konuşmağa devam eyledi .

Suriye'de komünist nüfuzunun bertaraf edilmesi hakkındaki düşüncenizi anlıyorum . Mezkûr nüfuzun tevlit ettiği tehlikeli durum saikasıyledir ki, üç dört senede yapmağı düşündüğümüz itti-hadı, 14 günde yapmak zorunda kaldık. Orada komünistleri tasfiye etmek bir zarurettir . Bunu yapacağım . Suriye'deki mahallî komünistlerden sıkıntımız olacaktır biliyorum . Fakat uğraşarak temizleyeceğim . Yalnız bu elemanların ve bunlara müzahir bazı eşhasın bilhassa Türkiye'den yayınlanan propaganda haberlerini istismar ederek etrafa tesir etmek istedikleri anlaşılmaktadır . Bu psikolojik bir meseledir . Bu gibi propagandaların kesilmesi, benim işimi teshil edebilir. Size misaller vereyim . Türkiye'de Çiçekli gibi sığınmış ve politika yapan Suriyeli adamlar vardır.

030	01			12.7.82	3

Bir de Mihailyan vardır . Halep'te adamları varmış . Ayrıca Firzetül Memluk isminde eski Suriye mebuslarından biri vardır ki, bu adam Bağdat'la Türkiye arasında mekik dokumaktadır. Türkiye'de bir serbest Suriye Hükûmeti kurulacağını, Suriye hududunda Türk askerî tahşid edildiğini, Türk Ordusunun Suriye'ye tecavüzü mukarrer bulunduğunu Suriye'ye yayınlıyor .

Ben bütün bunlara şahsen inanmadım ve ehemmiyet vermedim. Suriye'deki efkâr üzerinde bu gibi faaliyetlerin tesir ettiği görülmüyor. Suriye'deki psikolojik vaziyeti düzeltmek, istikrarı bozan unsurların faydalandığı propagandanın kesilmesi hususunda Türkiye bize mümkün mertebe yardım edemez mi ?

Cevap verdim . Türkiye'nin, iyi komşuluğa münafi olan hareketleri desteklemesi asla mevzuubahs olamayacağını, esasen kendisinin bunlara inanmamış olduğunu ifade etmekle objektif davrandığını maahaza verdiği isimleri ve malûmatı Hükûmetime arzedeceğimi söyledim . (Sayın MENDERES'e bildiriniz) dedi .

Müteakiben kendisine, Orta Doğu'da son zamanlarda hasıl olan duruma temas ettim. Bu mîntakada esasen précaire bulunmuş olan vaziyetin ahiren nutuklar ve nûmayişler ile daha da gayri müstakar ve tehlikeli bir hale getirildiğini ve bunu endişe ile müşahade eylediğimi söyledim .

Hemen cevap verdi: "Benim nutuklarıma telmih ediyorsanız, teşebbüsü evvelâ ben almadım. Irak-Ürdün Federasyonu kurulunca Kral Faysal'a tebrik telgrafı yolladım. Soğuk bir cevap verdi. Ve Arap Cumhuriyetini tebrik etmedi. Sonra Başayan, Mirjam taarruza geçtiler. Derhal mukabele ettim. Ben kimseye hasım değilim fakat bana husumet gösterene karşı réaction gösteririm . Sonra

030	01			127	827	3

- 6 -

Suud'un complot'su çıktı. Haşimî Hanedanını devirmek istemem . Zira sonu neye varır ? Fakat hasmane tavırlara ve hakaretlere lââyık oldukları cevabı vermem normaldir . Netekim bence artık nutuklar safhası bitmelidir . Esasen Arap Cumhuriyetinin büyük ıslahata ihtiyacı vardır . Halkın seviyesini yükseltmek lâzımdır . Yeni Cumhuriyetin teşkilâtı da beni çok meşgul edecektir . Sükûnetin teessüsüne ihtiyaç olduğunu takdir ediyorum . Temenni edelim ki buna varacağız . Her halde ben durumu körüklemeyeceğim."

Sonra İsrail'den bahsetti. Bunun kendisi için bir numaralı mesele teşkil ettiğini, Rusya nasıl sizin için en mühim mesele ise, İsrail de bizim için aynıdır, dedi .

Nasır'ın konuşma esnasında, Suriye'de komünistlere karşı şiddetli tedbirler alacağından bahsettiği halde Sovyet Rusya'ya temas etmekten müctenip davranması dikkatini çekmektedir . Şu husus anlaşılmaktadır ki Nasır, gerçi komünistlere karşı iç politika bakımından şiddetli tedbirler almak kararındadır fakat dış politika sahasında Sovyet Rusya'dan müzaheret görmekte devam arzusundadır ve bu iki işi birbirinden ayırmaktadır .

Nasır, Hükûmetimin Arap Cumhuriyetinden bir şikâyeti olup olmadığını sordu ve varsa, Türkiye'den avdetimde doğruca kendisini ziyaret edip bildirmemi istedi .

Yanından ayrılacağım sırada Sayın Reisicumhurumuz Celâl BAYAR'a ve Sayın Başvekilimiz MENDERES'e selâm ve hürmetlerinin ibrâğına delâletimi rica etti .

Saygı ile arz ederim.

030	01			127	827	3

6

B.C.A., 25.03.1958, Fon Kodu 30.1.0.0, Yer No 127.827.3, Kahire Büyükelçisi'nin Mısır Cumhurbaşkanı Nasır ile yaptığı görüşme.